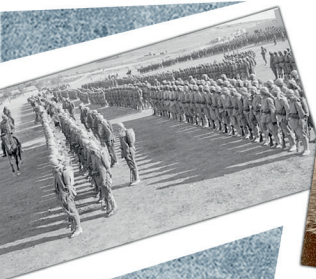

İRFAN

№ 82 Sentyabr 2013 İctimai fikir jurnalı 3 AZN

İSTİQLAL TARİXİMİZİN ŞANLI SƏHİFƏSİ

İRFAN

Sentyabr/2013/№:82
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reyestr №: 1763

Təsisçi:
İpəkyolu MMC

Baş redaktor:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsul katib:
Elşən RZAYEV

Məsləhətçi:
Dr. Abbas QURBANOV

Redaksiya heyəti:
Akademik
Vasim MƏMMƏDƏLİYEV
Prof.Dr. Şahin XƏLİLLİ
Dr.Siracəddin HACI
Dr.Alpay ƏHMƏDOV
Seyid Camal ƏZİMBƏYLİ
Eldəniz SALMANOV
Ramiz MƏMMƏDOV
Səadət MÜRŞÜDOVA
Arif HEYDƏROĞLU
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV

Kompyuter dizaynı:
Ülvi MƏMMƏDOV
Copyright 2013 © All Rights Reserved
Created and supported by "irfan"

Foto:
«İRFAN»

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 35 AZN
Xarici ölkələr üçün 60 Avro

Ünvan:
Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

www.irfandergisi.com
E-mail
irfandergisi@yahoo.com

Abunə və reklam işləri:
Tel: 050 379 01 79

**Şikayət və təklifləriniz üçün
bu nömrəyə müraciət edə bilərsiniz**

Jurnalın materiallarından istifadə edərkən istinad
zəruridir. Müəllifin mövqeyi ilə redaksiyanın
mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Əziz Oxucu!

95 il bundan əvvəl sentyabr ayının 15-i xalqımız
üçün ölüm-dirim məsələsi sayılan böyük bir problem
öz həllini tapırdı. 15 sentyabr erməni-bolşevik və
ingilis silahlı birləşmələrinin zəbt etdiyi paytaxt
Bakımızın Qafqaz İslam Ordusu tərəfindən azad
edilməsinin ildönümüdür. Dili, dini bir olan, tarixin
bütün sınaqlarından üzüağ çıxan Azərbaycan-Türkiyə
qardaşlığı növbəti imtahan qarşısında qalmış və hələ
bir neçə ay əvvəl Türkiyədən yola çıxan Qafqaz İslam
Ordusu özünü yetirmişdi. Hər il sentyabr ayı gələndə
Azərbaycan xalqının yaddaşında xilaskar ordunun
əksi canlanır. Biz də təbii olaraq "İrfan" jurnalının bu
sayını Qafqaz İslam Ordusunun əziz xatirəsinə həsr
etdik. Bu münasibətlə yazılar yazdıq, müsahibələr
aldıq. Oxucuları yenidən o günlərə aparmaq istədik.

Bu sayımızda oxuyacağınız "Qardaşlıq Abidəsi
– Qafqaz İslam Ordusu", "Qardaşlıq Ordusu" başlıqlı
məqalələr sizə bir anlıq o acınacaqlı günləri yaşadacaq
və 15 sentyabra xəyali səfər edəcəksiniz. Mövzu
ilə əlaqəli dəyərli millət vəkili Fazil Mustafanın
və bu sahədə araşdırmaçı-mütəxəssis Prof. Anar
İsgəndərlinin fikirlərini oxuyacaqsınız.

15 sentyabr tarixi eyni zamanda məktəblərin
açıldığı zamandır. Gələcəyimiz olan uşaqların və
gənclərin məktəbə, elm ocaqlarına üz tutduğu belə
bir vaxtda təbii ki, jurnal səhifələrində elmə və
oxumağa da yer ayırdıq. Bu səpkidə qələmə alınmış
"İslam və Elm" məqaləsi dinimizin elmə verdiyi
dəyərdən bəhs edir. "Elmin Fəsadları" və "Kaş cahil
olaydım, - demədən" başlıqlı məqalələrdə sağlam
niyyətlə alınmayan elmin sahibinə və cəmiyyətə
zərərlərindən söz açıldı. İmkansızlıq səbəbindən
məktəbə gedə bilməyən azyaşlı balaların dilindən
yazılmış "Məni də məktəbə aparın" yazısı isə məktəb
həsrəti çəkənlərə ithaf olunur. "Zikrin Fəziləti",
"Duada Əllərin Vəziyyəti", "Bəvvabi-Nəbi", "Tətil
Düşüncələri", "Kölgələr Şəhəri" və s. kimi bir-birindən
maraqlı yazıları sevə-sevə oxuyacağınızı ümid edirik.
Möhtərəm Osman Nuri Topbaşın "Haqq Dostlarından
Hikmətlər" silsiləsindən İmam Rəbbaninin gözəl
öyüdləri və müəllifin könül məhsulu olan dolğun
ifadələri həyat yolunuzda sizə yeni üfüq açacaqdır.
Bir sözlə, "İrfan" özünəxas səhifələri ilə, bir-birindən
gözəl yazıları ilə yenə sizinlə birlikdədir. Bu birliyin
daim olması duası ilə...

Millət vəkili Fazil Müstafa:
"Onlar şəhadətləri ilə bizə qələbə
duygusunu yaşadırlar!"

"Kaş cahil olaydım" - demədən...
Rüfət Şirinov

İslam və elm
Müşfiq Xəlilov

Məni də məktəbə aparın!..
İlham Sovqatov

Elmin Fəsadları
Nurəddin Rüstəmov

Zikrin fəziləti
Mübariz Əlioğlu

Bir Ayə
Fuad Quliyev

Bir Hədis
Səfa Muradov

Şəki ağsaqqalı Nadir Əfəndi ilə reportaj

Quranın Həyat Tərzimizdəki
Yeri və Əhəmiyyəti
Saleh Şirinov

Bəvvabi-Nəbi: Rəsulullahın Xadimləri
Salih Zeki Məric

Dua ibadəti və duada əllərin vəziyyəti
Dr. Əhməd Niyazov

Tətil Düşüncələri
Adem Şahin

Kölgələr Şəhəri
Eldar Kərimov

Fəzilətli Əməllər
Aqil Əliyev

Xəcalət
Dilərə Manafova

Müsəlman tolerantlığının hədləri:
Lüəğlağı söhbətlərin kontekstində
Alpay Əhməd

Gözəl Alma... Çürük Almadan Betər
Nizami Məmmədov

Quran Gündəliyi
Kamran Məmmədov

8

10

18

20

22

24

26

27

35

38

40

42

44

46

48

50

52

54

56

BİR VƏFA ABİDƏSİ QAFQAZ İSLAM ORDUSU NURLAN MƏMMƏDZADƏ

3

QARDAŞLIQ ORDUSU ELŞƏN RZAYEV

6

HAQQ DOSTLARINDAN HİKMƏTLƏR İMAM RƏBBANİ (Q.S) -4- OSMAN NURİ TOPBAŞ

28

TARİX ELMLƏRİ DOKTORU, PROFESSOR ANAR İSGƏNDƏRLİ İLƏ REPORTAJ

14

BİR VƏFA ABİDƏSİ

QAFQAZ İSLAM ORDUSU

XX əsr dünya çapında bir sıra dəyişikliklərin yaşandığı, yeni sistemin və dövlətlərin qurulduğu, məhz bu baxımdan verimli zaman kəsiyidir. Lakin kimlər üçünsə müsbət dəyişiklik demək olan bu kimi yeniliklər Türk dünyası üçün nə ifadə edirdi? Əlbəttə ki, uzun illərdən bəri davam edən və Şərqlə-Qərb mübarizəsinin bir sonrakı mərhələsi sayılan XX əsr hadisələri bütövlükdə Şərq-İslam dünyası eləcə də Türk dünyası üçün bir o qədər də ürəkaçan hadisələrdən xəbər vermirdi. Zamanın axarı fərqli istiqamətdə dəyişmişdi. Güc balansı getdikcə pozulurdu. Hər zaman fürsəti dəyərləndirməyi yaxşı bacaran mənfur qonşularımız belə bir

zamanı qənimət bilərək əsrin əvvəllərində Azərbaycan torpaqlarına növbəti iddia irəli sürmüş, 1905-07 və 1918-ci illərdə kütləvi qırğınlar törətmişdilər. Uzun illər İrəvan və Qarabağ xanlıqlarından asılı vəziyyətdə yaşayan və bu asılılığı hər fürsətdə böyük minnət hissi ilə dilə gətirərək özünü sadıq nökrə obrazında qələmə verməyi ustalıqla bacaran ermənilər bu torpaqlarda güc nisbətlərinin dəyişməsindən cürətlənərək fəaliyyətə başlamış, əsl iç üzlərini göstərmişdilər.

Tarixi faktlar əsasında deyə bilərik ki, ermənilər çox-çox uzun zamandan bəri belə bir şəraitin yaranmasını gözləmiş və əlaltından buna hazırlıq görmüşdülər.

Belə ki, hələ 1895-1896-cı illərdə Şərqi Anadoluda xarici qüvvələrin təhriki ilə baş qaldıran erməni üsyanları yatırıldıqdan sonra həmin iğtişaşların təşkilatçılarının və icraçılarının əksəriyyəti Cənubi Qafqazda, əsasən də İrəvan və Yelizavetpol (Gəncə) quberniyalarında yerləşdikdən sonra da dinc durmamış və çox rahatlıqla 1905-ci ildə qanlı Zəngəzur hadisələrini törətmişdilər. Sürgün şəraitində pərakəndə yaşayan və məskunlaşma prosesi tam başa çatmamış bir xalqın bir neçə illik qısa zaman ərzində yenidən terror havası əsdirməsi əvvəlcədən bu kimi addımlar atmağa planlı şəkildə hazırlıq görüldüyünü bir daha sübut edirdi. Arxiv materiallarına əsasən, hələ 1905-ci il Zəngəzur hadisələri zamanı eyni vaxtda buradan Bakıdakı ermənilərə silah və pul göndərilməsi həmin iğtişaşların və qırğınların Bakıda da baş verəcəyindən xəbər verirdi. 1918-ci ilin Mart Soyqırımı isə digərlərindən daha dəhşətli və genişmiqyaslı oldu. Rəsmi mənbələrə əsasən 1918-ci ilin 30 mart və 3 aprel tarixləri arasında Bakı şəhərində və Bakı quberniyasının müxtəlif bölgələrində, eləcə də Şamaxı, Quba, Xaçmaz, Lənkəran, Hacıqabul, Səlyan, Zəngəzur, Qarabağ, Naxçıvan və digər ərazilərdə Bakı Soveti və daşnak erməni silahlı dəstələrinin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri qırğın nəticəsində 50 minə yaxın azərbaycanlı qətlə yetirilmiş, on minlərlə insan itkin düşmüşdü. Bu soyqırımın digərlərinə nisbətən daha amansız olmasının və ağır itkilərlə nəticələnməsinin əsas səbəblərindən biri isə bolşeviklərin, başqa cür desək, yaxın gələcəkdə xalqları məngənəsinə salacaq kommunist Rusiyasının bu işdə ermənilərə havadarlıq etməsi oldu. Hələ XVIII əsrdə I Pyotrın "Qafqazda erməni dayaqlarımıza dəstək olun" vəsiyyətinə sadıq qalan xələfləri ölkədə "şimal küləyi" əsdirirdi. Digər tərəfdən inghərbçiləri də Bakıda at oynadırdılar.

Məhz belə bir vaxtda ermənilər fürsəti dəyərləndirib ətrafdakı müsəlman-türk xalqına divan tuturdu. Əliyalın insanlar öz dədə-baba yurdlarında təhlükədə idilər. Məsələ ölüm-qalım məsələsi idi. Məhz belə bir zamanda qardaş yardımına ehtiyac vardı.

Qardaş Türkiyə üçün də vəziyyət bir o qədər ürəkaçan deyildi. Altı əsrdən artıq varlığını davam etdirən, üç qitəyə hökm edən Osmanlı imperiyasının tənzümlünün ayaq səsləri çox yaxından eşidilirdi artıq. Hələ 3 il əvvəl-1915-ci ildə Anadolu ağır günlər yaşamışdı. Osmanlı bu Qurtuluş Savaşında Azərbaycandan böyük dəstək almışdı. Məhz bu əsnada Bakıda toplaşan minlərlə adam əlində-ovcunda nə vardısı, qadınların zinət əşyasına qədər yığıb qardaş Türkiyəyə göndərmişdi. Hərbzadələr Bakıya gətirilmiş, yetim qalan uşaqlar və yaralılar İsmailiyyə binasında yerləşdirilmişdi. Könüllü səfərbərlik nəticəsində əli silah tutan gənc Azərbaycan türkləri Çanaqqalaya yollanmışdılar. Aradan üç il keçmiş, Osmanlı Türkiyəsi bir azcığ nəfəs almışdı. Lakin qapıdakı düşmən qovulsa da, vəziyyət gərgin olaraq qalırdı. Məhz belə bir vaxtda Qafqazdan fəryad səsləri yüksəlirdi. Azərbaycan türkü qardaş dəstəyinə möhtac idi. Belə bir vaxtda qurulan və sırf müsəlmanlardan ibarət Qafqaz İslam Ordusu hərəkətə keçdi. Nuru paşanın komandanlıq etdiyi türk hərbi qüvvələrin 25 mayda Gəncəyə çatması, üç gün sonra da Azərbaycan Cümhuriyyətinin elan edilməsi və Gəncənin də müvəqqəti paytaxt olması Bakıdakı erməni dəstələrini təlaşlandırmışdı.

Qafqaz İslam Ordusu qısa zaman kəsiyində hərəkətə keçərək torpaqlarımızı erməni istilasından təmizləyərək irəliləyirdi. Nəhayət, Bakı ətrafında ağır döyüşlər başladı. Bakıya birinci hücum 1918-ci ilin 5 avqust tarixində baş tutdu. Hücumun ilk dalğasında böyük nailiyyət əldə olunsada bu hücum uğurla nəticələnmədi.

Silah-sursat sarıdan çətinlik çəkən türk ordusu bolşevik-daşnak birliklərini küncə sıxışdırdığı halda məğlubedici zərbəni vura bilməyərək geri çəkilməli oldu.

Sentyabrın 13-də Nuru paşa güclənmiş Qafqaz İslam Ordusuna Bakıya ikinci hücum əmrini verdi. Sentyabrın 14-dən 15-nə keçən gecə səhərə kimi dayanmadan silah səsləri eşidilirdi. Ayın 15-də, günorta saatlarında isə artıq doğma Bakımız düşməndən tam azad edilmişdi. Bakını qorumaq və türklərə təslim etməmək tapşırığı alan ingilislər isə 14 sentyabr gecəsində gəmilərə minmiş və Cənubi Azərbaycandakı Ənzəliyə getmək üçün limandan uzaqlaşmışdılar.

Sentyabrın 16-da Bakıda 5-ci Qafqaz diviziyasının və 15-ci piyada diviziyasının rəsmi keçidi oldu. Xəlil Paşa öz çıxışında türk döyüşçülərinə minnətdarlığını bildirdi. Həmin tarixdə Nuru paşanın Hərbiyə Naziri və Baş Komandan vəkili Ənvər paşaya teleqramında deyilirdi:

“Allahın yardımı ilə Bakı şəhəri otuz saat davam edən şiddətli müharibədən sonra 15.09 tarixində saat 9 radələrində zəbt edilmişdi. Bütün ordunun, xüsusilə minbaşı Fəhmi bəyin komandası altındakı 56-cı alayın qəhrəmanlığı təqdirəlayiqdir”.

Ordunun zəfər xəbərinə sevinən Ənvər paşanın Şərq Orduları Qrupu Komandanı Xəlil paşaya və Nuru paşaya göndərdiyi xüsusi teleqramda isə belə deyilirdi:

“Böyük Turan İmperiyasının Xəzər kənarındakı zəngin bir qonaq yeri olan Bakı şəhərinin fəthi xəbərini böyük şadlıqla qarşıladım. Türk və İslam tarixi sizin bu xidmətinizi unutmayacaqdır. Qazilərimizin gözlərindən öpürəm, şəhidlərimizin ruhuna fatihə ithaf edirəm”...

Özü çox ağır vəziyyətdə olan qardaş Türkiyənin beynəlxalq qüvvələrlə üz-üzə qalmaq bahasına, riskə gedərək Azərbaycana yardım əlini uzatması yalnız və yalnız qardaşlıq duyğularından irəli gəlirdi. Tarixi vərəqlədikdə bir çox dövlətlərin buna bənzər şəraitdə bir-birinə dəstək

***Qafqaz İslam Ordusunun
Azərbaycana gəlişi və
Türkiyənin bu yardımı doğmalığ
və qardaşlıq əsasına söykənirdi.
Çünki nəticədə nə torpaq
iddiası qaldırılmış, nə Bakı
nefti mənimsənmiş, nə də hakim
dairədə yüksək vəzifə alınmışdı.
Bakı olduğu kimi yeni qurulmuş
Xalq Cümhuriyyətinə
təhvil verilmişdi.***

olması hansısa maddi tələblər və ya torpaq iddiası ilə nəticələnmişdir. Qafqaz İslam Ordusunun Azərbaycana gəlişi və Türkiyənin bu yardımı isə doğmalığ və qardaşlıq əsasına söykənirdi. Çünki nəticədə nə torpaq iddiası qaldırılmış, nə Bakı nefti mənimsənmiş, nə də hakim dairədə yüksək vəzifə alınmışdı. Bakı olduğu kimi yeni qurulmuş Xalq Cümhuriyyətinə təhvil verilmişdi.

Müstəqilliyini elan edən Azərbaycan Demokratik Respublikasının ömrü çox qısa olsa da və bu torpaqlarda Sovet hakimiyyəti qurulsada xalqımız Qafqaz İslam Ordusunun əziz xatirəsini daim qəlbində yaşatdı. Ən ağır şərtlərdə edilən qardaş köməyi heç vaxt unudulmadı. Əsrin əvvəllərində bu torpaqlarda şəhid olmuş qardaşlarımızın xatirəsi anti-türk təbliğat maşınının var gücü ilə işlədiyi illərdə belə əziz tutulurdu. Eynilə Ənvər paşanın dediyi kimi, Türk və İslam dünyası bu xidməti unuda bilməzdi. Bu gün paytaxt Bakımızın ən yüksək nöqtəsində yerləşən Şəhidlər Xiyabanı ilə yanaşı Türk Şəhidliyi abidəsinin ucaldılması da məhz verilən bu qiymətin ən möhtəşəm təzahürlərindəndir. Şəhidlər Xiyabanı və Türk Şəhidliyi, eyni zamanda havada dalğalanan Azərbaycan və Türk bayraqları düşmənlərimizin qorxulu kabusudur.

QARDASLIQ ORDUSU

Düz 95 il əvvəl Azərbaycan xalqı rus-erməni birləşmələri tərəfindən kütləvi şəkildə qətl edilirdilər. Bu, normal bir cinayət deyildi. Qətl edilənlər müsəlman-türk əhalisi idi. Qətl edilməyi labüd edən heç bir günah işləməmişdilər, sadəcə öz mənfur niyyətlərini həyata keçirmək istəyən ermənilərin qəzəbinə tuş gəlmişdilər. Onların qətlə təkcə insana deyil, digər canlılara belə rəva görülməyəcək qəddarlıqla həyat keçirilirdi. Həmin dövrdə kütləvi qırğınlar törədənlərdən biri olan Vartan adlı erməni sonralar öz "qəhrəmanlığını" belə ifadə edirdi: "Mən heç gözümlə də qırpmadan Basarkeçər əhalisini məhv etdim. Ancaq bəzən güllə atmaq istəmirdim. Onları öldürməyin asan yolunu tapmışdım: hamısını bir quyuya doldurub üstlərinə ağır daşlar ataraq onları məhv edirdim. Bütün kişiləri, qadınları və uşaqları bir quyuya atırdım, quyunun ağzını bağlayıb onları diri-diri basdırırdım."

Bəli, 95 il əvvəl Bakı S.Şaumyanın başçılıq etdiyi bolşevik-daşnakların əlinə keçmişdi və onlar 1918-ci ilin mart qırğınlarından sonra da dinc əhaliyə divan tutmağa davam edirdilər. Azərbaycanın

qərbində, Zəngəzurda, habelə Qarabağ və Naxçıvanda da erməni hərbi birləşmələri azərbaycanlılara qarşı soyqırım həyata keçirirdilər. Belə bir şəraitdə Bakını bolşevik qüvvələrindən azad etmək, erməni daşnakların qırğınlarını dayandırmaq lazım idi. Ancaq yenicə yaranmış və hələ tam şəkildə formalaşmamış bir dövlətin təcrübəli və amansız düşmənlə mübarizəsi çox çətin idi. Bir yanda müstəqilliyini yenicə elan etmiş, hələ kövrək adımlarını atan, yeni-yeni formalaşan Azərbaycan dövləti, digər tərəfdə isə ingilis əsgərləri, əsrlərlə hərbi təcrübəsi olan rus qüvvələri və nəyin bahasına olursa olsun, öz mənfur niyyətlərini həyata keçirməyə hazır olan erməni daşnakları... Qüvvələr nisbəti qeyri-bərabər idi. O dövrdə faktiki olaraq Bakı işğal edilmişdi. Bu isə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti üçün böyük təhlükə idi.

Tarix boyu Anadolu türklərinə heç bir qarşılıq gözləmədən maddi və mənəvi dəstək olan Azərbaycan türkü çətin vəziyyətdə idi. 1915-ci ildə Osmanlının Qurtuluş Savaşı üçün Bakıda minlərlə insan bir yerə yığılaraq öz imkanları nisbətində kimisi qızıl, kimisi pul, kimisi də ailələri-

nin zinət əşyalarını İstanbula göndərməyə can atırdı. Hələ bir neçə il əvvəl Çanaqqala savaşında da Azərbaycanın igid oğulları Osmanlı əsgərləri ilə birlikdə dastan yazmışdılar. İndi isə yerlər dəyişmişdi. Qardaşlarının bu fəryad səslərinə Anadolu türkləri cavab verməli idi. Və cavab verdi də... 1918-ci ilin ortalarında özünün ən böhranlı çağını yaşayan Osmanlı dövləti Azərbaycanı tək qoymadı. Daxili və xarici təhlükələrlə üz-üzə qalsa da, Osmanlı hökuməti yenicə elan olunmuş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini - öz ərazisinə və paytaxtına sahib çıxmağa çalışan gənc dövləti hərbi yolla dəstəkləməkdən çəkinmədi. İstanbul Bakının ingilis-rus-daşnak birləşmələrinin işğalı altında qalmasını, Azərbaycan xalqının öz baş tacından məhrum olmasını rəva bilmədi. 1918-ci ilin mart ayında Qafqaz İslam Ordusu Azərbaycan istiqamətində hərəkət etdi. Qafqaz İslam Ordusu böyük bir qüvvə ilə Gəncədən Bakıya qədər döyüşdü. Bütün yay ayları ərzində Yevlax, Ağdaş, Göyçay, Ağsu, Şamaxı, Kürdəmirdən keçdi. Keçdiyi hər yerdə ingilis-rus-daşnak birləşmələriylə vuruşa-vuruşa Bakıya yaxınlaşdı. Qafqaz İslam Ordusu bütün gücünü Bakının işğaldan azad edilməsinə yönəlmişdi. O dövrdə Bakı 18000 silahlı erməni, 1200 ingilis və 1500 rus əsgərinin nəzarətində idi. Qafqaz İslam Ordusunun tərkibi isə Anadoludan gələn 8000 türk əsgərdən və 7000 yerli əhalidən ibarət idi.

Nəhayət 15 sentyabr 1918-ci ildə Bakı ətrafında gedən 30 saatlıq şiddətli döyüşlərdən sonra şəhər düşmən işğalından azad edildi. Azərbaycanın istiqlal tarixində bu günün müstəsna yeri var. Bu, təkcə milli dövlətçiliyimizin - Xalq Cümhuriyyətinin özünün paytaxtına qovuşduğu gün deyil, daha geniş kontekstdə götürüldükdə, Azərbaycan və Türkiyə qardaşlığının tarix durduqca yaşayacaq möhtəşəm bir xatirəsidir.

Çox maraqlıdır ki, Bakının azad olunması mübarək bir günə - Qurban bayramına

Çox maraqlıdır ki, Bakının azad olunması mübarək bir günə - Qurban bayramına təsadüf etmişdi. Bəli, Bakının işğaldan azad edilməsi üçün tökülən qanlar Azərbaycan və Anadolu türkünün Allaha birgə və ən böyük qurbanlarından biri kimi tarixə əbədi olaraq yazılıb. Və onu nə insanların cəhaləti, nə də düşmənlərin məkri unutdura bilər.

təsadüf etmişdi. Bəli, Bakının işğaldan azad edilməsi üçün tökülən qanlar Azərbaycan və Anadolu türkünün Allaha birgə və ən böyük qurbanlarından biri kimi tarixə əbədi olaraq yazılıb. Və onu nə insanların cəhaləti, nə də düşmənlərin məkri unutdura bilər.

Əsrlər boyu apardığı azadlıq mübarizəsində Azərbaycan xalqının keçdiyi yol çətin olsa da xalqımız hər zaman qəhrəmanlıq salnamələri yazmağı bacarmışdır. Uzun illər yadelli işğalçıların müstəmləkəsinə çevrilmiş xalqın mübarizə əzmini qırmaq mümkün olmamışdır. Tarixin müxtəlif dövrlərində xalqımızın başına gətirilən bəlalar nə qədər amansız olsa da, xalqın kökündə olan azadlıq eşqi sönməmiş, əksinə mübarizlik ruhu daha da möhkəmlənmişdir. Və şükürlər olsun ki, Uca Allah Azərbaycan xalqının taleyinə tarixin hər dövründə milləti müqəddəs amallar ətrafında birləşdirə bilən, xalqı bir topa insan yığını olmaqdan qurtarıb millət edən, dövlət qura bilən, bu dövləti inkişaf etdirə bilən siyasi dühalar bəxş etdiyi kimi, lazım gələndə müqəddəs amallar - vətən, torpaq, bayraq, dövlət uğrunda canını qurban verə bilən igid övladlar da bəxş etmişdir. Qurbanlar hər dövrdə özlərindən sonra gələn nəsillərə nümunə olmuşlar.

Millət vəkili, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru

FAZİL MUSTAFA:

Onlar öz şəhadətləri ilə də bizə qalibiyyət duyğusu yaşadırlar.

İrfan: *Fazil müəllim, Qafqaz İslam Ordusu xalqımız üçün nə ifadə edir?*

Fazil Mustafa: Xalqımız üçün bu ad fiziki mövcudluq və dövlət qurma şansı deməkdir. Qədirşünas Azərbaycan insanı öz xilaskarı haqqında doğru bilgilərə sahib olduğundan, Qafqaz İslam Ordusunun adı çəkildə mütləq tarix yad-

daşının oyandığını hiss edir. 1918-ci ilin mart qırğını nəticəsində viran qalmış məmləkətinin halını düşünür və göz önünə gətirir ki, sanki bir möcüzə olaraq xilaskar mələklər dəstəsi yer üzünə enib hər şeyi tərsinə dəyişir, bolşevik-erməni kommunasını darmadağın edib, Azərbaycan xalqının dövlət qurması üçün, ən uyğun bir zəmin hazırlayır. Bu böyük işin ən gözəl əsəri də sentyabr ayının 15-də paytaxtımız olan Bakının işğaldan azad olunmasıdır.

İrfan: *Bildiyimiz kimi o dövr qardaş Türkiyə üçün də çox ağır və acınacaqlı idi. Məhz belə bir vaxtda onları nə vadar edirdi ki, Azərbaycan üçün canlarından keçsinlər?*

Fazil Mustafa: Bu elə bir möcüzəli duyğudur ki, indinin şərtlərindən təhlil aparmaq belə çox çətindir. Bu, ilahi bir vizion sahibi olan bir ordunun öz evinin davası kimi bu savaşa qoşulmasıydı. Burada hərbi nazir Ənvər Paşanın idealist xarakterinin rolunu xatırlamadan keçmək olmaz. Məhz o, bir komutan kimi heç bir fərq qoymadan harada olmasına baxmayaraq Türk-İslam mənsubu insanları xilas etmə düşüncəsinə sahib olduğundan belə bir qərar vermişdi və buraya gələn əsgərlər də öz ölkələrindəki çətin durumu bilə-bilə, məkan fərqi tanımadan eyni

duygularla bu torpaqlarda qəhrəmanlıqla savaşırdılar. Onları bu işə vadar edən bir Turan xilas missiyası idi, bir İslam və Türk sevgisi idi.

İrfan: Söz yoxdur ki, Qafqaz İslam Ordusu dedikdə ilk növbədə Nuru Paşa yada düşür. Bu gün Azərbaycan cəmiyyətində Nuru Paşaya münasibət birmənalıdır mı?

Fazil Mustafa: Əgər deyilsə, buna səbəb nədir? Nuru Paşa heç şübhəsiz bu gün varlığını sürdüren hər bir azərbaycanlı üçün son yüz ilin xilaskar qəhrəmanıdır. Bunu bizlərin nə səviyyədə anlayıb-anlaması önəmli deyil. Əsas olan budur ki, bu böyük adam bu torpağa, bu məmləkətin insanına qəlbində elə bir azman sevgi daşmışdır ki, hər şeyini bu torpaq üçün ortaya qoymuş və onu qısa müddətdə düşməndən təmizləmişdir. Statusu əlindən alındıqdan sonra belə, qaçıb rahat yerlərə getmək əvəzinə Azərbaycana dönərək, Qarabağda hakimiyyəti ələ keçirmiş və bizə öz torpağına sahib olma duyğusunun mümkünlüyünü ərməğan etmişdir. Hərdən məndə belə bir duyğu yaranır ki, bu gün yaşayan Azərbaycan xalqının hər bir fərdi Nuru Paşanın ruhu qarşısında öz məsuliyyətini, minnətdarlıq borcunu hiss edəndə, biz Qarabağı qaytara biləcəyik. Nuru paşaya haqqı çatan qiyməti verə bilməməyimizin tək bir səbəbi, özümüzə, müstəqilliyimizin dəyərinə doğru qiymət verə bilməməyimizdir. Bizlər hələ də hər şeyin təsadüfən baş verdiyini düşünərək, bu yolun açılması üçün canından keçmiş şəhid türk əsgərinin rolunu dərk edə bilmirik.

İrfan: 95 il bundan əvvəl Nuru Paşa komandanlığındakı Qafqaz İslam Ordusu bu torpaqlara gələrək öz qardaşlıq borclarını layiqincə yerinə yetirdilər. Saysız şəhid verdilər. Bəs bu gün Qafqaz İslam Or-

Mən hər dəfə Acıdərədə Türk şəhidliyinin yanından keçəndə maşını saxlayıb şəhid türk zabitinin məzarını ziyarət edirəm və yol boyunca bir dəqiqəliyə də olsa saxlayıb onların ruhuna Fatihə oxumayan həmvətənlərimi müşahidə edəndə üzülürəm. Sevməliyik, tanıtmalıyıq, unutmamalıyıq!

dusu torpaqlarımızdakı şəhidləri ilə öz missiyasını davam etdirirmi?

Fazil Mustafa: Tarixdə hadisələr eyni ssenari üzrə hərəkət etməsə də, oxşar ssenarilər müşahidə oluna bilər. Rəmzi mənada Azərbaycan torpaqlarının 20 il öncə baş verən rus-erməni birlikləri tərəfindən işğalından azad edilməsi üçün bir Qafqaz İslam Ordusu vizyonuna ehtiyac var. Yalnız bu ruhda, bu iradədə, bu sevgidə bir əsgər bütün çətinliklərə rəğmən Vətən torpağını düşməndən təmizləməyə qadirdir. Məhz bu xarakterdə bir əsgərin yetişməsi üçün türk şəhidlərinə başda Nuru Paşa olmaqla layiqli dəyər verməliyik, onların xatirəsini uca tutmalıyıq. Mən hər dəfə Acıdərədə Türk şəhidliyinin yanından keçəndə maşını saxlayıb şəhid türk zabitinin məzarını ziyarət edirəm və yol boyunca bir dəqiqəliyə də olsa saxlayıb onların ruhuna Fatihə oxumayan həmvətənlərimi müşahidə edəndə üzülürəm. Sevməliyik, tanıtmalıyıq, unutmamalıyıq! Onlar öz şəhadətləri ilə də bizlərdə qalib gəlmə duyğusunu yaşadırlar.

“KAŞ CAHİL OLAYDIM” - demədən...

XXI əsr elm və texnologiya əsri kimi qəbul edilir. Yəni bu əsrin əsas inkişaf amilləri elm və texnologiya üzərinə qurulub. Bu dövr elə sürətli hərəkət edir ki, onunla ayaqlaşa bilməyən, elmi ilə texnologji tərəqqisi ilə ondan geri qalan şəxs və cəmiyyətlər geri qalmış, inkişaf etməmiş və əzilməyə məhkum kimi qəbul edilir. Əlbəttə ki, həyatın hər sahəsində

öz sözünü söyləmiş İslam dini əsrlər öncə elmə, alimə və əslə müvafiq (kitab və sün-nəyə uyğun) tərəqqini dəstəkləmiş və təşviq etmişdir. Bu barədə həm Qurani-Kərimdə, həm də Peyğəmbərimizin (s.ə.s) hikmət dolu sözlərində çoxlu kəlam və tövsiyələr yer almaqdadır. Bu yazımızda elmə və tərəqqiyə axirət gözü ilə baxmaq qərarına gəldik. Bu dünyada bizi xoşbəxt edən elm və tərəqqi o biri dünyada da xoşbəxt etməli bizim əlimizdən tutmalıdır. Bilik günü münasibəti ilə bir daha həm müəllim həmkarlarımıza, həm də tələbə dostlarımıza işin həqiqətini çatdırmaq istərdim.

Ümumiyyətlə həm dini, həm də dünyəvi nöqteyi-nəzərdən əyani faydası olmayan elmin faydası yoxdur. Yəni dünyəvi nəzərlə əgər bir elm adamı elmi ilə ixtiralar etmirsə, elmi ilə cəmiyyətə fayda verə bilmirsə sözün əsl mənasında adam yetişdirə bilmirsə faydasız elm almış və faydasız alim sayılır. Bildikləri sadəcə beynində müəyyən yer zəbt edir, başqa bir işə yaramır. Bu cür alimlər tozlanaraq rəfdə qalan ayaqlı kitab kimidirlər.

Dini nöqteyi-nəzərdən də həm özünə, həm də cəmiyyətə faydası toxunmayan alimlərkıtabıyüklüzunqulaqlarkimiqəbul edilmişlər. Əgər alimin bigisi onun hal və hərəkətlərində dəyişiklik yaratmayıbsa, əyani şəkildə onun həyatında dəyişiklik etməyibsə, öyrəndikləri ona yüküdür, onun üçün cəhənnəm vəsiləsidir. Necə ki, ağızda çeynənib mədəyə girməyən qida-nın insana faydası olmadığı kimi, yaşam

tərzinə çevrilməyən elmin də insana faydası yoxdur. Xeyli qərbli şərqşünaslar var ki, Qurani, hədisləri mükəmməl bilirlər, ancaq İslamı qəbul etməyiblər. Bu cür insanlar üçün elmin heç bir faydası yoxdur, əksinə zərəri var. Belə insanları disketlərə, CDlərə bənzətmək olar. Kompüterimizdə hər cür bilgi və məlumat yer ala bilər. Verdiyimiz hər suala cavab verə bilər, ancaq tətbiqatı olamadığı üçün kompüterin özünə heç bir faydası yoxdur. Hikmət əhli bir alimin din təhsili görən tələbəyə söylədiyi bu sözlər çox mənalıdır: “Sizin tədris etdiyiniz bu elmi müsəlman olmayanlar da tədris edir. Sizin onlardan fərqiniz bildiyiniz ilə əməl etməyiniz olmalıdır.” Əlbəttə, burada elmə dəyər verməmək mənası çıxmır, sadəcə olaraq bildiyini əməllərlə manidar qılmaq lazımdır. Deməli, həm dünyəvi baxımdan, həm də dini baxımdan faydalı və rəğbət edilən elm həm sahibinə, həm də ətrafına faydası toxunan elmdir.

Bütün elmlərin nəhayəti Allaha çatdırır. Bu mənada dünyəvi elmləri də bütün incəlikləri ilə tədris edərək Allaha “qovuşmaq” mümkündür. Sahibinə fayda təmin edən elm məhz budur.

Zəmanəmizin xəstəliklərindən biri də növündən və keyfiyyətindən asılı olmayaraq övladını ali məktəbə yazdırmaq və Onun tələbə olması ilə fəxr etməkdir. Əlbəttə ki, hər bir valideynin haqqıdır ki, övladı ilə fəxr etsin, ancaq bir çoxları üçün övladının nə oxuduğu və necə oxuduğu maraqlı deyil. Onlar üçün maraqlı olan “filankəsin uşağı oxuyur, mənimki niyə oxumasın” məntiqidir. Çünki əksər insanlar bu texnologiya və elm əsrində digər insanlar üçün yaşamağa başlayıb. Hər kəs özünün elmi və müasir olduğunu göstərməyə çalışır. Nəticədə zehni və könü boş ali təhsilli insan qalır cəmiyyətə. Bu da potensial təhlükədir.

Dinimiz, ən xeyirli insanın digər insanlar üçün faydalı olanın olduğunu söyləyir. Uca Allah hər bir müsəlmanın elm öyrənməsini və digər insanlara da öyrətməsini əmr edir. Allah üçün oxumağı, elmdə Allahı görməyi tövsiyə edir. Şanlı Peyğəmbərimiz məqsədində bu olmayan elmin fayda verməyəcəyini, hətta sahibinin cənnətin qoxusunu ala bilməyəcəyi barəsində xəbərdarlıq edir.

Dinimiz ən xeyirli insanın digər insanlar üçün faydalı olanın olduğunu söyləyir. Uca Allah hər bir müsəlmanın elm öyrənməsini və digər insanlara da öyrətməsini əmr edir. Allah üçün oxumağı, elmdə Allahı görməyi tövsiyə edir. Şanlı Peyğəmbərimiz məqsədində bu olmayan elmin fayda verməyəcəyini, hətta sahibinin cənnətin qoxusunu ala bilməyəcəyi barəsində xəbərdarlıq edir. Müsəlman gənc elm öyrənərək bütün müsəlmanlara və bütün dünyaya nümunə olmağı özü üçün hədəf etməlidir.

Axirətini düşünən hər bir müsəlman üçün, hər bir müsəlman gənc üçün Peyğəmbərimizin bu hədisi meyar olmalıdır. Lazımı şəkildə düşünərək bundan dərs almalıyıq:

Qiyamət günü hesaba ilk çəkilmək üçün şəhid, alim və zəngin biri gətirilər:

Allah şəhidə verdiyi nemətləri xatırladar, o da bu nemətləri xatırlayar. Allah ona bunun müqabilində nə etdiyini soruşar. O da:

“Şəhid olana qədərə sənin yolunda savaşıdım”, - deyər. Allah:

“Xeyr, sən cəngavər, qəhrəman desinlər deyə savaşdın”,- deyər və o üzünü üstə cəhənnəmə atılar.

Eyni şəkildə elm təhsil etmiş və Quran tədris etmiş biri gətirilər. O da:

“Sənin rizanı üçün elm təhsil etdim, öyrətdim və Quran oxudum”,- deyincə ona da:

“Xeyr, yalan danışırısan. Sən alim desinlər deyə elm öyrəndin və nə gözəl tilavəti var desinlər deyə Quran oxudun”,- deyilər və üzüstə o da cəhənnəmə atılar.

Sonra Allahın hər cür nemətini verdiyi zəngin biri gətirilər, ona da eyni şəkildə suallar verilər. O da:

“Verilməsini istədiyini yerə verdim əsirgəmədim, sənin rizanı qazanmaq üçün xərclədim”,- deyər. Allah da ona:

“Xeyr, yalan danışırısan. Sən var-dövlətini nə qədər cəmərd insandır desinlər deyə xərclədin”,- deyər və üzünü üstə o da cəhənnəmə atılar. (Müslim, İmarə 152)

Bu xəbərdarlığa hər bir müsəlman qulaq asmalı və heç bir peşmançılığın fayda vermədiyi gündə peşman olmamaq üçün, dərin dünya yuxusundan oyanmalı, Allahın ona verdiyi nemətləri lehinə istifadə etməlidir.

Hər bir tələbəyə peyğəmbərlərin varisi olmağı arzulayıram...

“Alimlər peyğəmbərlərin varisləridir.” (Tirmizi, Əbu Davud)

FAYDALI ELM

Dilçi bir alim gəmiyə minmişdi. Səfər zamanı lovğalanaraq gəmiçi ilə söhbətə başladı. Gəmiçiyə bəzi suallar verir, cavab ala bilmədikdə bir az təkəbbürlənərək:

- Təəssüf edirəm, cahilliyinin səbəbindən ömrünün yarısı boşa gedib,- deyirdi.

Təmiz qəlbli gəmiçi bundan incisə də müdriklik göstərib heç nə demirdi. Bu zaman dənizdə gülcü fırtına başladı. Hamı dəhşətə qapılmışkən gəmiçi alimdən soruşdu:

“Ey ustad, üzə bilirsənmi?”. Qorxudan rəngi saralmış alim cavab verdi:

- Xeyr, bilmirəm.

Bu zaman gəmiçi qəmgin-qəmgin belə dedi:

- Dil qanunlarını bilmədiyimə görə mənim ömrümün yarısı məhv olmuşdu, sənin isə bütün ömrün məhv oldu. Çünki gəmirimizin fırtınadan çıxması mümkün deyil. Ey alim, bu dərjada dildən çox üzmə əmlinin daha faydalı və zəruri olduğunu bilmirdinmi?

Hekayədəki dil elmindən məqsəd bütün dünyəvi və zahiri elmlərdir. Faydalı elm isə ehtiyaca cavab verən elmdir. Bəşərin ən böyük ehtiyacı bədənə birlikdə ruhun da əbədi səadətini təmin etməkdir. Bu da Allahın rızasını qazanmağa bağlıdır. Allahın razılığı isə kamil imanla birlikdə saleh əməllərlə əldə oluna bilər.

Həmçinin hekayədən məlum olur ki, bu fani bədən gəmirisi ölüm girdabında çırpınarkən, yəni əcəl gəldikdə əsas ehtiyaca cavab verməyən, yaşanmayan, irfana çevrilməyən, ruhsuz və yalnız nəfsin istəklərinə cavab verən quru elm heç bir fayda verməyəcək.

Qafqaz İslam Ordusunun Əziz Xatirəsinə

Görüyordum ağ dümanlar, qara sislər altında
Türk elinin səadəti, xanımını yaxılır.
Ləpə çalan qan içində, girdabların ağzında
Qəhrəmanlar çabalayır, mərd igidlər can verir.
Of, sevgili yurduğazım, tayanmam bu kədərə,
Tayanmam cigərimi parçalayan zəhərə.

İştə gəldin, gözlərimin yaşlarını qurutdun,
Nəvazişin ovunmayan qərub ruhu oxşadı.
Heç ölçüyə sığınmayan dərdlərimi ovutdun,
Qara günüm hilalıyın işığıyla parladı.
- Artıq bana nəsib deyil şadlıq, sevic, - deyərkən
Gəldin, aldın yurəgimi, - ağlama, gül, - dedin sən.

Ümmü Gülsüm

Yolun kənarında tənha bir məzar
Üstündə nə adı, nə soyadı var.
Ey yolçu, masını əylə bu yerdə
Soruş kimdir yatan tənha qəbirdə?

Özü qoruduğu, həm can verdiyi
Yolun kənarında dəfn edildi o.
Uğrunda canını qurban verdiyi
Torpağı özünə vətən bildi o.

Bəxtiyar Vahabzadə

Sizin məzarınız iştə qulubi-millətdir!
Bu sözlərim yurəgimdən qopan
həqiqətdir.
Sizi unutmayacaq şanlı millətim əsla,
Əmin olun buna, ey zinəti-cəhani-vəfa.
...Çəkildiniz əbədi züldzari-rəhmanə,
Behiştə-rəhmətə, yəni: diyari-rəxşanə.
O xuninizlə açıldı bəhari-hürriyyət,
Sizin də yurdunuz olsun behiştə-ülviyyət.

Məhəmməd Hadi

Qardaşlığın fərmanına baş əyib,
Məzlumların imdadına yetişdin.
Qaranlıqda süngü sənə yol açdı,
Sən o yolda muradına yetişdin.

Yürü, yürü batan günün izinə,
Gülümsəyir doğan günəş üzünə.

Bu qarşıkı duman çıxan bacadan,
Sən gəlmədən iniltilər çıxardı.
Geciksəydin məzlumların fəryadı
Yeri-göyü, kainatı yıxardı.

Yürü, yürü batan günün izinə,
Gülümsəyir doğan günəş üzünə

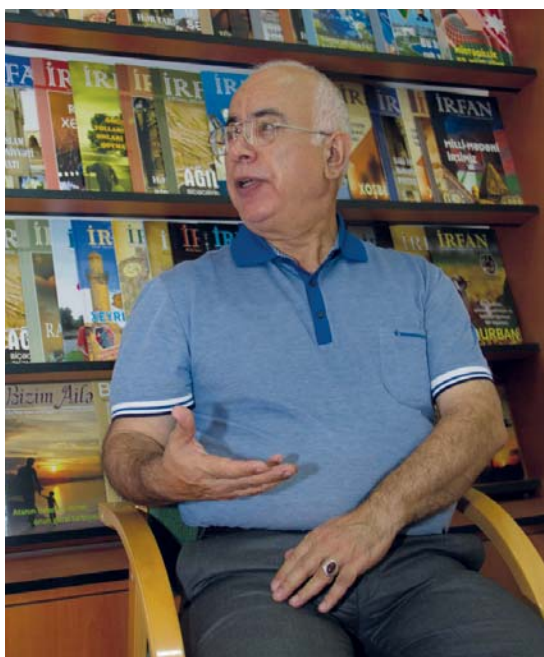
Əhməd Cavad

Tarix elmləri doktoru, professor ANAR İSGƏNDƏRLİ:

QAFQAZ İSLAM ORDUSU ŞƏHİDLƏRİ DAİM QƏLBİMİZDƏ YAŞAYIR!

İrfan: *Anar müəllim, sizi “İrfan jurnalı” adından salamlayırıq. Zəhmət olmasa oxucularımıza özünüzdə haqqda məlumat verəsiniz?*

Anar İsgəndərli: Anar İsgəndərli-tarix elmləri doktoru, professor, Bakı dövlət Universitetinin kafedra müdiri işləyirəm. Tədqiqat sahəmə XIX-XX əsrlərdə Osmanlı və Cənubi Qafqazda erməni-türk və Azərbaycanlı-erməni münasibətlərinin tarixşünaslığı daxildir. Bir tarixçi olaraq tədqiqatlarımı erməni hərbi birləşmələrinin azərbaycanlı əhaliyə qarşı həyata keçirdiyi soyqırımları sovet, vətən, mühacir və qərb müəlliflərinin əsərləri əsasında araşdırmışam. Vətən tarixinin aktual problemləri ilə bağlı beynəlxalq və respublika səviyyəli konfranslarda iştirak etmişəm. 1998-ci ildə Ankarada Türkiyə Cümhuriyyətinin 75 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfransda Türkiyə cümhuriyyətinin baş nazirinin qol saati və “Altun” medalı, 2008-ci ildə “Azərbaycan və Digər Türkdilli Xalqların Əməkdaşlıq Mərkəzinin” “Qızıl döş nişanı”, 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuşam. Türk-müsəlman soyqırımı ilə bağlı “1918-ci il mart qırğınlarının tarixşünaslığı”, “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti”, “Azərbaycan xalq cümhuriyyəti Biblioqrafiya”, “Azərbaycanda türk müsəlman soyqırımı problemlərinin tarixşünaslığı”, “Təzəpir” (Azərbaycan, rus ingilis və ərəb dillərində),

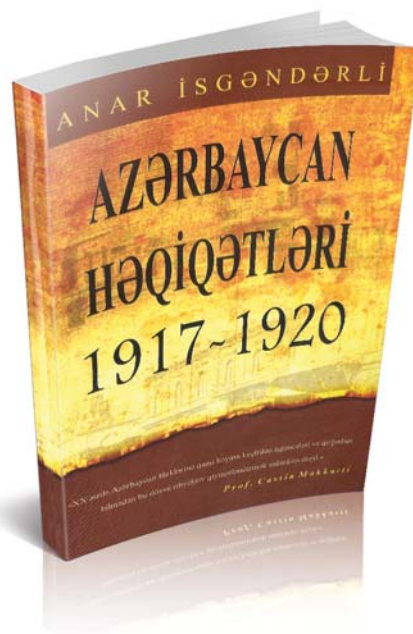

“Azərbaycan ərazisində erməni hərbi terrorçu birləşmələrinin törətdiyi cinayətlərə dair faktlar” (Yaddaş kitabçası), (Azərbaycan, rus və İngilis dillərində). “Realites of Azerbaijan 1917-1920”, USA. Monoqrafiyalarım və 200-dən artıq məqalələrimlə müxtəlif mətbuat orqanlarında çıxış etmişəm. Həmçinin dövrü mətbuatla yanaşı müxtəlif televiziya kanallarında Vətən tarixinin ayrı-ayrı problemləri ilə bağlı müntəzəm çıxışlar etmişəm.

İrfan: *Jurnalımızın buaykı ana mövzusu “Qafqaz İslam Ordusu”dur. Tarixə səyahət etsək, 1918-20-ci illərdə Azərbaycanda ümumi vəziyyəti necə xülasə etmək olar?*

Bir tarixçi olaraq həmin illəri necə dəyərləndirərdiniz?

Anar İsgəndərli: 1918-1920-ci illərdə Azərbaycanın qərbində, cənubunda və şimalında ermənilər tərəfindən türk-müsləman əhalisinə qarşı həyata keçirilən qırğınlarla bağlı kifayət qədər sənədlər mövcuddur. Bu baxımdan 1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən təşkil edilmiş Fövqəladə təhqiqat Komissiyasının tərtib etdiyi sənədlər xüsusi maraq doğurur. Bu sənədlər 36 cilddən və 3500 vərəqdən ibarətdir və hər biri ermənilər tərəfindən soyqırma məruz qalan əhalinin şahid ifadələridir. Bu sənədlər birmənalı olaraq sübut edir ki, 1918-ci ildə Bakı, Şamaxı, Quba və Azərbaycanın digər bölgələrində yaşayan əhaliyə qarşı soyqırım həyata keçirilmişdir. Hətta 1919 və 1920-ci illərin mart ayının 31-i Azərbaycan dövləti tərəfindən milli matəm günü kimi qeyd olunmuşdur. Amma Cənubi Qafqazda sülh və əmin-amanlığın tərəfdarı kimi çıxış edən müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucuları nə qədər çətin olsa da, 1918-ci ildə keçmiş İrəvan xanlığının paytaxtı İrəvan şəhərini ermənilərə güzəştə getdilər, təşkil olunmuş ilk Azərbaycan parlamentlərində ermənilərə 21 yer ayırdılar. Sovet Rusiyasının yaxın köməkliyi ilə Azərbaycanın Zəngəzur qəzasına sahib olan ermənilər bu güzəştlərdən şirniklənərək Dağlıq Qarabağın və Naxçıvanın onlara verilməsi ilə bağlı ədalətsiz ərazi iddialarına başladılar. 1918-ci ilin martında Bakıda siyasi vəziyyət son dərəcə gərgin idi. Bakı Sovetinə keçirilən seçkilərdə “Müsavat”ın böyük səs çoxluğu ilə qələbə qazanması bolşevikləri və daşnakları ciddi narahat edirdi. Cənubi Qafqazın ən güclü siyasi partiyasına çevrilən “Müsavat” Azərbaycanın ərazi muxtariyyəti və siyasi hakimiyyət uğrunda inamla mübarizə aparırdı. Şaumyan başda olmaqla bolşevik qüvvələri Erməni Milli Şurası və

“daşnaksütyun” partiyasının rəhbərləri ilə birlikdə “Müsavat”a qarşı sözün əsl mənasında müharibəyə başladılar. Bakıda Azərbaycanın milli qüvvələrinin sayca az və pis silahlanmış olduğunu yaxşı bilən Şaumyan müsəlmanlara “dərs vermək” üçün milli qırğına hazırlaşdı. Beləliklə, martın 29-da şəxsi heyəti müsəlmanlardan ibarət olan “Evelina” gəmisinin Bakıda bolşevik qüvvələri tərəfindən tərkisilah edilməsi milli qırğına başlamaq üçün bəhanə oldu.

İrfan: *Keçən əsrin əvvəllərində xalqımıza qarşı yönəldilmiş soyqırım dahşətlərinin qarşısının alınmasında Qafqaz İslam Ordusunun rolu nə oldu?*

Anar İsgəndərli: Bu məsələdə Qafqaz İslam Ordusunun rolu həyatı əhəmiyyət kəsb edir. Türkiyə o dövrdə tarixin qardaşlıq sınağından həqiqi mənada üzüağ çıxdı. Belə ki, özü çətin vəziyyətdə olan türkiyəli qardaşlarımız Azərbaycanın dərini öz dərdi bilərək hadisələrə hərbi müdaxilə etməyi vacib əməl kimi dəyərləndirdilər.

Ölkənin bir çox bölgələrində olduğu kimi Bakıda da kütləvi qırğınlar törə-

İstanbulda olan M. Ə. Rəsulzadə xarici işlər naziri M. Hacinskiyə göndərdiyi məktubunda yazırdı:

“Hansı yolla, nəyin bahasına olursa-olsun, Bakı tezliklə tutulmamalıdır. Əks təqdirdə, baş vermiş fakt qarşısında çətin vəziyyətdə qalarıq. Əgər Bakı alınmasa, hər şey bitdi. Əlvida, Azərbaycan!”

dilmişdi. Erməni terroru nəticəsində ümumi bir xaos hökm sürürdü. Azərbaycan xalqı Bakının azad edilməsini və bu şəhərin müstəqil Azərbaycan dövlətinin paytaxtına çevrilməsini səbirsizliklə gözləyirdi. Bakının azad edilməsi ölüm-dirim məsələsi idi. İstanbulda olan M. Ə. Rəsulzadə xarici işlər naziri M. Hacinskiyə göndərdiyi məktubunda yazırdı: “Hansı yolla, nəyin bahasına olursa-olsun, Bakı tezliklə tutulmamalıdır. Əks təqdirdə, baş vermiş fakt qarşısında çətin vəziyyətdə qalarıq. Əgər Bakı alınmasa, hər şey bitdi. Əlvida, Azərbaycan!”

Məhz belə bir vaxtda Qafqaz İslam Ordusu özünü yetirmişdi. Azərbaycanın bir sıra rayonlarında vuruşa-vuruşa Bakıya gəlmişdilər. Kiçikdən-böyüyə hamı Qafqaz İslam Ordusuna böyük ehtiram bəsləyirdi. Bakıya daxil olan Türk ordusunun komandanları Nuru paşa, Xəlil paşa, Mürsəl paşa və başqalarının Azərbaycanı böyük nüfuz sahibi olan və “el atası” adlandırılan Hacı Zeynalabdin Tağıyevin dəvətini qəbul edərək onun evində qalması bu faktı bir daha təsdiq edir. Qoşunların Bakıya gəlib bu şəhəri azad edəcəyi təqdirdə ikimərtəbəli böyük malikanəsini türk qoşunları komandanlığına bəxşiş edəcəyini vəd edən Tağıyev sözünə sahib çıxmışdı. O, öz mülkünü türk qoşunlarının komandanlığının istifadəsinə

verdi. Bakının azad edilməsindən bir neçə gün sonra Qafqaz İslam Ordusu Qarabağ bölgəsində erməni-daşnak qüvvələrinin Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi qırğınların qarşısını almaq üçün ora köməyə yollandı. Qafqaz İslam Ordusunun bir hissəsi isə Dağıstan isiqamətində xilaskar yürüşünü davam etdirdi.

İrfan: *Belə bir sual yaranır: Əgər Qafqaz İslam ordusu olmasaydı, ölkənin ümumi mənzərəsi necə olardı?*

Anar isgəndərli: Məlum olduğu kimi, 1918-ci il mayın 26-da Gürcüstan, mayın 28-də isə Azərbaycan və Ermənistan Tiflisdə öz müstəqilliyini elan etdilər. Yeni elan olunan üç dövlətdən Gürcüstanın paytaxtı Tiflis, Ermənistanın paytaxtı İrəvan oldu. Azərbaycanın paytaxtı Bakı, Şaumyanın rəhbərlik etdiyi Bakı Xalq Komissarları tərəfindən işğal edildiyindən Gəncə şəhəri müvəqqəti paytaxt oldu. Elan olunmuş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini yaşatmaq və onu real dövlət qurumuna çevirmək milli-demokratik qüvvələrin ən çətin vəzifələrindən biri idi. Dövlətin ən böyük çətinlikləri bunlardan ibarət idi:

Əvvəla, Azərbaycan dövləti özgə bir ərazidə elan olunmuşdu; Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin öz torpaqlarını qoruya biləcək gücü yox idi; Azərbaycan xalqına düşmən olan, Azərbaycan torpaqlarını işğal edən və Bakını özünə paytaxt seçən Şaumyanın rəhbərlik etdiyi Bakı Sovetinin 20 mindən artıq nizamlı silahlı qüvvəsi var idi; Azərbaycandakı mövcud siyasi, iqtisadi və hərbi durum çox mürəkkəb idi; Sovet Rusiyası Bakı neftindən yararlanmaq üçün nəyin bahasına olursa-olsun, Azərbaycanı əlində saxlamağa cəhd göstərirdi; I Dünya müharibəsində bir-birinə qarşı vuruşan İngiltərə və Almaniya Azərbaycanla bağlı müxtəlif planlar qurmuşdular; Çar Rusiyasından Azərbaycana qalan miras hərbi xidmətdən və

silah daşımaqdan məhrum edilən əhalidən və primitiv qaydada mövcud olan dağınıq təsərrüfatdan ibarət idi. Bütün bunları nəzərə alan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti rəhbərliyi 1918-ci il iyunun 4-də Batumda Osmanlı dövləti ilə sülh müqaviləsi imzalamışdı. Gürcüstan və Ermənistanla imzalanan müqavilədən fərqli olaraq Azərbaycanla bağlanan müqavilə daha səmimi və azərbaycan xalqının xeyrinə idi. Hələ 1917-ci ilin fevralında çarizmin devrilməsindən sonra Rusiyada müvəqqəti hökumətin dövründə ermənilər və gürcülər öz milli qüvvələrini təşkil edərkən heç bir çətinliklə qarşılaşmadılar. Çünki Çar Rusiyası dövründə rus ordusunun tərkibində kifayət qədər erməni və gürcü əsilli əsgər və zabıt var idi. Bunu azərbaycanlılarla bağlı demək mümkün deyil. Məhz belə bir realıq qarşısında əlbəttə ki, nə isə müsbət dəyərləndirmədən söhbət gedə bilməzdi. Bir tərəfdən türk qanına susamış azğın erməni quldur birləşmələri, digər tərəfdən onlara havadarlıq edən xarici qüvvələr bu torpaqları ələ keçirməyə və ağalığ etməyə çalışırdılar. Bir sözlə, Qafqaz İslam Ordusu gəlməseydi, bu istəklərinə nail olacaqdılar.

İrfan: *Anar müəllim, sizcə, bu gün cəmiyyətmizdə Qafqaz İslam Ordusu layiqincə tanınırmı? Bu sahədə hansı addımlar atılıb?*

Anar İsgəndərli: Cənubi Qafqazda türk-müsəlman əhalisinə qarşı həyata keçirilən qırğınlar az tədqiq olunmuş problemlərdəndir. Tarixçilərin bir qismi məsələyə Rusiya işğacılarının hərbi aspektindən yanaşmış, lakin region əhalisinin başına gətirilən müsibətlərdən bəhs etməmişlər. Məlum məsələdir ki, Cənubi Qafqazda bu gün də sakitçilik yoxdur. Bu sakitliyi pozan qüvvələrin kimliyi və onlara havadarlıq edənlər də məlumdur. Cənubi Qafqazda silah gücünə özgə torpaqlarını işğal edən və bir milyon insanı qaçqınlıq həyatı yaşatmağa məcbur edən qüvvələr də məlumdur. Narahatlıq doğuran odur ki,

işğalçı siyasəti həyata keçirən bu qüvvələr böyük dövlətlər tərəfindən müdafiə olunurlar.

Təəssüflər olsun ki, 1920-ci ilin bolşevik işğalından sonra Sovet dönməində bu faciə, nəinki unuduldu, hətta ona vətəndaş müharibəsi damğası vurularaq hadisələrin əsil günahkarı kimi milli qüvvələr təqsirləndirildi. Qırğını törədən, müsəlman qanına susayan Şaumyan və başqaları milli qəhrəman səviyyəsinə qaldırıldı və bu canilərin xatirəsini əbədləşdirmək üçün Bakının ən çox qan tökülən küçələrinə onların adları verildi. 1918-ci ilin türk-müsəlman soyqırımı bolşevik dönməində bizim yaddaşımıza belə həkk edildi.

Lakin sevindirici haldır ki, ötən əsrin sonlarında ikinci dəfə öz müstəqilliyini əldə edən Azərbaycan sürətlə inkişaf edir. Bu prosesdə milli özünüdərk, özünəqayıdış aspektindən xeyli irəliləyişlər müşahidə olunur. Artıq kimin haqq, kimin nahaqq olduğunu rahatlıqla söyləmək mümkündür. O dövrün öyrənilməsi və araşdırılması ilə bağlı müəyyən işlər görüldü, lakin bu hələ son deyil. Hələ işıq üzünə çıxarılaçaq xeyli məsələlər var.

Ümid edirəm ki, yazdığım “Azərbaycan həqiqətləri kitabı: 1917-1920” əsəri Azərbaycan türklərinin qırğınına həsr olunmuş sonuncu tədqiqat işi olmayacaq. Birinci dünya müharibəsi və erməni-azərbaycanlı münaqişəsinə həsr olunmuş bu tədqiqat işi obyektiv tarixin bərpası üçün mühüm bir mənbədir. XX əsrdə Azərbaycan türklərinə qarşı həyata keçirilən işğəncələri və qırğınları bilmədən bu dövrü obyektiv qiymətləndirmək də mümkün deyil.

İrfan: *Anar müəllim, dəyərli vaxtınızı bizə ayırdığınız üçün sizə təşəkkür edirik!*

Anar İsgəndərli: Mən də sizə təşəkkür edirəm ki, “İrfan” jurnalı olaraq bu cür mövzulara toxunursunuz və xalqımızın maariflənmə işində mühüm addımlar atırsınız.

İSLAM VƏ ELM

Dinimiz İslam elmə dəyər və qiymət verən uca bir dindir. Bilənlə – bilməyəni eyni qəbul etməyən və ilk əmri “oxu” olan yeganə din İslamdır. Elmi imanın dirəyi sayan, elm öyrənməyi nafilə ibadətdən və Allah yolunda cihad etməkdən daha üstün və fəzilətli gören tək din İslamdır.

Allah-Təala şərəfli kitabımız Qurani-Kərimdə belə buyurur:

“Yaradan Rəbbinin adıyla oxu!”¹

“De: heç bilənlərlə bilməyənlər (alimlə cahil) bir olarmı?”²

“Elə isə bilməyənlərdən olma!”³

“Cahillərdən üz döndər!”⁴

“De: Ey Rəbbim, elmimi artır”⁵.

“Allahdan Öz bəndələri içərisində ancaq alimlər qorxar”⁶.

Elm haqqında hədislərə gəldikdə isə

Peyğəmbərimizin (s.ə.s) elm və alim haqqında nəinki bir məqalə, hətta bir neçə məqalə içərisinə sığmayacaq dərəcədə hədisi-şərifləri vardır. Bu hədislərdən bəziləri bunlardır:

“Kim elm öyrədərsə, onunla əməl edən kimi savab qazanar, əməl sahibinin əcrindən də heç bir şey əskilməz”⁷.

“Elm öyrənmək üçün səfərə çıxan hər kəs evinə qayıdana qədər Allah yolundadır”⁸.

“Elm öyrənmək hər müsəlmanın üzərinə fərzdir”⁹.

“Alimlər Peyğəmbərlərin varisləridir”¹⁰.

Şərəfli dinimiz İslamın elmə və elm adamına verdiyi bu böyük qiymət səbəbilədir ki, müsəlmanlar həm dini elmlərdə, həm də dünyəvi elmlərdə əsrlər boyu bütün dünyaya nüsxə olmuşlar. İmam Buxarilər, İmam Əzəmlər, İmam

Şafeləri, İmam Qəzaliləri, Fəxrəddin Raziləri, İbni Sinaları, Əbubəkr Raziləri yetiştirən məhz İslamın elm ruhudur.

Hədis, Təfsir, Fiqh kimi dini elmlərdə dünyaya tayı-bərabəri olmayan böyük əsərlər verərək zirvəyə çatan müsəlmanlar dünyəvi elmlərdə də mədəniyyət işığı saçmışlar.

Elmə hörmət edən Qərb mütəfəkkirlərinin də etiraf etdiyi kimi, bugünkü texnikanın qurucusu nə qədim yunanlılar, nə də romalılarıdır. Bugünkü mədəniyyətin qurucusu qeydsiz-şertsiz müsəlmanlardır.

Daha açıq söyləyirəm, bugünkü texnikanın təməli olan Fizika, Kimya, Cəbr, Astronomiya, Tibb, Tarix və Coğrafiya kimi elmlərin banisi, heç şübhəsiz, müsəlmanlardır.

Elmlər tarixi göstərir ki, miladi 7-ci əsrdən 18-ci əsrə kimi tam 11 əsr elm öndərliyini dünyaya müsəlmanlar etmişlər. İnsanlığın bugünkü elminin 70 %-i müsəlmanlara aiddir. “Əl-Qanun fit-Tibb” adlı əsəri ilə “Tibbin Sultani” ünvanını qazanan və tibb dünyasına 700 növ dərmanı hədiyyə edən və bu kitabı Avropa universitetlərində dərs kitabı olaraq oxudulan İbni Sina müsəlmandır. Yenə “Kitabulhavi” adındakı 20 cildlik əsəriylə dünya tibb tarixində əvəzsiz yeri olan, çiçək və qızdırma xəstəliklərinə aid əsərin müəllifi Əbubəkr Razi müsəlmandır. Tibb dünyasında ilk dəfə mikrobu kəşf edən və “Maddətulhəyat” adlı əsərində bunu bildirən Akşəmsəddin həzrətləri müsəlmandır.

Bunun üçündür ki, daha iki əsr əvvələ qədər Parisdəki Sarbon universitetində professorların bir qismi müsəlmanların elmə etdikləri xidmətə görə dərslərini sarıq və cübbə geyinərək verirdilər. Bu gün hələ də İbni Sina ilə Əbubəkr Razinin rəsmləri, Paris tibb fakültəsinin böyük salonunda asılmışdır.

Bugünkü fizika elminin təməlini qoyan Muəmməd ibni Heysəm müsəlmandır.

İki əsr əvvələ qədər Parisdəki Sarbon universitetində professorların bir qismi müsəlmanların elmə etdikləri xidmətə görə dərslərini sarıq və cübbə geyinərək verirdilər. Bu gün hələ də İbni Sina ilə Əbubəkr Razinin rəsmləri, Paris tibb fakültəsinin böyük salonunda asılmışdır.

Atom və molekul nəzəriyyəsini bu elmə gətirən İbni Heysəmdir. Atomun parçalanacağını ifadə edən, ilk kimya laboratoriyasını quran və ilk dəfə süni hüceyrəni tapan Cabir bin Hayyan müsəlmandır. Müsəlmanların bu nailiyyətləri İslama sarıldıqları dövrlərdə olmuşdur. Müsəlmanlar nə zaman ki İslamdan uzaqlaşmışlar, o zaman geriləmə başlamışdır. Məhz o zaman yanacağı qurtarmış avtomobil kimi dayanmışlar. Bugünkü pərişan halımızın səbəbi budur. Bunun üçün əgər tarixdəki o möhtəşəm yerimizi yenidən tutmaq istəyiriksə, qeyd-şertsiz İslama dönmək məcburiyyətindəyik. Tək çarəmiz budur. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) buyurur: “Elm müsəlmanın itmiş malıdır. Harada taparsa, onu alar”¹¹.

1. Ələq, 1
2. Zümər, 9
3. Ənam, 35
4. Əraf, 7/199
5. Taha, 114
6. Fatir, 35/28
7. İbn Macə, Mükəddimə, 20
8. Tirmizi, Elm, 2/2647
9. İbn Macə, Mükəddimə: 17
10. Əbu Davud, Elm, 1; Tirmizi, Elm, 19
11. Tirmizi, Elm, 19; İbn Məcə, Zühəd, 17

MƏNİ DƏ MƏKTƏBƏ APARIN!..

Yay tətili qurtardı. Dərslər başlandı. Məktəblər üç aylıq həsrətdən sonra qollarını öz şagirdlərinə açır. Onları bağrına basır və əzizləyir. Şagirdlər məktəb həyətinə, məktəb binalarına həvəslə, can-fəşanlıqla, böyük coşqu ilə daxil olurlar. İlk dəfə məktəbə getmənin xoşbəxtliyini unutmamaq olmur. On bir il davam edən bu həyəcan hər il başqa cür, daha maraqlı olur.

Yenə məktəb zəngləri eşidiləcək. Məktəb binalarından ətrafa əks-səda verən bu zəng səsləri üçün nə qədər də darıxmışdıq. “Balıq sudadır, su nədir bilməz” deyərək bir ifadə var. Bəli, məktəbdə olanda da məktəb nədir bilmədik. Xəyalları uzaqlara aparan, insan duyğularına müəyyən müəmmalar hopduran bu zəng səslərinin fərqi varmazdıq məktəbdə olanda.

Çılgın, dəliqanlı, ərköyün, sevgi, eşq-məhəbbət dolu məktəb illərinin ömrümüzə nələr verdiyini insan məktəb illərindən uzaqlaşdıqca başa düşür. Ancaq bu uzaqlaşma insanın ürəyinə dağ çəkir. Sanki ən əziz adamından ayrılmış kimi hüznə qərq olma bahasına məktəb illəri bizdən uzaqlaşır.

Bəli, biz məktəbdə idik, amma məktəb nədir bilmədik. Məktəbin qədir-qiymətinə bilmədik. Məktəb bizə bilik verdi. Məktəb bizə oxumağı, yazmağı öyrətdi. Məktəb bizə müəllimlər bəxş etdi. Məktəb bizi universitet həyatına atdı. Məktəb bizi müəllim etdi. Məktəb bizə şair, usta, sənətkar, lider olmağa zəmin yaratdı. Məktəbin qədrini o zaman bilmədik.

Son zəng səsini eşidəndə sevincimizdən

məktəb binasından həyətə qaçarkən məktəb illərindən sürətlə uzaqlaşmışıq, deməli. Son zəngin səsini qulağımızla eşidib ürəyimizə dağ çəkmişik özümüzədən xəbərsiz. Son zəngi təntənəli surətdə qeyd edəndə özümüzü xoşbəxt hesab etmişik. Lakin bu xoşbəxtliklə ayrılıq həsrətinə zəmin yaratmışıq. Sınıf yoldaşlarımızdan, dostlarımızdan ayrılmışıq. Müəllimlərimizdən, partalarımızdan, yazı lövhələrindən, ən əsası kitabdan, bilikdən ayrılmışıq.

Müəllimlərimizi də o vaxtdan itirdik. Hər gün dərsə girib bizə elm, bilik, savad öyrədən bu mübarək insanları demək olar ki, unutmuşuq. Müəllimlər bizim üçün çox əziyyət çəkdi. Bizə yazmağı, oxumağı öyrətdilər. Səbirlə, təmkinlə qələm tutmağı öyrədib yol göstərdilər. Bu gün biz sərbəst oxuyub-yaza biliriksə, buna görə müəllimlərimizə borculuyuq. Onların zəhməti üzərimizdə çoxdur. Biz onların bəzilərindən belə halallıq da almamışıq.

Yenə məktəblər işə başlayacaq. Şagirdlər məktəbli formalarını geyinib məktəbə yola düşəcəklər. Şagirdlərin həyəcanını qıraqdan izləmək necə də xoşdur. Lakin məktəbə gedə bilməyən bəzi uşaqlar da var. Maddi cəhətdən sıxıntı çəkən uşaqlar, yetimlər də məktəbə getmək istəyirlər. Necə ki, digər uşaqlar məktəbə getdikləri kimi. Səhər-səhər küçələrdə məktəblilərin səslərini eşidib onlar da yuxudan tez oyanırlar, ancaq onlar məktəbə gedə bilmirlər. Çünki məktəbə getməyə paltarları yoxdur. Onların çantaları yoxdur. Onların dəftərləri, kitabları yoxdur. Məzlum-məzlum məktəbə gedənləri seyr edərlər, ancaq içlərindən keçənləri biruzə verə bilməzlər. Deyə bilməzlər ki, mənə də məktəbə aparın!..

Bəli, ürək dağladan mənzərələrdən biri də budur. Bəzi şagirdlər məktəbə getdikləri halda, bəziləri gedə bilmirlər. Məktəbə gedə bilməyən uşaqların beynindən nələr keçir, onu sadəcə Allah bilir. Küskün baxışlarla hər gün məktəbə gedən və məktəbdən qayıdan məktəbliləri seyr edirlər. Onlar da məktəbə gedib zəngin səsini eşitmək istəyirlər. Zəng

Bəli, məktəbə gedə bilməyən uşaqlar da müəllim qarşısında oturmaq istəyirlər. Onlar da müəllimləri olsun deyə ürəklərində bu gizli arzunu keçirirlər. İlk zəngi, son zəngi eşitmək, təntənəli qeyd etmək istəyirlər. Lakin bu arzular, bu istəklər onların ürəyində nisgil bir həsrətə çevrilib səssiz-səmirsiz haraylarla ətrafa səs salır: mənə də məktəbə aparın!..

vurulanda dərsə girməyi, zəng vurulanda dərsdən çıxmağı arzulayırlar. Onlar da yazmaq, oxumaq istəyirlər. Onlar da bilik, savad, elm almaq istəyirlər. Könüllərindən sinif yoldaşları ilə məktəb həyətidə oynamaq keçir.

Bəli, məktəbə gedə bilməyən uşaqlar da müəllim qarşısında oturmaq istəyirlər. Onlar da müəllimləri olsun deyə ürəklərində bu gizli arzunu keçirirlər. İlk zəngi, son zəngi eşitmək, təntənəli qeyd etmək istəyirlər. Lakin bu arzular, bu istəklər onların ürəyində nisgil bir həsrətə çevrilib səssiz-səmirsiz haraylarla ətrafa səs salır: mənə də məktəbə aparın!..

Lakin onları eşidən yoxdur. Bəzən onlar özlərini belə eşitmirlər. Öz daxilində baş qaldırmış bu arzusunun harayını eşitməz olublar. Çünki bu haray daxildən həsrət hissləri ilə gələn hıçqırıqlı bir sədadır. Bunu hər kəs eşidə bilməz. Bunu eşitmək üçün gərək məktəblilərin məktəbə getdikləri vaxt məktəbə gedə bilməyəsən, onların dəftəri, kitabı, çantaları və paltarları olduğu halda, sən də onları seyr edib məktəbə gedə bilməyəsən və daxilindən həsrət acısı ilə baş qaldıran gizli hıçqırıqlarla səssiz haray çəkib deyəsən: **mənə də məktəbə aparın!..**

Günümüzdə elm sürətlə inkişaf edir. Bu çox sevindirici haldır ki, elmin sürətlə inkişaf etməsi insan həyatına rahatlıq gətirmişdir. Bu gün insanlar bir vaxtlar arzu etdikləri həyatı indi rahatlıqla yaşaya bilirlər. Günümüzdə elmi-texniki nailiyyətlərdən yararlanmayan insan yoxdur. Sözsüz ki, elm hər bir dövrdə insanı istənilən arzuya çatdırmağı qarşısına məqsəd qoymuşdur. Bu gün elm adamlarının da məqsədi gündəndən elm sahəsində yeni nailiyyətlər qazanmaqdır. Şübhəsiz ki, ildən-ilə qazanılan bu nailiyyətlərin şahidi oluruq.

Elm sonsuz bir şüadır, ona yaxınlaşmağa insan ömrü çatmır. Yalnız ondan bir-iki faiz bilənə alim deyirlər. Alimlərin özü də etiraf edirlər ki, elm. Hər hansı bir elmi nailiyyət və elmi araşdırmanın özü də sübüt edir ki, dünyada elə şeylər var ki, sadəcə onun haqqında insan beynində cavabsız sual yaranır və alimlər illərlə bunun üzərində nə qədər düşünsələr də, bu suallara cavab tapa bilmirlər. Yerin, göyün və kainatın yaranması haqqında sadəcə fikir yürüdürlər. Bu fikirlər bəzən üst-üstə düşməyə də bilər, çünki öz beyinlərində

bu haqda təxəyyül formalaşdırırlar. Dağların yaranması, yağışın yağması, gecə və gündüzün vaxtı-vaxtında dövr etməsi, günəşin, ayın sirləri və s. məslələr hələ də elm adamlarına müəmmalıdır, bunu özləri də etiraf edirlər.

Məlum məsələdir ki, günümüzdə tibbi sahədə bir çox uğurlar qazanılıb. Sağalmaz xəstəliklərə çarələr tapılıb. Lakin bir məsələ də hələ gündəmdədir ki, Qərb alimləri ölümsüzlüklə mübarizə aparırlar. Onlar düşünürlər ki, elm sahəsində bu qədər nailiyyətlər qazanılıbsa, ölümsüzlüyə də çarə olmalıdır və insan həyatda əbədi yaşamalıdır. Elm adamları hər nə qədər də canlı robotlar düzəltmələr, canlı klonlasalar da bu sahədə çəkdikləri zəhmət onların ürəyincə olmamışdır. Çünki normal insanın yaradılışı tamamilə fərqlidir və insan dünyaya bir dəfə gəlir. Bu məsələni problem edən Avropa alimləri belə bir nailiyyəti əldə edə bilmədiklərinin səbəbini elmi zəiflikdə görmüşlər. Onlar hələ də güman edirlər ki, nə vaxtsa öz arzularına çatacaqlar. Digər bir məsələ texnologiya alimlərinin dünya haqqında təsəvvürləridir. Onların fikirlərinə görə

texnologiya elə bir səviyyəyə gəlməlidir ki, insan lüks şəraitdə yaşamalır və həyat texnologiya sahəsində gözəlləşməlidir. İnsan isə ömrünü daim istirahətdə keçirməlidir. Bütün problemlər texnologiya ilə həll olmalıdır. Hətta buna əbədi xoşbəxtlik deyən alimlərə də rast gəlmək mümkündür.

Bir sıra müasir filosoflar öz fikirlərində belə qənaətə gəlirlər ki, insan həyatını sərbəst və azad yaşamalır və onun həyatına heç bir şey maneçilik törətməməlidir. Dindən uzaqlaşmalıdır və dini mifologiya kimi qəbul etməlidir. Reallıq haqqında düşünməlidir və bu məsələlərdə özünü yormamalıdır. Kübar bir həyat yaşamalır, ümitsizliyə düşməməlidir. Ata-ana, övlad dərdi çəkməməlidir, təkcə özünü düşünməlidir. Bir sözlə, hər bir insan özü üçün həyat yaşamalır.

Qeyd etdiyimiz kimi, bu gün elm sahəsində müəyyən problemlər öz əksini doğurur. Dünyanın hər tərəfində bu baxımdan problemlər yaşanır. Günü-gündən intihar, cinayət hadisələri çoxalır və insanlar yaşamaq uğrunda mübarizə aparırlar. Hər bir insan həyatda xoşbəxt yaşamağa can atır və var gücü ilə özünü başqalarına oxşatmağa çalışır. O qədər dünya ləzzətinə heyran qalır ki, sonunda özündən xəbərsiz insanlığını itirir. Psixoloqların əksəriyyəri bunu təsdiqləyirlər ki, bu gün dünya ləzzətinə həris olanlar və özlərinə görə kübar yaşayanlar, sonda hər şeyi buraxıb əxlaqdan kənar şeylərdən həzz alırlar.

Lakin bir fakt var ki, heç bir şey səbəbsiz deyil. Dünyanın özü də səbəbsiz yaranmamışdır. Bu dünyanı yaradan yeganə bir varlıq var ki, onun adı da Allahdır. Elm adlandırdığımız qüvvənin özü də onun 99 isimlərindən biridir. Bu da o deməkdir ki, yaradılış etibarlı ilə heç bir kəsin onun elminə gücü çatmaz. Hər şey Onun əlindədir. Yalnız Allahın insana öz elmindən verdiyi dəyər ağıldır. İnsan hər

şeyi öz ağılı ilə ölçüb biçməlidir. İstər alim ol, istərsə də kim olursan ol sadəcə onu dərk etməlisən ki, səni yaradan Allahdır və Ondən kənar səni həyatda heç bir varlıq xoşbəxt edə bilməz.

Bütün elmi nailiyyətlərin sonunda Allah dayanır. Hər nə qədər ölümsüzlüyü araşdırsan da, həyatı texnologiyaya bağlasan da, insanı azad, sərbəst etsən də, nəticədə onun həyatı ölümdür. Kasıbına, zəngininə, aliminə baxmadan öldürən və dirildən Allahdır. Sadəcə bir müsəlmana Hz. Peyğəmbərin (s.ə.s) həyatından istədiyi ölçüdə ibrət almaq ona bəs edir ki, bu dünyanın faniliyini dərk etsin.

Həz. Peyğəmbərimiz (s.ə.s) ümmətinə elmi olmağı tövsiyə edir ki, insan öz düşüncələrində Allahın necə də mükəmməl bir varlıq olduğunu dərk etsin. Biz İslam aləmində yetişən bu cür alimlərin əksəriyyətindən misallar gətirə bilərik:

İslam coğrafiyasında yetişən İbni Sinalar, Fərabilər, Qəzzalilər, Əbu Hənifələr, Şafeilər kimi alimlər elmi Allah üçün öyrənib cəmiyyətdə elmə əxlaqi bir yol açmışlar. Yoxsa Qərb alimləri kimi insanların həyatını, ailəsini və bütövlükdə cəmiyyəti zəhərləməsinə zəmin yaratmışlar. Əgər elm adamı özünə alim deyirsə, öz yaradılışına baxıb Allahı xatırlasın və bir gün bu cəsədin ölüb yenidən dirləcəyini düşünsün. Hər bir insan elmdən yararlanmalıdır, lakin bir şərtlə; elmin fəsadlarından uzaq olmaq şərti ilə.

Bütün elmi nailiyyətlərin sonunda Allah dayanır. Hər nə qədər ölümsüzlüyü araşdırsan da, həyatı texnologiyaya bağlasan da, insanı azad, sərbəst etsən də, nəticədə onun həyatı ölümdür. Kasıbına, zəngininə, aliminə baxmadan öldürən və dirildən Allahdır. Sadəcə bir müsəlmana Hz. Peyğəmbərin (s.ə.s) həyatından istədiyi ölçüdə ibrət almaq ona bəs edir ki, bu dünyanın faniliyini dərk etsin.

Zikrin fəziləti

Uca Allah (c.c) Qurani-Kərimdə belə buyurur:

“Qadınlar, uşaqlar, qızıl-gümüş yığınları, yaxşı cins atlar, mal-qara və əkin yerləri kimi nəfsin istədiyi və arzuladığı şeylər insanlara gözəl göstərilmişdir. (Lakin bütün) bunlar dünyə həyatının keçici zövqüdür, gözəl dönmüş yeri isə Allah yanındadır. (Ya Rəsulum!) Söylə: “Sizə bunlardan (dünya zinətlərindən) daha yaxşısını xəbər verimmi? Allahdan qorxub pis əməllərdən çəkinənlər üçün Rəbbi yanında (ağacları) altından çaylar axan cənnətlər (bağlar) vardır ki, orada əbədi qalacaqlar. Onlardan ötrü orada (hər cür eybdən) pak olan zövcələr və (ən böyük nemət olan) Allah rızası (razılığı, hüsn-rəğbəti) vardır. Allah, həqiqətən, bəndələrini görəndir!” (Ali-İmran, 3/14-15)

Dünya öz nemətləri ilə insana təsir qüvvəsi baxımından olduqca böyük əhəmiyyət kəsb edən bir imtahan yurduudur. Uca Rəbbimizə qulluq və Axirət həyatına qüvvətli bağlarla işğal etmiş nəfsani cazibə mərkəzlərinin zəiflədilməsinə yönəldilmiş fəaliyyəti bir çox bəşər övladına əbədi səadəti qazandıran vəsilə olmuşdur. Lakin bu fəaliyyətə müxalif olanların ayyəi-kərimədə buyurulan dünya nemətlərinə rəğbəti günümüzdə də bütün gücü ilə

müşahidə edilən bir reallıqdır. Dövrü mətbuatın səhifələrini incələyərkən “Ali-İmran” surəsinin 14-cü ayəsində buyurulan məqamlarla Adəm övladlarının əkin yerlərinə və əkin məhsullarına olan xüsusi rəğbətinin üst-üstə düşməsi maraqlı bir mənzərə yaradır. Mətbuatın yazdığına görə dünyada baş verə biləcək istənilən fəlakətlər qarşısında hazır olmaq məqsədi ilə 2006-cı ildə bir çox dövlətlərin iri bank və maliyyə qurumlarının dəstəyi ilə Norveçin Şpinserqen adasında dünyada mövcud olan kənd təsərrüfatı məhsullarının toxumlarının qorunması üçün qlobal qoruma anbarının inşası başlanmışdır. Artıq 2007-ci ildə tikintisi sona çatan bu anbarın rəflərində düyünün 70.000-dən çox növü, kartofun 3000 növü, buğdanın 50.000-dən artıq növü, qarğıdalının 10.000-dən çox növü, digər bitkilərin, hətta yabanı olanların da toxumları saxlanılır. Bir sözlə, insana lazım olan bütün bitki növlərinin toxumları hal-hazırda həmin anbarda qorunmaqda və köhnəldikcə yeniləri ilə əvəzlənməkdədir. Anbarın yaradılması barədə müsbət fikirlərlə yanaşı dünya mətbuatında fəlakət səbəbi ilə planetimizdəki bitki örtüyünün ciddi şəkildə zərər çəkəcəyi təqdirdə anbar sahiblərinin yer üzərində imtiyaz sahiblərinə çevriləcəyi təhlükəsi də qeyd

edilir. Anbarın yaradılma məqsədində dərinləşmədən belə axırsamanda baş verəcək hadisələrin Rəsulullahın (s.ə.s) hədislərində olduqca açıq və aydın şəkildə bildirilməsi insan övladını mümkün təhlükələrə qarşı hazır edən bir xəbər qaynağıdır. İbn Macənin (4077) sayılı və Hakimin (41536) sayılı hədis qaynaqlarında Rəsulullahın (s.ə.s) bunları söylədiyi bildirilir:

“Dəccalın çıxmasından öncə bəşər övladını şiddətli bir aclığın bürüyəcəyi 3 qıtlıq ili olacaqdır. Birinci ildə Allah-Təala (c.c) göyə yağmurun üçdə birini, yerə də bitkilərin üçdə birini azaltmasını əmr edəcək. İkinci ildə göyə yağmurun üçdə ikisini yerə də bitki örtüyünün üçdə ikisini azaltmasını əmr edəcək. Üçüncü ildə isə Uca Allah (c.c) göyə yağmurun tamamını özündə saxlamasını, yer üzərinə də bitkiləri bitirməməsini əmr edəcək. Belə ki, burada yaşıl heç bir şey bitməyəcək. Allahın (c.c) dilədikləri xaricində dırnaqlı heyvanlardan həlak olmayanı qalmayacaq”.

Hədisdən çıxardığımız nəticə bundan ibarətdir ki, insanların bu gün inşa edib qoruduqları toxum anbarı artıq insanlığa xeyir vermə baxımından o zaman bir şeyə qadir olmayacaq. Çünki Uca Rəbbimizin torpağa qoyduğu həbs əmri mövqeyindən və məkanından asılı olmayaraq hər yerdə qüvvət qazanacağından insanlıq aləmi toxumları cücərtmə imkanından məhrum olacaq. Əslində günümüzdə müşahidə edilən eynicinsli nikahlar, sağlam məntiqlə uzlaşmayan şiddət və toplu öldürülmə hadisələri, həddən ziyadə açıq-saçıqlıq, ilahi davranış əmrlərinə qarşı son dərəcədə etinasız və həyasız münasibət hədisdə qeyd edilən məqamların həyata keçmə zamanını sürətləndirən amillərdəndir. Yaxşı, bəs onda insanların halı necə olacaq? Hədisi-şərifin davamını dinləyək:

“Səhabələr:

-Ya Rəsulallah! Bəs o zaman insanları nə yaşadacaq?- deyər soruşdular. Allah Rəsulu (s.ə.s) belə cavab verdi:

“Dəccalın çıxmasından öncə bəşər övladını şiddətli bir aclığın bürüyəcəyi 3 qıtlıq ili olacaqdır. Birinci ildə Allah-Təala (c.c) göyə yağmurun üçdə birini, yerə də bitkilərin üçdə birini azaltmasını əmr edəcək. İkinci ildə göyə yağmurun üçdə ikisini yerə də bitki örtüyünün üçdə ikisini azaltmasını əmr edəcək. Üçüncü ildə isə Uca Allah (c.c) göyə yağmurun tamamını özündə saxlamasını, yer üzərinə də bitkiləri bitirməməsini əmr edəcək. Belə ki, burada yaşıl heç bir şey bitməyəcək. Allahın (c.c) dilədikləri xaricində dırnaqlı heyvanlardan həlak olmayanı qalmayacaq”.

-Təhlil (la ilahə illəllah), təkbir (Allahu əkbər), təsbih (sübhənəllah) və təhmid (əlhəmdulilləh). Bütün bunlar insanlara yeməyi əvəz edəcəkdir”.

Üzərimizə düşən ən ümdə vəzifə dünyada ikən axirət yurduna canı-könüldən bütün əziyyətlərə qatlaşıaraq hazırlanmaqdan ibarət olmalıdır. İlahi rəhmətin insan övladını bürüyən mərhəmət üfüqləri o qədər genişdir ki, bu yolda həm maddi, həm də mənəvi qida olan zikr eyni zamanda qulun axirət dərəcələrinin artmasına səbəb olacaqdır.

İlahi mərhəmətin hər bir müsəlmanın könlündə sonsuz bir şükran duyğularını dalğalandıracaq bütövlüyü Allah Rəsulunun (s.ə.s) hədislərində olduqca inandırıcı bir tərzdə açıqlanır:

“Meraca çıxarıldığım gecə Hz. İbrahimlə (ə.s) qarşılaşdım. “Ey Muhəmməd!- dedi.- Ümmətinə məndən salam söylə və onlara cənnətin torpağının xoş, suyunun dadlı olduğunu, ərəzisinin düz və verimli olduğunu, oraya əkiləcək ağacların isə Allah (c.c) hər cür əskiklikdən təhzi edirəm (sübhənəllah), həmd Allaha məxsusdur (əlhəmdulilləh), Allahdan (c.c) başqa heç bir ilah yoxdur (lə ilahə illəllah), Allah (c.c) ən böyükdür (Allahu əkbər) olduğunu söylə” (Tirmizi, V, 510).

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ

“Allah yolunda öldürülənlərə (şəhid olanlara) “ölü” deməyin. Əksinə, onlar (Allah dərgahında) diridirlər, lakin siz bunu dərk etmirsiniz.” Bəqərə surəsi, 154

Bu ayeyi-kərimə şəhidlərə ölü deyilməsini qadağan etməkdə və onların ölü olmadıqlarını açıqlamaqdadır. Təfsir alimlərinin əksəriyyətinə görə bu ayə Bədr müharibəsində şəhid düşmüş səhabələr haqqında nazil olmuşdu. Bədr şəhidlərinin timsalında vətəni, milləti, dini, namusu uğrunda canından keçmiş iman sahibi insanların nail oduqları mərtəbənin adıdır “şəhidlik” məqamı.

İnsanlar, Allah Təalanın yolunda öldürülənlər üçün “ Filankəs öldü, dünya neməti və ləzzəti ondan yan keçdi” deyərlədi. Bunun üzərinə Allah (c.c.) bu ayəni endirərək onların həqiqi mənada diri olduqları və ölmədiklərini açıqlamışdır.

Ancaq bu diriliyin mahiyyəti və keyfiyyəti məsələsində alimlər fərqli görüşlər mənimsəmişlər və yuxarıda qeyd olunan ayəti dəlil kimi göstərərək şəhidlərin həm ruh, həm də cəsədlə diri olduqlarını və bunun mahiyyətinin insanlar tərəfindən dərk edilməyəcəyini qeyd etmişdirlər.

Qurani-Kərimin hökmü ilə şəhidlərin digər qəbir əhlinin üstündə bir təbəqələri vardır. Şəhidlər dünya həyatlarını haqq uğrunda fəda etdikləri üçün Cənabi Haqq kərəmindən onlara dünya həyatına bənzəyən ancaq kədərsiz, zəhmətsiz bir həyatı, bərzəx aləmi deyilən qəbir həyatında bəxş edir. Onlar özlərini ölmüş bilməzlər. Yalnız özlərinin daha yaxşı bir aləmə getdiklərini bilirlər, tam mənasıyla ləzzət duyarlar, ölümdəki ayrılığın acısını hiss etməzlər.

Digər qəbir əhlinin hər ruhları baqi olsa da, onlar özlərini ölü kimi hiss edərlər. Bərzəxdə aldıkları ləzzət və səadəti şəhidlərin məqamına bənzəməz. Necə ki, iki adam bir yuxuda cənnət kimi bir gözəl saraya girərlər. Biri yuxuda olduğunu bilir, aldığı ləzzəti əksikdir. “Yuxudan oyansam ləzzəti qaçacaq” deyər düşünər. Digər isə yuxuda olduğunu bilmir, həqiqi bir ləzzət ilə səadəti hiss edir. Məhz bərzəx aləmindəki digər ölümlər ilə şəhidlərin həyatı arasında belə bir fərq vardır. Şəhidlər öldüklerini bilmədikləri üçün o aləmdən tam mənası ilə ləzzət alırlar. İman sahibi digər ölümlər isə öldüklerini və bərzəx aləmində olduqlarını hiss edərlər və şəhidlərin mərtəbəsinə çatmazlar.

Allahın rızasına nail olmaq məqsədi ilə mənəvi dəyərlərin qorunması üçün canını fəda etmiş insan məsud və bəxtiyar insandır ki, axirətdə onlara bəxş ediləcək mükafat və məqam onlara göstərildikdə Allahın onlara onlara olan bu lütfuna müqabil olaraq təkrar bu dünyaya geri döndürülərək dəfələrlə şəhid olmalarını arzu edərlər.

Vətəni uğrunda ölən və öldürülən şəhiddir,

Bayrağı uğrunda canından keçən şəhiddir,

Müqəddəs hesab etdiyi milli-mənəvi dəyərləri uğrunda özünü sipər edən şəhiddir.

Uca Yaradan şəhidlik məqamının mahiyyət və mənasını dərk edib, Onun yolunda gözünü qırpmadan fədakarlıq göstərən şəhidlər zümrəsinə daxil olanlardan eyləsin!...Cümlə şəhidlərimizə Allah rəhmət və məğfirət eyləsin!!!

BİR HƏDİS

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ
عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ»

Əbu Hüreyrədən (r.a) rəvayət olunduğuna görə, Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurmuşdur: “Kim elm öyrənmək üçün bir səfərə çıxarsa, Allah onun cənnətə gedən yolunu asanlaşdırar” (Tirmizi, Elm, 2).

Elm öyrənmək və bu yolda məsafələr qət etmək hər bir şəxsin arzuladığı, fəqət insanlar arasında məhdud sayda kimsələrə bəxş olunan Allahın bir lütfüdür. Elm yolçuluğu hər nə qədər zahiri etibarı ilə rahat və məşəqqətsiz bir yol kimi görünmüş olsa da, əslində işin mahiyyətini anlayan hər kəs bu yolçuluğun heç də rahatlıqlar yolçuluğu olmadığını fərqi varır. Bu yolçuluq insandan əzm, iradə, səbir və təmkin istəyən bir yolçuluqdur. Bu yolun yolçusu olan kəs zirvələrə doğru yüksəlməyə can atan bir dağ yolçusudur əslində. Zirvələri qət etmək nə qədər çətindir, bu yolçuluq da ən az o qədər məşəqqətlidir. “Zirvələrin yolu vadilərdən başlayır, təbii ki, səbirli olanlar üçün” sözü bu həqiqəti ən gözəl şəkildə xülasə edən bir sözdür.

Elm tələbəsinin niyyəti öyrəndiklərinə müsbət ya da mənfi mənada təsir göstərən ən önəmli amildir. Öyrəndiyi elmi sadəcə müəyyən maraqlara, maddi çıxarlara, mənəfəətə yönləndirən bir elm tələbəsinin Allah rızasını qazanacağından bəhs etməyə belə dəyməz. Allahın rızasını qazanan elm tələbəsi bu yola səmimi duyğularla -Allahın rızasını və mükafatını qazanacağam deyib- yola çıxan tələbədir. “Əməllər niyyətlərə görədir” (Buxari, Bədül-vəhy,1) hədisi-şərif bu xüsusu nə gözəl ifadə edir.

Elm ucsuz-bucaqsız elə bir ümmandır ki, bu ümmana baş vuran hər kəs ondan sadəcə müəyyən pay əldə edə bilər. Bir insanın elmin bütününi əldə etməsi imkansız bir şeydir. Çünki “alim” olan, yəni hər şeyi bilən tək varlıq sadəcə Allahdır. Elm tələbəsi Allahın elmindən -dənizdən bir qətrə misal- müəyyən qədərinə və müəyyən yerə qədər nail ola bilər. Əsas hədəf bu ümmandan Allahın rızası istiqamətində bəhrələnmək olmalıdır. Əks təqdirdə öyrənilən elm insanın üzərinə çökən elə bir yük olar ki, altında hər an batacağı qaçınılmaz olar. Elə bu səbəblədir ki, Rəsulullah (s.ə.s) bir duasında belə buyurur: “Allahım! Mənə öyrətdiklərini mənim üçün faydalı et və mənə faydalı olan elmləri öyrət. Allahım! Elmimi artır ” (Tirmizi, Dəəvat, 129). Rəsulullahın (s.ə.s) bu duası hər bir elm yolçusunun tez-tez təkrarladığı və dualarının bir hissəsi olması lazım olan bir duadır. Allahım! Bizləri elm bağçasının gözəlliklərindən nəsibini almış və ətrafa gözəlliklər saçan bəndələrdən olmağı nəsib et. Amin!

HAQQ DOSTLARINDAN HİKMƏTLƏR İMAM RƏBBANİ (q.s)

-4-

İmam Rəbbani həzrətləri buyurur:
*“İnsanın yaradılışındakı məqsəd ona
əmr olunan ibadətləri yerinə yetirməkdir.
İbadətlərin ədasından da məqsəd ima-
nın həqiqəti sayılan “yəqin” duyğusunu
qazanmaqdır.”¹*

[Haqq-Təala ayeyi-kərimədə buyurur:
“Mən cinləri və insanları yalnız Mənə
ibadət etmək üçün yaratdım!” (əz-Zə-
riyat, 56)

İbn Abbas ؓ bu ayeyi-kərimədə yer
alan “يَعْبُدُونَ / Mənə ibadət etmək üçün”
ifadəsini; “يَعْرِفُونَ / Məni tanıyıb bilmək
üçün” olaraq təfsir etmişdir.

Məsələn, dünya şərtlərində qulun
Rəbbinə ən yaxın olduğu səcdələr za-
hirdən baxan adama görə müəyyən fi-
ziki hərəkət kimi görünə bilər. Lakin
onun daşdığı məna möminin alnını ilahi

*Allah və Rəsulunun sevdiyi hər bir
əməlin hal və rəftarlarımıza əks olunması
lazımdır. Bunun üçün Haqq dostları
yeyib-içmələrindən tutmuş oturub-
durmalarına qədər hər xüsusda Quran və
Sünnəyə tabe olmaqdan tərifi imkansız
mənəvi ləzzət duymuşlar.*

hüzurda yerə qoyaraq səmimiyyətlə özü-
nün qulluq, heçlik və acizlik məqamını
etiraf etməsidir. Rəbbinə təslim olduğunu,
Ona boyun əydiyini və bədən dili ilə “Sən
Rəbbimsən, mən qulunam; Sən Xalqımsən,
mən məxluqunam!” deyərək Onu qəlbən
də tanıdığını bəyan etməsidir.

Rəsulullah ﷺ-in əshabı namazda göz-
lərini səmaya qaldırırdı. Ta ki, bu ayeyi-
kərimələr nazil olana qədər:

**“Həqiqətən, möminlər nicat tapmış-
lar! O kəslər ki, namazlarında (hər şeyi
unudaraq ruhən və cismən yalnız Alla-
ha) müti olub (Ona) boyun əyərlər!”** (əl-
Muminun, 1-2)

Bu ayələrin nazil olmasından sonra
səhabələr (böyük bir xüsu ilə) başlarını
önlərinə əyməyə başladılar.²

Çünki beləliklə namaz ibadətinin hə-
qiqətində dərinləşərək ilahi qüdrət və
əzəmət qarşısında öz heçlik, yoxluq və
acizliklərinin idrakı içində, qulluqlarını
Haqqa ərz edə bilməyin irfanına nail ol-
dular.

Məhz ibadət və qulluğun məqsədi bu
cür duyğularla mərifətullahə nail olmaq,
Allahı qəlbən tanıya bilməkdir. Beləliklə

“yəqin” şüuruna, yəni şəkk-şübhədən təmizlənmiş, həqiqi bir imana sahib olmaqdır. “Ehsan” mərtəbəsinə yüksəlmiş bir könüllə, yəni Allahı görürmüş kimi qəti bir imanla yaşamaqdır. Hər an ilahi kameraların nəzarəti altında olduğumuz həqiqətinin qəlblərimizdə şüur və idrak halına gəlməsidir. Arif bir mömin üçün həyatda qulluqdan daha böyük bir məqsəd, və qulluqdan daha ülvi bir əməl yoxdur. Necə ki, **Rəsulullah** ﷺ “hökmdar peyğəmbər”, yoxsa “qul peyğəmbər” olmaq xüsusunda sərbəst buraxılmış və **“qul peyğəmbər”** olmağı seçmişdir.³ O, bu seçimiylə Haqqa qulluğun qazandıracağı səadət və səltənətin, dünyəvi səltənətlərin verə biləcəyi səadətlə müqayisə edilə bilməyəcək qədər üstün, qiymətli və əbədi olduğuna işarə etmişdir.

Həqiqətən bir insana bütün dünyanı versələr və insan orada min il yaşasa, nə fayda! Sonunda gedəcəyi yer quru torpağın qoynundakı dar çuxur deyilmi? Üstəlik axirətin sonsuzluğu qarşısında dünya həyatı dəryadan bir damla kimidir.

O halda “həyat nədir?” sualına cavab olaraq yalnız torpağın rütubəti və məzar daşlarının sərt üzü yüksələcəksə, belə bir qəflətlə ziyan edilmiş qısaciq bir fani həyatdan daha acı nə ola bilər?..

Ayeyi-kərimədə buyrulur:

“Onu (qiyaməti) gördükləri gün (dünyada və ya qəbir evində) yalnız bir axşam, yaxud bir səhər qaldıqlarını sanacaqlar!” (ən-Naziat, 46)

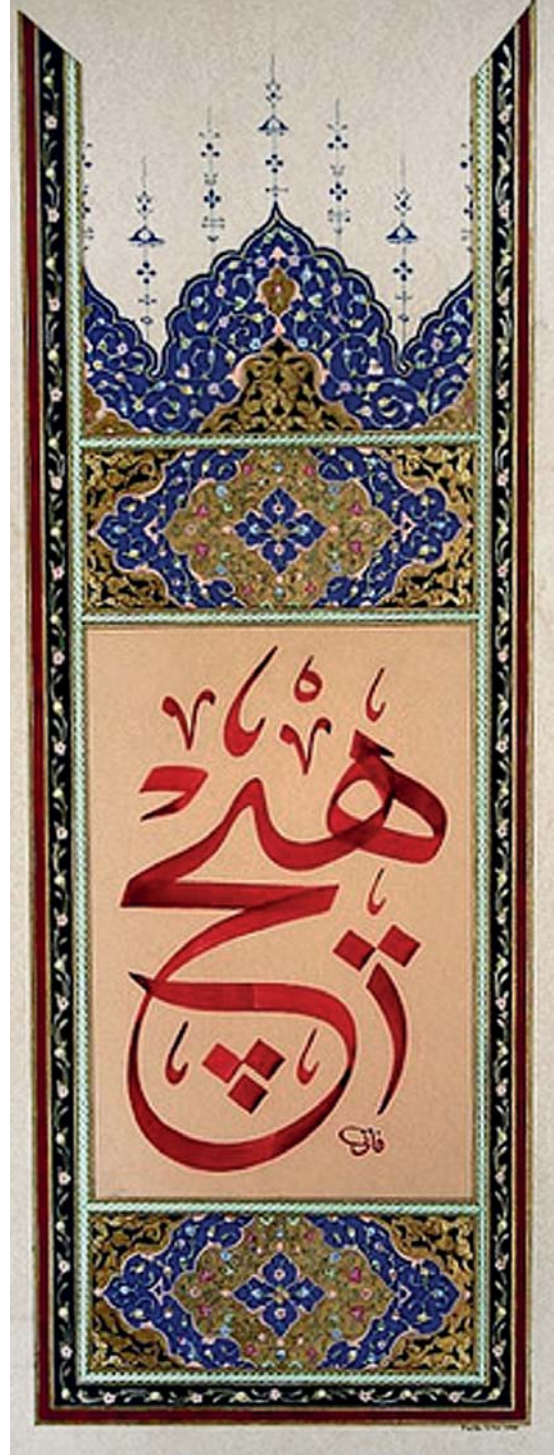
Ona görə də bu qısa dünya həyatını əbədi həyatın səadət sərmayəsinə çevirməkdən daha ağıllı bir yaşayış ola bilməz. Bunun yolu da bizə əmr olunduğu kimi Haqqa qulluq istiqamətində olmaqdır.

Necə ki, bu həqiqəti dilə gətirmək üçün hikmət əhli belə demişdir:

“الدُّنْيَا سَاعَةٌ، فَأَجْعَلْهَا طَاعَةً / Dünya bir anlıq zamandır, o qısa anı da ibadətlə keçirməyə çalış!...”⁴

Abdullah Dəhləvi həzrətləri də:

“Dünya həyatı bir gündür, o bir gündə də oruc tutmalıyıq.” buyuraraq, bu fani ömrümüzdə riyazət halında yaşayıb özümüzü haramlardan və şübhəhəllər-

dən qorumalı olduğumuzu və bütün cəhdlərimizi Haqqa qulluq istiqamətinə yönəltməyimizin vacibliyini vurğulamışdır.

Digər tərəfdən hər ibadət –layiqincə ifa edildiyi təqdirdə- qulu Haqqa yaxınlaşdırən, imanı qüvvətləndirən, qəlbi şəkk və şübhədən təmizləyərək gerçək hüzurə qovuşduran mənəvi bir qidadır.

İman bir işıq qaynağına bənzəyir. Nəfsani və şeytani küləklər, bu işığı söndürmək üçün ömür boyu hər fürsətdə əsib coşar. Məhz ibadətlər iman işığını bu mənfi küləklərə qarşı qoruyan bir fanus kimidir.

Bu səbəbdən ibadətlər nə qədər xalis niyyətlə və məqbul bir keyfiyyətdə ifa edilərsə, qəlbdəki imanın nuru da bir o qədər güclü və parlaq olar.

Sami Əfəndi həzrətləri ibadət və itaətin bərəkətiylə sarsılmaz imana qovuşan möminlərin qəlbi səviyyələrini bu təşbehlə izah etmişdir:

“İstiqamət sahibi olan bir mömin dağ kimi müstəqim olmalıdır. Çünki dağın dörd əlaməti var:

- 1) İstidən ərیمəz,
- 2) Soyuqdan donmaz,
- 3) Küləkdən yıxılmaz,
- 4) Sel aparmaz.”⁶

Yəni bütün mənfi şərtlərə rəğmənlə iman gücünü mühafizə edir.]

İmam Rəbbani həzrətləri buyurur:

“Məhəbbətdə hiyləyə yer yoxdur. Çünki sevən artıq sevgiliyə könül vermişdir və aşiq olduğu üçün ona müxalif davran-

Həqiqətən bir insana bütün dünyanı versələr və insan orada min il yaşasa, nə fayda! Sonunda gedəcəyi yer quru toprağın qoynundakı dar çuxur deyilmi? Üstəlik axirətin sonsuzluğu qarşısında dünya həyatı dəryadan bir damla kimidir.

maz. Sevgilinin müxalif olduqlarına da əsla meyil edə bilməz. Onlara heç bir şəkildə yanaşmaz.”⁷

[Haqqa iman dərin və geniş məhəbbətdir. Məhəbbət qəlbin əməlidir. Hər üzvün iradəsi var, lakin qəlbin yoxdur. Heç bir şey ona zorla sevdirilə bilməz. Həmçinin zorla heç nəyə nifrət də etdirilə bilməz.

Bu səbəblə gerçək bir mömin imanının məkanı olan qəlbini Allahın sevmədiklərindən qoruyar, onlara meyil etməz. Çünki həm Allahı sevdini söyləyib, həm də Onun sevmədiklərinə meyil etmək həqiqi iman ilə uzlaşmaz.

Həzrət Peyğəmbər ﷺ:

“İnsan sevdiyi ilə bərabərdir”⁸ buyurmuşdur. Öz-özümüzə düşünməliyə ki, görəsən, könlümüz nə qədər Allahla birlikdədir? Nə qədər Rəsulullah ﷺ -lə birlikdədir? Nə qədər Allah və Rəsulunun sevdikləriylə birlikdədir? Bunun müqabilində nə qədər nəfsani arzularla birlikdədir? Nə qədər Allah və Rəsulunun düşmənlərinə, günahların cazibələrinə, şeytani tələlərə meyil edir?

Əsl məhəbbətdə sevən sevdinin sevdiklərini də sevər, sevmədiklərindən isə nifrət edir. Allahı və Rəsulunu sevən cəmərdlik, ədəb, həya, şəfqət, mərhəmət və bağışlamaq kimi gözəl xüsusiyyətləri də sevər. Bunun müqabilində, həyasızlıq, pislilik, xəsislik, zülm və haqsızlıq kimi çirkin xüsusiyyətlərdən də nifrət edir. Çünki həqiqi məhəbbət sevənlə sevilən arasındakı müştərəklərdən qaynaqlanır. Həqiqi bir sevgidə sevilənin xüsusiyyətləri sevənə sirayət edir. Məhəbbət sevilənin, sevəndə öz xüsusiyyətlərini görməsiylə artar.

Məsələn, Rəsulullah ﷺ -in nümunəvi əxlaqı ən yüksək səviyyədə Hz. Əbu Bəkrə sirayət etmişdir. Çünki Allah Rəsulunu ən çox sevib, Onda fani olan səhabə Əbu Bəkrə ﷺ -dir. Ona görə də Həzrət Əbu Bəkrə baxdığımız zaman Allah Rəsulunun əxlaqını seyr edirik.

Yəni “Mən Allah və Rəsulunu sevi-

rəm” deməklə iş bitmir. Seviriksə, mər-həmətimiz nə qədər, şəfqətimiz nə qədər, əxlaqımız hansı səviyyədədir? Rəsulullahın xüsusiyyətlərindən nə qədərini sahibik? Eqoizmdən xilas ola bilirikmi? Ümmətin dərdləriylə dərdlənən, qayğı-keş bir ruha sahibikmi? Sevgimiz hal və davranışlarımıza əks edə bilirmi? Yoxsa sevgimiz yalnız sözdə qalan quru bir iddiadan ibarətdir?!

Həmçinin “Mən Quranı sevirəm” demək də kifayət etmir. Quranın əxlaqı bizə nə qədər sirayət edir? Quran hökmləriylə nə qədər əməl edə bilirik? Uşaqlarımızı nə qədər Quran kurslarına göndərərək onlara Quran irfanını və əxlaqını qazandırmağa bilirik? Qiyamət günündə Quranın bizə şəfaətçi, ya da -laqeydliyimiz səbəbiylə şikayətçi olacağını nə qədər təfəkkür edə bilirik? Məhz bu kimi sualları tez-tez özümüzə verməliyik...

Həqiqi sevginin tərəzisi fədakarlıqdır. Fədakarlıqla isbat edilməyən quru sözlər heç bir mənə ifadə etməz. Mövlana həzrətləri sevdini iddia edib, lakin onun həqiqətindən fərsəx-fərsəx uzaq olan qafillərə:

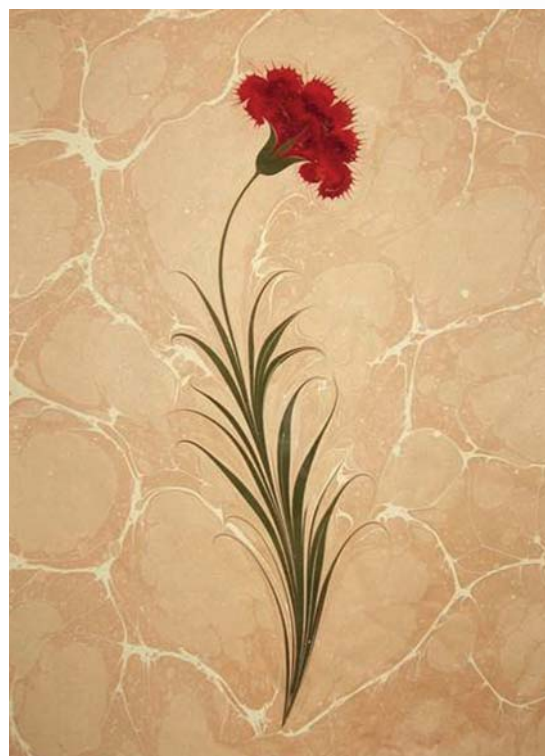
“Sözün məsxərəsi olmayın!” deyərək xəbərdarlıq etmişdir.

Vətəni sevmək bir insan belə, ondan bir az uzaq qalsa, dərhal havasının, suyunun, torpağının həsrətini çəkər. Hətta vətəni səhra kimi quru torpaq da olsa, yenə qəlbində oraya həsrət duyar. Vətənin hər cəhəti ilə qəlbi bir bağı var. Həqiqi bir sevgi də belədir.

Yenə Mövlana həzrətləri Məsnəvisində bir hekayə nəql edir:

Leylinin eşqindən səhraya düşən Məcnun bir gün ağzının suyu axan, tükü tökülmüş bir iti tumarlayır, şəfqətlə oxşayır və gözlərindən öpür. Məcnunu bu itə göstərdiyi həddən artıq yaxınlıqdan ötrü qınayırlar. O isə:

“- Siz ona mənim gözümlə baxsaydınız, nə üçün belə etdiyimi anlayardınız. Çünki o, Leylinin kəndinin itidir. Bu qədər kənd

ola-ola gedib Leylinin kəndini özünə yurd edib, oranın gözətçisi olub. Mən onu necə sevməyə bilərəm!..” deyir.

Xülasə, Allah və Rəsulun sevdidiyi hər bir əməlin hal və rəftarlarımıza əks olunması lazımdır. Bunun üçün Haqq dostları yeyib-içmələrindən tutmuş oturma-durmalarına qədər hər xüsusda Quran və Sünnəyə tabe olmaqdan tərifi imkansız mənəvi ləzzət duymuşlar.

Digər tərəfdən həqiqi bir sevgi sevilənin sevdiklərini də sevib, sevmədiklərini sevməməyi tələb etdiyi üçün, biz də Allahı və Rəsulunu seviriksə, Allah üçün sevib yenə Allah üçün nifrət etməyi, şəxsiyyət və xarakterimizin əsl xüsusiyyəti halına gətirməliyik. Layiq olana məhəbbət bəsləməli, haqq edənə, yəni Allahın, Rəsulun, İslamın və müsəlmanların düşmənlərinə nifrət etməliyik.

Necə ki, Hz. Peyğəmbərin əmisi olmasına baxmayaraq, küfrdəki qətiyyət və ısrarı səbəbiylə Əbu Ləhəbə Təbbət surəsində Allah-Təala tərəfindən lənət edilmiş olması bu həqiqətin ən canlı mi-

sallarından biridir. Bu səbəbdən özümüzü Allah və Rəsulunun düşmənlərini mədh etməkdən, onlara ən kiçik bir iltifat nəzəriylə baxmaqdan belə qorunmalıyıq. Çünki bu baxışlar onların etibarını artıracağı üçün Allahın qəzəbinə səbəb olar.

Allah üçün nifrət xüsusunda sərgiləməli olduğumuz rəftara dair bu hədisi-şərif bir misal təşkil edir:

“Münafiqə “əfəndi” deməyin. Əgər onu əfəndi qəbul edəcək olsanız, Əziz və Cəlil olan Rəbbinizin qəzəbini üzərinizə çəkmiş olarsınız”. (Əbu Davud, Ədəb, 83; Əhməd bin Hənbəl, V, 346)]

İmam Rəbbani həzrətləri buyurur:

“Ey qardaşım! İki məsələdə tənbellik olmadıqdan sonra heç bir problem yoxdur. Birincisi; şəriət sahibi Peyğəmbər ﷺ -in izindən getmək, digəri isə (səni irşad edən) mürsidə qarşı səmimiyyət və məhəbbət. Bu ikisi olduqdan sonra minlərlə qaranlıq çöksə də zərəri yoxdur.

Faqət -Allah qorusun- bu iki xüsudan birində nöqsanlıq zühur edərsə, insan daima zikr və müraqibə halında da olsa, bu, xüsrən üzərinə xüsrandır. Zira onun zikr halı bir istidracdır⁹ və aqibəti də pisdir.

Allah-Təalaya can-dildən yalvararaq

bu iki xüsusda səbat və istiqamət tələb etmək lazımdır. Çünki bunlar işin əslı və qurtuluşun ana sərmayəsidir”.¹⁰

[Mömin Allah Rəsulu ﷺ və Onun varisləri olan alim və arif şəxslərin izindən getməyə cəhd göstərməlidir. Bu təqdirdə ən qaranlıq yollardan belə salamatlıqla keçərək əbədi səadət qapısına çatacaq. Əks halda, rəhbərsiz bir insan, sükanı qırıq bir gəmi kimidir. O da hər küləyin apardığı tərəfə doğru yol alır, lakin mənzilə gedən doğru yolu heç cür tapa bilməz. Üstəlik məchul bir girdabda həlak olmaqdan da xilas ola bilməz.

O halda mömin heç bir zaman öz halını gözəl görməməli, zənninə qapılıb gedişatını məqbul saymamalıdır. Daim bir istiqamət aynasında vəziyyətini nəzərdən keçirib səhvlərini düzəltməyə çalışmalıdır. Halını seyr edib özünə nizam verəcəyi istiqamət aynası isə Quranın canlı təfsiri olan Hz. Peyğəmbər ﷺ və Onun nurlu izindən zərrə qədər ayrılmaq həssaslığıyla yaşayan, peyğəmbər varisi mürsidikamillərdir.

Necə ki, bir xəstə tibb kitabı oxuyaraq özünü müalicə edə bilmədiyi kimi, heç bir insan da sırf kağız üzərindəki sətirləri oxumaqla öz-özünə nəfsini islah edə

bilməz, qürur, təkəbbür və ucüb kimi nəfsani xəstəliklərdən xilas ola bilməz. Həkimlər belə, xəstələndə başqa bir həkim tərəfindən müalicə olunurlar. Heç bir hakim də özünə aid bir məsələdə hökm verə bilməz. Başqa bir hakimin hüzuruna çıxmaq məcburiyyətindədir.

Məhz bu səbəblədir ki, mənən kamala çatmaq üçün bir mürşidi-kamilin rəhbərliyinə tabe olmaq lazımdır. Həzrət Mövlana -quddisə sirruh- peyğəmbər varisi bir mürşidi-kamilin mənəvi tərbiyəsinə girməyin nəfs maneəsini aşmaq, həqiqət və mərifətə nail olmaq üçün nə qədər mühüm olduğunu belə ifadə buyurur:

“Bir bıçaq başqa bir bıçaq olmadan öz sapını necə yona bilər? Sən get, öz yaralarını bir könül cərrahına göstər. Sən onları öz-özünə müalicə edə bilməzsən...”

“Dünyəvi duyğu və düşüncələrinin sağlığını təbibdən, insanı sonsuza ucaldan ilahi hisslərin səhlətini də mürşidi-kamildən öyrən”.

Necə ki, Rəsulullah ﷺ -in buyurduğu:

*“Mömin möminin aynasıdır”*¹¹ hədisi-şərifinin gərəyincə, kamil insanlar bizə tərtəmiz və bərraq bir ayna olurlar. Ruhumuz o parlaq aynada özünü və əsl varlığını seyr edir. Belə bir aynadan məhrum olanlar öz xətələrinin fərqiə varə bilmədikləri kimi, səfalətlərini səadət zənn etmək qəflətindən də oyana bilməzlər.

Digər tərəfdən, zamanəmizdə belə bir qəflət çuxuruna düşmüş olan bəzi nadanlar Allah Rəsulunun mübarək bəyanlarını və Süneyi-Səniyyəsinə xəlifə alaraq, kiçik hesab edərək Ona qarşı sədaqət, hörmət və təslimiyyət imtahanlarında böyük zəifliklər sərgiləməkdədirlər. Həmçinin bu bədbəxtlər Allah Rəsulunun izindən gedən böyük övliyaları da -sanki onları qiymətləndirə biləcək qəlbi səviyyələri varmış kimi- hörmətsiz şəkildə dillərinə almaqdadırlar. Şübhəsiz ki, bu, dəhşətli bir qəlb korluğudur. Çünki Allahın sevdiklərinə qarşı göstərilən ədəbsizlik

ilahi qəzəbi ən çox cəlb edən xüsuslardandır.

Necə ki, Haqq-Təala bu iki günahı işləyənlərə qarşı hər bə elan edəcəyini bəyan etməkdədir:

Bunlardan birincisi **faizdir**. Ayeyi-kərimədə belə buyurulur:

“Ey möminlər! Əgər, doğrudan da, iman gətirmişsinizsə, Allahdan qorxub sələmdən qalan məbləğdən (faizdən) vaz keçin! (Onu borclulardan almayın!) Əgər belə etməsəniz, o zaman Allaha və Onun peyğəmbərinə qarşı müharibəyə girişdiyinizi bilin!..” (əl-Bəqərə, 278-279)

İkincisi isə Haqq-Təalanın **vəli** qullarına hər nə şəkildə olursa olsun, əziyyət edilməsidir. Hədisi qüdsidə belə buyurulur:

“Hər kim Mənim vəli quluma düşmənçilik edərsə, Mən ona qarşı hər bə elan edərəm...” (Buxari, Rıqaq, 38)

Unutmamaq lazımdır ki insanlıq tarixi boyunca Allahla hər bə edib, sonunda qalib gələ bilmiş heç bir varlıq yoxdur. Bu baxımdan Allahın sevdiklərinə qarşı hörmətsizlik sərgiləmək qeyrətullahə toxunacağı üçün sahibini şiddətli əzaba düşür.

İmam Rəbbani həzrətləri buyurur:

“Ucüb (özünü və işlədiyi əməli bəyan etmək), alovun odunu yandırdığı kimi saleh əməlləri yox edir. Ucüb insanın işləmiş olduğu əməlin gözüə gözəl görünməsindən doğar. Bundan xilas ola bilmək üçün gizli qəbahət və qüsurlarımızı gözümüzün önünə gətirməli və gözəl əməllərimizi daima nöqsan və qeyri-ka-

Əsl məhəbbətdə sevən sevdinin sevdiklərini də sevər, sevmədiklərindən isə nifrət edir. Allahı və Rəsulunu sevən cəmərdlik, ədəb, həya, şəfqət, mərhəmət və bağışlamaq kimi gözəl xüsusiyyətləri də sevər. Bunun müqabilində, həyasızlıq, pislik, xəsislik, zülm və haqsızlıq kimi çirkin xüsusiyyətlərdən də nifrət edir.

fi görməliyik. Hətta insan işlədiyi saleh əməllərinin və xeyirxah işlərinin bilinməsindən utanmalıdır...¹²

[Saleh əməllərdə niyyət, yalnız Allahın razılığı olmalıdır. Qul Rəbbinə şükür etməlidir ki, onu saleh əməllərə müvəffəq edib. Saleh əməllər səbəbiylə öyünüb qururlanmaq o əməlin məqsədini dəyişdirədiyi üçün əcrini də yox edir. Çünki tövhid əqidəsinin ortaqlığa dözümlü yoxdur.

Bu səbəblə bir mömin tikdirdiyi bir məscid, Quran kursu kimi xeyirxah işlərə öz adını verməkdən çəkinməlidir. Lakin özü vəfat etdikdən sonra sevdikləri tərəfindən adının verilməsində bir qəbahət yoxdur. Əksinə, rəhmətlə yad edilməsinə səbəbdır. Lakin həmin adamın sağlığında bu kimi yerlərə öz adını verməsi, ixlası zədələyəcəyi üçün doğru deyil.

Əslində bir qul saleh əməl işləyərkən nə qədər cəhd göstərsə də- onu zahiri və batini qüsurlardan tamamilə təmizlənmiş olaraq ifa edə bilməsi çox çətindir. Bu səbəblə qul nə qədər böyük bir əməl işləmiş olsa da, heç bir zaman əməlini gözündə böyütməməli, daim qüsurlarını və acizliyini etiraf edib Allahın lütf və kərəmi ilə qəbul buyurmasını istəməlidir. Duaları kimi saleh əməllərinin də Haqq-Təalanın qəbuluna möhtac olduğunu heç bir zaman unutmamalıdır.

Bunun üçündür ki, arif möminlərin nəzərində saleh əməllərin özü qədər, onun Haqqa təqdim edilişindəki qəlbi səviyyə də son dərəcə mühümdür. Əməlləri sırf Allaha xas edə bilmək üçün başqalarının təqdirini cəlb etmək istiqamətində ən kiçik bir meylin belə niyyətə qarışmaması lazımdır. Bunun üçün saleh əməlləri mümkün mərtəbə camaatın gözündən gizləməyə cəhd göstərmək lazımdır. Necə ki, hədisi-şərifdə bildirildiyi kimi, heç bir kölgənin olmayacağı qiyamət günündə Allah-Təala yeddi sinif insanı öz Ərşinin kölgəsində qoruyacaqdır. Məhz onlardan biri də sağ əlinin verdiyini sol əli bilmə-

yəcək qədər gizli sədəqə verən kəslərdir.¹³

Lakin zərurət varsa və ya digər insanları da xeyirxahlığa təşviq etmək kimi fayda varsa, aşkardan infaq etmək də caizdir. Amma bu zaman da qəlbi lovğalıq və təkəbbürdən qoruyub ixlası zədələməkdən diqqətlə ehtiyat etmək lazımdır.

Həmçinin saleh əməllərdə başqalarının tərif və təqdirini xəumüedən uzaqlaşdırmaq bir yana, öz nəfsimizin təqdirini də kənarlaşdırmaq lazımdır. Bu barədə nəfsi susdura bilməyin ən böyük dərmanı isə onun gizli qüsurları və qəbahətlərini heç bir zaman unutmamaqdır. Əks halda nəfsimiz özünü bəyənib əməllərimizin əcrini məhv edir.]

Haqq-Təala niyyət və əməllərimizi sırf ilahi rızası ilə birləşdirsin. Lütf və kərəmi ilə biz aciz qullarını sevib razı olduğu saleh əməllərə, gözəl hal və əxlaqa nail eylesin. Bizi sirati-müstəqimə istiqamətləndirsin. Hər birimizi dinimiz xüsusunda fitnəyə düşərək axirət müflisi olmaqdan mühafizə etsin.

Amin!..

1. İmam Rəbbani, *Məktubat*, I, 369, № 97.
2. Bax. Təbəri, *Təfsir*, XIX, 8; Süyuti, *Lübabun-Nuqul*, s. 165.
3. Bax. Abdurrazzəq, *Müsənnəf*, III, 183; Heysəmi, IX, 192.
4. Rauf Əhməd, *Dürriül-Məarif*, s. 143.
5. M. Sami Əfəndi, *Yunus və Hud Sureləri Təfsiri*, s. 145.
6. İmam Rəbbani, *Məktubat*, I, 514, № 165.
7. Buxari, *Ədəb*, 96.
8. İstidrac: Haqq yoldan azanların azgınlığını daha da artırmaq üçün Allah tərəfindən bir imtahan olaraq üst-üstə yardım olunaraq, onlara hallarının yaxşı göstərilməsidir. Həmçinin istidrac; kafir, fasiq və yalandan şeyxlik iddia edən bəzi şəxslərdən zühur edən, kərəmətə oxşar fəvqəladə hallardır. Bu kimi hallar nəfsi lovğalandırır, insanı Haqqa yaxınlaşdırmadığı kimi daha da uzaqlaşdırır.
9. İmam Rəbbani, *Məktubat*, II, 551, № 30.
10. Buxari, *əl-Ədəbul-Müfrəd*, № 238; Əbu Davud, *Ədəb*, 49/4918.
11. Kişmi, *Bərəkət*, s. 217.
12. Bax. Buxari, *Azan* 36, *Rıqaq* 24; Müslim, *Zəkat*, 91.

Şəki ağsaqqalı Nadir PİRİMOV: Şəhidlərin ruhuna Quran oxumağa adam tapmırdıq

İrfan: Nadir Əfəndi sizi “İrfan” jurnalı adından salamlayırıq. “Ağsaqqal Nəsihəti”nin buaykı qonağınız. Xahiş edirik, əvvəlcə oxucularımıza özünüzü təqdim edəsiniz.

Nadir Pirimov: 1947-ci ildə Şəki rayonunun Aydınbulaq kəndində anadan olmuşam. 8-ci sinfi bitirdikdən sonra komsomol xətti ilə Bakıda peşə məktəbinin mexanizasiya ixtisası üzrə təhsil almışam. 1966-cil ildə Ukraynanın Zaporje şəhərində iki il hərbi xidmətdə olmuşam. Mən hərbi xidmətdə olduğum vaxt əsgərlik 3-il idi. Həyat elə gətirdi ki, mən əsgərliyi iki il çəkdim və hərbi xidmətdən qayıdandan sonra oxuduğum ixtisas üzrə iki il işlədim.

O vaxtlar Şəki İslam Mədrəsəsi texnikum idi və mən orada Bakı Kooperativ texnikumuna imtahan verdim. 1971-1972-ci ildə ticarətlə məşğul olmağa başladım, 15 il ticarətdə işlədim. İşlədiyim dükan indiyə kimi də kəndimizdə durur. Kəndimizdə yeganə dükan idi ki, orada hər şey satılırdı. 15 il içərisində dükan müdiri oldum və bu sahədə işlədiyim illər ərzində uğurlarım çox oldu.

İrfan: İbadətə gəlişiniz necə oldu?

Nadir Pirimov: 1984-ci ildə bərk xəstələndim, xəstəliyim çox ağır oldu. Sanki Allah məni dünyaya yenidən gətirdi. Sağalandan sonra 1985-ci ildə istirahət məqsədi ilə Krıma getməli oldum.

Krım Bakıdan yola düşəcəkdim. Fikirləşdim ki, istirahətdə oxumaq üçün özümə maraqlı bir kitab alım. Kitab mağazasında “İslam” adlı bir kitab gözümə sataşdı və düşündüm ki, bu kitab

1991-ci ildə Səlim Əfəndi bizə Quran öyrənmək üçün kurs açmışdı və o vaxtlar ölkəmizdə dini kitablar az olduğuna görə kitab çatışmamazlığı vardı. Yadıma gəlir o vaxt Səlim Əfəndi əlifbanı bizə kitabdan yazdırırdı. Bu da Allahın bir neməti oldu ki, ölkəmizə Türkiyədən müəllimlər və dini sahədə mütəxəssislər gəldi. 70 il ərzində bizə dinimizi öyrənməyə qoymamışdılar, ona görə dini bilən kadrlara ehtiyacımız vardı.

mənim üçün oxumağa daha münasibdir. O vaxta qədər dinlə heç bir əlaqəm olmamışdı, başım ancaq ticarətə qarışmışdı. İş elə gətirdi ki, Krımda otaq yoldaşlarım özbəklər oldu. Onlar İslama bağlı insanlar olduğu üçün bildiklərindən mənə də öyrədirdilər. Aldığım kitabı isə maraqla oxuyurdum və ürəyimdə dinə qarşı maraq hissi oyanmışdı. Dini öyrənməyə güclü həvəsim var idi. 20 Yanvar hadisəsində kəndimizdə şəhidlər üçün ehsan verilirdi, amma kəndimizdə Quran oxuya bilən adam yox idi ki, onların ruhuna Quran oxusun. Bu da məni çox narahat edirdi və özümə söz verdim ki, kənddən Şəkiyə gəlib kirilcə yazılı “Yasin” surəsi kitabı alıb şəhidlərimizin 40-na kimi onu öyrənəcəyəm. Beləliklə, Şəkiyə gəlib həmin kitabı aldım, şəhidlərimizin 40-ına kimi “Yasin” surəsini öyrənib onların ruhuna oxudum. Sonra məscidə gəlib Şəkinin qazısı Səlim Əfəndi ilə görüşdüm. 1991-ci ildə Səlim Əfəndi bizə Quran öyrənmək üçün kurs açmışdı və o vaxtlar ölkəmizdə dini kitablar az olduğuna görə kitab çatışmazlığı vardı. Yadıma gəlir o vaxt Səlim Əfəndi əlifbanı bizə kitabdan

yazdırırdı. Bu da Allahın bir neməti oldu ki, ölkəmizə Türkiyədən müəllimlər və dini sahədə mütəxəssislər gəldi. 70 il ərzində bizə dinimizi öyrənməyə qoymamışdılar, ona görə dini bilən kadrlara ehtiyacımız vardı. Həmin müəllimlər gələn gündən dizlərinin dibində oturan tələbələrə biri də mən oldum. Sonra bizi dini təhsil almaq üçün Türkiyəyə kursa yolladılar. 1992-ci ildə yola düşdük. 7 ay orada kurs keçdikdən sonra ölkəmizə qayıtdıq.

İrfan: *Bəssizin üçün Türkiyə təəssürləri necə oldu və maraqlı hadisələrdən hansı yadınızda qalıb?*

Nadir Pirimov: Həyatımda ilk dəfə 1992-ci ildə Türkiyəyə getməyim mənim üçün yadda qalan bir hadisə oldu. Biz ora gedəndə ölkəmizdə vəziyyət çox çətin idi və müharibə şəraitində yaşayırdıq. Bizimlə Türkiyəyə təhsil almağa gedənlərin arasında bəzilərinin övladı müharibədə idi. Həmin il mənim də övladlarımdan biri müharibəyə ilk yollananlardan olmuşdu. Biz ölkəmizin acınacaqlı bu vəziyyətində təhsil almaq üçün Türkiyəyə getmişdik. Bizə orada dərs verən müəllimlər bizi çox yaxşı qarşıladılar. Orada olduğumuz müddət ərzində heç bir sıxıntımız olmadı. Hətta bizə orada təhsil verən yaşlı bir müəllim vardı, ziyarətimizə gələr və bildiklərindən öyrədərdi. Ondan sonra ən çox yadımda qalan o oldu ki, müəllim həmişə bizdən ayrılanda deyirdi ki, sizdən bir xahiş edirəm ki, mənim üçün dua edin, çünki qonağın duası məqbuldur. Biz indiyə kimi də həmişə onlara dua edirik!

İrfan: *Onlar təəccüblənmədilər ki, siz ölkənin bu bətin vəziyyətində Türkiyəyə dini təhsil almağa getmisiniz?*

Nadir Pirimov: Bir dəfə mağazaya girəndə belə bir hadisə ilə qarşılaşdıq. Dükanın qarşısında yaşlı kişilər əyləşmişdilər və biz satıcı ilə söhbət edəndə onlar azərbaycanlı olduğumuzu bildilər.

Həmin yaşlı kişilərdən biri məni yanına çağıraraq belə bir sual verdi: “Deyəsən, siz azərbaycanlısınız?” Mən də ona azərbaycanlı olduğumuzu dedim. Onlar soruşdular ki, sizin ölkədə vəziyyət necədi? Mən də ölkəmizin vəziyyəti haqqında onlara danışdım ki, hal-hazırda ölkəmizdə müharibə gedir. O, təəccüblə məndən soruşdu ki, bəs siz burada nə gəzirsiniz? Sonra bizə məsləhət verdi ki: “Elm qaçmır, istədiyiniz vaxt elmi öyrənə bilərsiniz, vətən, torpaq isə əldən gedir. Əgər bizə icazə versələr, biz ayaqyalın gedib azərbaycanlı qardaşlarımıza kömək edərik”, dedi. Biz onlara izah etməyə çalışdıq ki, övladlarımız vətənin keşiyində dayanıblar. Biz isə buradan gələcək nəsələ elm aparıb onları daha da savadlı etmək istəyirik. Məqsədimiz xalqımızı elm sahibi etməkdir. Ölkəmizdə dini elmə çox ehtiyac var.

Allah onlardan razı olsun, dini sahədə maariflənməmiş böyük kömək etdilər. Bu gün isə Allaha şükürlər olsun ki, artıq ölkəmizdə milli-mənəvi sahədə xeyli irəliləyişlər var. Ölkə başçımız, dini sahəyə rəhbərlik edən qurumlar durmadan çalışırlar ki, xalqımız öz milli və dini kimliyini qoruyub saxlasın.

İrfan: *Dəyərli vaxtınızı bizə ayırdığınız üçün sizə təşəkkür edirik. Son olaraq “İrfan” oxucularına nəyi tövsiyə edərdiniz?*

Nadir Pirimov: Əvvəlcə sizə öz təşəkkürümü bildirirəm ki, məni jurnalınızın qonağı sayırsınız. Oxuculara tövsiyəm odur ki, əllərindəki nemətin qədrini bilsinlər. Vaxtı ilə ölkəmizdə baş verən hadisələr Allahın bizə imtahanı idi. Allah bundan sonra bizi heç vaxt bu cür imtahana çəkməsin. İndi ölkəmiz əmin əllərdədir. Üzümü gənclərə tutub deyirəm ki, dinimizə, dilimizə, dövlətçilik ənənələrimizə sahib çıxsınlar.

*Reportajı aldı: Müşfiq Xəlilov
Vüqar Məmmədov*

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

BİSMİLLAH

Atıldı dağlardan zəfər topları,
Yürüdü iləri əsgər, bismillah!
O, Xan sarayında çiçəkli bir qız
Bəklilər bizləri zəfər, bismillah!

Ey döyünən yürək, dumanlı şəhər,
Bilirmisən, bu zor gurultu nədir?
Aç sisli qoynunu, ordumuz gəlir,
Nişanlın qoynuna girər, bismillah!

Ey hərbin taleyi, bizə yol ver, yol!
Sən ey gözəl dəniz, gəl türkcə ram ol!
Sən ey sağa, sola qılınç vuran qol,
Qollarına qüvvət gələr, bismillah!

Ey Bakı, sən qorxma, gəldik, gələli,
Səninçün atıldıq daim iləri!
Sağ qalanlar annələrə təsəlli,
Şəhidlərin ruhu gülər, bismillah!

Ey düşman, alnının yazısı qara,
Öldürməz bizləri, vurduğun yara!
Yolladığım qurşun ərməğan sana,
O kirli alnını öpər, bismillah!

Sən mərd olub dursan qarşımda əgər,
Qudurğan saçmalın növbətin keçər;
Saxlandığın torpaq qanını içər,
Yurdun olmaz sana, sipər, bismillah!

Yurdumuzda bizə meydan oxuyan,
Murdar cəmdəkləri murdar qoxuyan.
Təkbir səslərini uzaqdan duyan,
Düşmənimiz aman istər, bismillah!

Əhməd Cavad

QURANIN HƏYAT TƏRZİMİZDƏKİ YERİ VƏ ƏHƏMİYYƏTİ

İnsanları yoxdan var edən Uca Rəbbimiz həyatlarına yön verməsi üçün onlara Quran göndərmiş və onların Qurani haqqıyla anlamalarını istəmişdir.

Qurani anlamaq, bütün maneələrin qarşı gəlməsinə rəğmən, zalımlar qarşısında haqqı və həqiqəti axtarmaq deməkdir.

Qurani anlamaq, qula qulluğu rədd etmək, həyat nizamı olaraq Uca Allahın qanunlarını mənimsəməkdir.

Qurani-Kərim insan həyatını ən gözəl şəkildə nizama salan, cəmiyyətin istər sosial həyatını, istərsə də iqtisadi həyatını düzgün şəkildə proqramlaşdıran yeganə kitabdır.

Qurani-Kərim həqiqi mənasıyla anlaşıldığı təqdirdə, bir millətin hüsur və rifahını təmin edən, bəşəriyyəti içində düşdüyü pis vəziyyətdən qurtarıb, səadətə çatdıran tək qurtuluş ünvanı Uca Allahın Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) vasitəsilə bütün

insanlığa rəhbər olaraq göndərdiyi bir kitabdır.

Hədisi-şəriflərdə bildirildiyi üzrə hər hərfinə ən azı on savab verilən və bir çox mənə təbəqələrini əhatə edən Qurani-Kərimin mənə dərinliyini tanımaqdan, qurtuluş yolu olan gözəlliklərini anlamaqdan, müsəlman olaraq, təəssüf ki, çox uzaqda qalmışıq.

Rəsulullah (s.ə.s) bir hədisi-şərifində: *“Qurani oxuması baxımından insanların ən gözəli, oxuduğu zaman Allahdan (sayğı ilə çəkinib) qorxduğunu gördüyüm kimsədir”*, – deyərək buyurmaqdadır.

“Qurani oxumaq” demək, onu sadəcə tilavət etmək (yəni üzündən oxumaq) demək deyil, eyni zamanda onu anlamaq, ona inanmaq və ona görə yaşamaq deməkdir. Buna görə iradə və nəfsə hakim olmaq lazımdır.

Hz. Ömər (r.a) sadəcə “Bəqərə” surəsini 8 ay kimi bir zaman içərisində

əzbərləmişdir. Lakin onun bu qədər zaman içərisində əzbərləməsindəki əsas hikmət; o, hər bir ayəni əzbərlədikdən sonra həyatında tətbiq edir və o ayənin nurunu qəlbinə hopduraraq, digər ayələrə keçirdi..

Qurani oxumaq, Qurani əzbərləmək, Qurani anlamaq budur!..

Əgər bir kimsə Qurani-Kərimin faydasını görmək istəyirsə və əgər bir millət Allahın yardımını görmək istəyirsə, Qurani bu şəkildə oxumalı və anlamalıdır.

Mövzunu bir az da aydınlaşdırmaq üçün, belə bir misal verək: Fərz edək ki, bizə bir məktub gəlib və bu məktub bizim anlamadığımız bir dildə yazılıb. Belə bir halda nə edərik? Əlbəttə ki, ora-bura müraciət edib, bu dildən anlayan birini axtarmağa çalışırıq. Bu məktubun içərisində yazılanların mənalərini öyrənməyə qədər narahat olar, içimizdə bir həyəcan qalar. Amma gələn bu məktub adi bir iş-güc məktubudur. Üç-beş qəpik maddə dəyəri olan belə məktub üçün bu qədər həyəcanlandığımıza görə, demək ki, ələmlərin yaradıcısı olan Haqq-Təala tərəfindən bizə bir məktub gəlsə və bu məktubda bizim üçün xeyli dini və dünyəvi faydalar olarsa, o zaman nə edərik? Bu məktubu bir tərəfəmi atırıq? Məktubun içərisində nələrin olduğu haqda maraqlanırıqmı? Məktubun mənasını heç kimdən soruşmırıqmı?

O halda **diqqətli olun!** Allah Əzimuşşandan bizlərə Onun mesajı istiqamətində yaşadığımız təqdirdə xoşbəxt olacağımızı bildirən bir məktub gəlmişdir. Onun göstərdiyi həyat tərzini mənimsədiyimizdə mələklərdən daha üstün olacağımızı bildirən bir məktub gəlmişdir. Onun (Allahın) əmrləri istiqamətində həyatını sona çatdıran şəxsə, ən böyük neməti olan cənnəti müjdələyən bir məktub gəlmişdir.

Elə bir qövüm yoxdur ki, əlində Allahın kəlamı olduğu və bu kəlam Allahın

Quran səadət və hüsur qaynağıdır.

Əgər bir kimsə qurtuluş istəyirsə,

əgər bir millət ədalət istəyirsə,

əgər bəşəriyyət barış, sülh dolu

bir dünya istəyirsə, Qurani

anlayaraq yaşaması şərtidir. Çünki

Quranın insanlardan istədiyi

tək şey, onların həm dünya,

həm də axirətdə xoşbəxtliyə nail

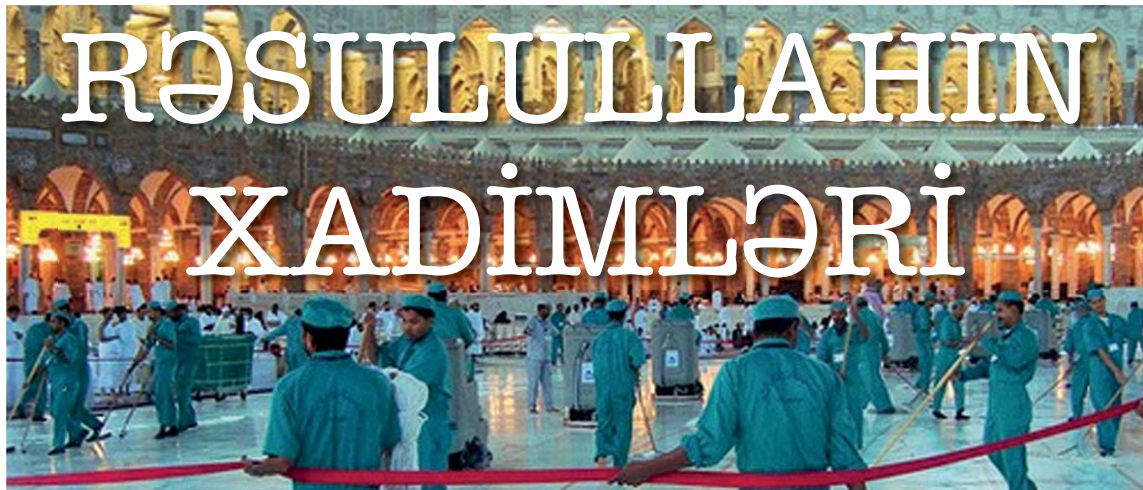
olmalarıdır.

və Rəsulunun əmr etdiyi kimi anladığı halda, bu qövüm dünyada aşağılanaraq alçaqlığa uğrayacaq və başqa qövmələrin (millətlərin) əsiri olacaq, cırıq-sökük çarıqlar geyinmək məcburiyyətində qalacaq, boynuna başqalarının kölesiolduğunun nişanəsi sayılan boyunduruq taxılacaq, bu şəxs də bir zavallı kimi yadların əlində əsir kimi oynayacaq. Belə bir şey ola bilməz! Ancaq nə vaxt olar, bilirsinizmi? Bir millət əlində olan Allah kəlamının qiymətini, haqq və hüququnu bilməz və bu kəlama qarşı vəzifəsini yerinə yetirməz, Allah kəlamı olan Qurani bir tərəfə atarsa, bax o vaxt olar.

Quran səadət və hüsur qaynağıdır. Əgər bir kimsə qurtuluş istəyirsə, əgər bir millət ədalət istəyirsə, əgər bəşəriyyət barış, sülh dolu bir dünya istəyirsə, Qurani anlayaraq yaşaması şərtidir. Çünki Quranın insanlardan istədiyi tək şey onların həm dünya, həm də axirətdə xoşbəxtliyə nail olmalarıdır.

“Yunus” surəsinin 42-ci ayəsində Allah-Təala buyurur: **“Onların içərisində (Quran oxuyarkən) səni dinləyənlər (lakin onu qəbul etməyənlər) də vardır. (Fəqət hələ anlamırlarsa, Onu) ağılkəsməz, anlamaz karlara sənmi eşitdirə biləcəksən?!”**

BƏVVABI-NƏBİ:

Allah Rəsulu (s.ə.s) buyurur: “*Evimlə minbərin arası Cənnət bağçalarından bir bağçadır*” (Tecrid –i Sarih Tercümesi, IV, 268). “*Mənim bu məscidimdə qılınan bir namaz Məscidul-Haram xaricindəki digər məscidlərdə qılınan min namazdan daha xeyirlidir*” (Tecrid, IV, 249). Sözügedən fəzilətləri ehtiva edən məsciddə Hz. Muhəmmədin (s.ə.s) dəfn olunduğu “Hücreyi-Səadət” Kəbə daxil yer üzünün hər nöqtəsindən, göylərdən və ərşdən daha üstün və şərəfli qəbul edilmişdir (Tecrid, IV, 258).

Biz Rəsulullahın “Cənnət bağçası” deyə ifadə etdiyi o mübarək yerin sətirlərə sığmayan gözəlliyini və sinələrdən qopan məhəbbət tərənnümlərini məhdud kəlmələrlə necə ifadə edə bilərik ki!

Rəsulullah eşqi ilə bağrı yanan bir aşiqin bir il Mədinədə qalaraq Rəsulullahın (s.ə.s) ayaqlarının dəydiyi, nəfəsinin toxunduğu, gözlərinin baxdığı o mübarək diyarda yerləşən Rövzeyi-Mutahhara ilə əlaqəli xatirələrini qeyd etdiyi kiçik risaləni oxuyanda əcdadımızın Rəsulullah (s.ə.s) məhəbbətinə bir daha şahid oldum.

Eyni zamanda şərəfli bir rütbə olan Ağavati-Rəsul və Bəvvabi-Rəsul vəzifələrinin günümüzə qədər gələn yönlərini Rövzədə izləməyə, müşahidə etməyə çalışdım.

Dərviş Əhməd Peşkarinin bundan təqribən iki yüz il əvvəl qələmə aldığı “Tay-yibətül-Əzkar”, yəni, “Şirin Xatirələr” adlı kitabını oxuyanda Rövzeyi-Mutahharanın ətrafında xidmət etmə şərəfinə nail olmuş xadimlərin necə də müqəddəs bir vəzifədə çalışdıklarını yenidən düşündüm.

Məscidi-Nəbi təqribən bir milyon insanın eyni anda namaz qılacağı bir sahəyə malikdir. Yüzlərlə vəzifəli, polis, məmur və s. var. Ancaq digər insanlardan paltarları və halları ilə dərhal seçilən, məscidin təmizliyi ilə vəzifəli insanların insana yaşatdığı duyğular o qədər dərin və fərqlidir ki! Bu insanların vəzifəsi Peyğəmbərimizin (s.ə.s) məscidini, Rövzəsinin ətrafını təmiz tutmaqdır. Ətrafda yayıla biləcək natəmziliyə anında müdaxilə edərək bu mübarək ərazinin təmiz qalmasını təmin etməkdir.

Onların yaşıl, mavi və qırmızı paltarları hər tərəfdən fərqlənmələrinə səbəb olur. Adətən, orada olan yüz minlərlə insanın yükünü çiyinlərinə almış kimi öz halıyla qarışqa kimi çalışırlar. Bu insanlar davamlı olaraq Peyğəmbərimizin (s.ə.s) yanındadırlar. Davamlı olaraq onun məscidinin içindədirlər. Və daima o havanı tənəffüs edirlər. Böyük bəxtiyarlıqdır. Həccə və ya ümrəyə gedən insanlar müəyyən zaman ərzində orada olurlar. Ancaq bu bəxtiyarlar

həm Mədinədə, Rövzədə həm də Kəbə və ətrafında davamlı olurlar və oranın təmizliyinə baxırlar.

“Allah Dostunun Dünyasından” adlı əsərdə Mərhum Musa Əfəndi həzrətləri söhbətinin bir yerində Ustad Sami Əfəndidən (q.s) rəvayətən Rəsulullahın məscidini təmizləyən vəzifəliklərlə əlaqəli Ustadın diqqətə layiq bir xüsusiyyətini xatırlayır:

“Sami Əfəndidə Rəsulullah (s.ə.s) məhəbbəti o dərəcə idi ki, Bəvvabı-Nəbi adlanan təmizlikçilərin əllərini öpməyə çalışır, onlara ayrı məhəbbət göstərir və “Bunlar Rəsulullahın xadimləridir”- deyərdi” (s. 121).

Məscidi-Nəbəvinin indiki təmizliyi, nəzarəti, təhlükəsizliyi, şübhəsiz, ən gözəl şəkildə icra edilir. Ancaq çox yaxın bir keçmişdə Osmanlı Dövlətinin nəzarətində olan bu gözəl məkanın xidmətləri daha da diqqətli və müəyyən tərtib üzrə vəzifələri yerinə yetirilirdi.

Dərviş Əhməd Peşkarinin “Şirin Xatirələr” adlı əsinə baxdığımızda “Cənnət Bağçası” deyilən Rövzənin işıqlandırılmasından təmizliyinə, gül ətirlərinin sürtülməsindən xalçaların yenilənməsinə qədər hər bir fəaliyyətin elə-belə təsadüfi olmadığını görürük. Əcdadın Peyğəmbərimizə (s.ə.s) olan məhəbbətinin bu mübarək məkana qarşı göstərdiyi həssasiyyətindən irəli gəlidiyinin şahidi oluruq.

Əhməd Peşkarinin qeydlərindən bəziləri bizim duyğularımızı dilə gətirəcək səviyyədədir. Bəlkə indi bir çox kimsə tərəfindən bilinməyən Rövzənin xidmətləri ilə əlaqəli bəzi məfhumları xatırlamaqda fayda vardır:

Bəvvabı-Nəbi- Bəvvab qapıcı və ya gözetçi deməkdir. Rəsulullahın (s.ə.s) məscidində xidmət edən insanlara verilən addır.

Ağavat- Məscidi-Nəbinin xidmətçiliğini öhdəsinə götürən və “Ağalar” deyə adlandırılan insanlardır. Bunların da öz aralarında müəyyən bir vəzifə bölgüsü vardır.

Fərasət- Kəbə və Peyğəmbərimizin Rövzəsinin xadimliyi, oranı süpürmə vəzifəsi və sifətidir. Qədimdən bu iş fərmanla insanlara verilir, onlar da hər il ora pul ilə bir

vəkil göndərirdilər. Padşahın bu iş üçün göndərdiyi vəkilə fərasəti-şərif vəkili deyilir və bu, digərlərinin başçısı olurdu.

Əhməd Peşkari risaləsində Rövzənin təmizliyinə dair bu qeydləri qələmə alır:

Rəsulullahın (came və türbəsinin) xidmətləri ilə məşğul olan səksən ağa vardır. Qırxı əcəmidir, yəni battal deyə ifadə olunur. Qırxı da xubzi deyilən xidmət əhlidirlər. Əgər biri ayrılarsa, battallardan birini yerinə qoyarlar. Xubzi deyə ifadə edilən qırx ağanın on altısı Peyğəmbərimizin qapıcılarıdır. Bu bəvvab deyilən xidmət sahiblərinə Şeyxul-Hərəm də daxildir. On altı bəvvab xəzinədari-Hərəm və naqibi-Hərəmdir. Və bu on altı bəvvab növbə ilə gecədə dörd nəfər Hücreyi-Səadətdə xidmət edirlər.

Əshabi-Süffə məqamında diz üstə oturub kimisi tilavət edər, kimisi də zikr ilə məşğul olar. Çox mübarək insanlardır. Gecə-gündüz onların dua və məhəbbəti üzərimizə lazımdır.

Hücreyi-Muattara və Rövzeyi-Mutahara rəflərində Osmanlı padşahları və müsəlmanlar tərəfindən göndərilən əşyaların qeydləri və mühafizəsi Hərəm Mütəəllimi, Naqibul-Ağavat və Bəvvabını Hərəmi-Nəbəvinin cavabdehliyindədir. Bu məmurlardan xəbərsiz əşyaları şkaflardan çıxarmaq olmazdı. Altı ayda bir Şeyxul-Hərəm, Mədiyyə-Münəvvərə mühafizi, qazisi ilə Hərəmi-Şərif Həzrət Nəbəvi müdirindən təşkil olunan komissiyanın xəbəri olandan sonra əşya və təbərrüqat nəzarət edilirdi.

İndilərdə bu və buna bənzər ayinlər varmı bilmirəm. Ancaq insanı ən çox təsirlədirən, yaşlısı ilə gənci, çox təvazökar halı ilə davamlı ayaqda və davamlı Məscidi-Nəbəvinin təmizliyinə baxan bu insanların dünyanın ən gözəl işlərindən birini yerinə yetirdikləridir. İçlərindən ərəb olanlarla birlikdə çoxu hindistanlı və maleziyalı bu insanlar həmişə Peyğəmbərimizin (s.ə.s) məscidində olma bəxtiyarlığındadırlar...

DUA İBADƏTİ

DUADA ƏLLƏRİN VƏZİYYƏTİ

Dua dinimizdə başlı-başına bir ibadət növüdür. Numan ibn Bəşir (r.a) nəql edir ki, Həzrət Peyğəmbər əleyhissalam: *“Dua ibadətdir”* dedi və sonra bu ayəni oxudu: **“Rəbbiniz buyurdu: “Mənə dua edin, Mən də sizin dualarınızı qəbul edirəm! Mənə ibadət etməyi təkəbbürlərinə sığışdırmayanlar Cəhənnəmə zəlil olaraq girəcəklər!”** (əl-Ğafir, 60; Əbu Davud, Sələt, 358)

Bəndə ilə Rəbbi arasında dua, istəyənin acizliyini, Qadir Allahın isə comərdliyini göstərən bir ünsiyyət formasıdır. Bu baxımdan Həzrət Peyğəmbər əleyhissalam demişdir ki, *“Allah-Təala, ondan bir şey istənilməsindən və istəyənin verməkdən xoşlanır, (Tirmizi, Dəavat 126.) eyni zamanda ondan istəməyənin (dua edib ona yalvarmayana) da qəzəblənər və hiddətlənər”*. (Tirmizi, Daavat 3; İbn Macə, Dua 1.)

Bu səbəblədir ki, Uca Allah buyurur: **“(Ya Rəsulum!) Bəndələrim Məni səndən soruşduqda, Mən (onlara) yaxınam. Dua edib Məni çağıranın duasını qəbul edərim.”** (əl-Bəqərə, 186.)

Əsl dua nümunələri Quran ayələrinə öz əksini tapmış, Həzrət Adəmin (Əraf, 23.), Həzrət Nuhun (Nuh, 28.), Həzrət İbrahimin (İbrahim, 37 -40 - 41.), Həzrət Süleymanın (Nəml, 19.), Həzrət Yunisin (Ənbiya, 87 - 88.), Həzrət Yusifin (Yusif, 33.), Həzrət Musanın (Qəsəs, 24.), Həzrət Zəkəriyyənin (Ali İmran, 38.) və sair

peyğəmbər və salehlərin dili ilə bir nümunə kimi bizə göstərilmiş, eyni zamanda öyrədilmişdir. Peyğəmbərimiz əleyhissalamın öz dualarını Hz. İbrahimin duası ilə bəzədiyi kimi, (Buxari, Fəzailul-Mədinə 6; Müslüm, Həc, 462.) bizim də, dualarımıza ayələrdə göstərilən nümunələrlə tərəvət verməmiş sünndir.

Dua əsnasında əllərin vəziyyətinə gəlincə isə, nəql edilən rəvayətlərdən məlum olur ki, Həzrət Peyğəmbər əleyhissalam dua etdiyi vaxt əllərini həmişə eyni vəziyyətdə tutmamışdır. Ancaq hökm odur ki, sünndə əsas olan əlləri yuxarı qaldıraraq dua etmək və duadan sonra əlləri üzə çəkməkdir. İmam Buxari "Səhih"-ində və həmcinin "Ədəbul-Müfrəd"-ində dua ilə bağlı mövzuya "**duada əlləri qaldırmaq**" adı ilə başlamış və bu haqda bəzi hədisləri nəql etmişdir. (Bax: Buxari, Cihad, 100; İstisqa, 21; Müslüm, Birr 88; Müsnəd, 6/133)

İbn Abbasın (r.a) rəvayət etdiyi hədisi-şərifdə belə qeyd edilir: Allah Rəsulu buyurdu: "Allaha dua edincə ovucularının içini açaraq dua et. Duanı bitirincə ovucularını üzünə çək." (Əbu Davud, Sələt, 358) Tirmizidə keçən bir digər hədisi-şərifdə də Allah Rəsulu (s.ə.s) belə buyurmuşdur: "*Rəbbiniz Haydır, Kərimdir. Qulu dua edərək ona əlini qaldırdığı zaman, O, əllərini boş çevirməkdən həya edər.*" (Tirmizi, Dəavat, 118)

Duadan sonra əllərin üzə çəkilməsi də bir sünne əməlidir. İslam üləmasının icma təşkil edən bu görüşünün istinadı Hz. Ömər (r.a): "*Peyğəmbər əleyhissalam (s.ə.s) əllərini qaldırdığı zaman üzünə çəkmədikcə, onları endirməzdi*" rəvayətinə dayanır. (Tirmizi, Dəavat 11; Qurtubi, əl-Cami li-Ahkamil-Quran, 7/367-369.)

Mövzu ilə bağlı hədisi-şəriflər və bu haqda fiqh alimlərinin qənaətinə görə ovuc içlərini açmaq, əlləri az da olsa aralı vəziyyətdə saxlamaq dua ədəblərindən-

dir. Eyni zamanda üləmaya görə əlin birini digərinin üzərinə qoymaq olmaz. Dua edərkən, əlləri sinə səviyyəsinə qədər qaldırmaq müstəhəbdir. Hədislər arasında Həzrət Peyğəmbərin (s.ə.s.) duada əllərini bitişdirdiyi, qoltuq altları görünəcək qədər yuxarı qaldırdığına və hətta bəzən əllərini tərs çevirdiyinə dair rəvayətlər də vardır. Məsələn, Müsnəddə keçən bir rəvayət belədir: "Peyğəmbər əleyhissalam Allahdan bir şeyin olmasını istədiyi zaman əllərinin içini yuxarı yönəldər, ancaq bir şeydən sığınacağı zaman isə əllərinin içini aşağıya çevirərdi." (Əhməd b. Hanbəl, 4/56) Bu hədisi-şərifə görə bəzi hallarda əlləri aşağı çevirmək də sünneyə müvafiq əməldir. Məhz bu səbəblə Şafei məzhəbinə görə qorxu hallarında və ya qorxulacaq bir məsələ haqqında dua edərkən əlləri tərs çevirmək sünndəndir. Digər məzhəblər isə ancaq yağış duasında əlləri tərs çevirmənin sünne olduğunu söyləmişlər.

Qeyd edək ki, Ənəs ibn Malikin "Allah Rəsulu yağış duası xaricində əllərini yuxarı qaldırmazdı" rəvayəti üləma tərəfindən "sinədən yuxarı qaldırmazdı", yəni adət olandan daha yuxarı qaldırmazdı kimi təvil edilmişdir. Çünki hədisdə "qoltuq altının bəyazlığı belə göründü" deyilmişdir. Bəzi mülahizələrdə buna dayanaraq "ümumiyyətlə qaldırmazdı" deyilməsi yuxarıda sadalanan rəvayətlərlə təzad təşkil edir ki, bu da iddiaçını rəvayətlər qarşısında çıxılmaz vəziyyətdə qoya bilər. Ən əsası da bu hal, Həzrət Ömər kimi, İbn Abbas kimi səhabələrin əməlləri və Buxari kimi "Səhih" sahibi haqqında zənn içində olmaqdır.

Uca Allah Quranda: "**Rəbbinizə yalvara-yalvara, həm də gizlicə dua edin**" (Əraf, 7/55) buyurmuşdur. Peyğəmbər səllallahu aleyhi və səlləm rahatlıqda da, çətinlikdə də özü üçün, ailəsi, dostları və bütün müsəlmanlar üçün Rəbbinə dua edərdi.

TƏTİL DÜŞÜNCƏLƏRİ

1- “Yerində və zamanında söylənən söyüş bəlağətdir”, “yerində və zamanında edilən zarafat vaxtında yeyilən yemək kimidir”,- demişlər. Hava limanında vidalaşırıq. Arxada qalanlardan biri qəmgin səslə “haqqınızı halal edin, biz indi avtobusa minib qarşıya keçəcəyik, siz əminliklə uçaqşınız, bəlkə görüşmədik”,- deyir.

2- Təyyarəyə sərnəşin daşıyan avtobusda belə yer davası gedir. Halbuki gediləcək məsafə metrnlərlə ifadə olunacaq qədər azdır. İnsan tələskəndir, yarışda və öndə olmağı sevir.

3- Təyyarədə telefon, kompüter söndürülür, dəftər, kitab, jurnal sərbəstdir. Kitablar və jurnallar zərərsizdir. Təyyarənin sistemini pozan və qəzaya səbəb olan şeylər nələr etməz ki?

4- Təyyarənin enişi uğurla başa çatdıqda bir anda alqışlar yüksəlir. Təyyarənin enişi əsnasında yaşanan sevinci anlayıram, amma cənazə mərasimindəki alqış nə ifadə edir? “Küfr və azgınlıqdan başqa hər halımız üçün Allaha həmd olsun”,- deyən nəbilər sultanının ümmətinə “əlhəmdülillah” yaraşır, alqış yox.

5- Ailəvi səyahətə çıxmaq mehtər olmağa bənzəyir. İki addım qabağa, bir addım dala...

6- Bütün fasilə yerlərində yuyulan şəhərlərarası avtobuslar var. Bu gedişlə su və fırcanın təsirindən rəngləri solacaq. Doğru olub-olmadığını bilmirəm, amma deyilənə görə 1 lirəlik ayaqyollarına girib-çıxan çox olsun deyər avtobusda ikram edilən suları yol üstündəki istirahət yerlərində olan tualet firmaları verir. Əlli quruşluq su girişi müqabilində 1 lirəlik çıxış. Maraqlıdır.

7- Zaman dəyirmanı tik-tak edərək qiyamətə qədər dayanmadan işləyir. Uçuşan unlar adamların saç-saqqalına yapışır. Zamanın zərbə vurmadığı, zəiflətmədiyi adam görmədim.

8- Marketə giririk. Mələk qədər saf olan qızım “ata, çox, lap çox abur-cubur alaq”,- deyir. Seçimi abur-cubur. Hər şey al məni, ye məni, geyin məni, mənimlə danış,- deyir. Ala bilməmək dərd və iztirab. Borc, kredit kartı, oğurluq, qumar kimi batlıqlardan qurtuluş qənaət xəzinəsinə sahib olmaqla mümkündür. Ariflərdən biri duasında “Allahım, Səndən istəməməyi (qənaət) istəyirəm”,- demişdir.

9- Stüardessa pilotdan, sürücü polisdən, müəllim tələbəsiindən, ata-ana övladından, həkim xəstədən, satıcı müştəri-dən, qısacası, hamı bir-birindən şikayət

edir. İnsanlara təşəkkür edə bilməyən Allaha necə şükür edəcək? Yollarda, çaylarda, söhbətlərdə qorxu və hüzn var. Harda qaldı qorxu və hüznədən uzaq olan Allah adamları? Harda qaldı gülümsəyən insanlar? “Allah bəs, gerisi həvəs” deyilə bilmədikdən sonra heç nəyə bəs deyilə bilmir. Evlər, işlər, eşlər (yoldaşlar), telefonlar, paltarlar, mebellər, pul-para başda olmaqla heç nə kifayət etmir. Elə hey aclıq, elə hey artırmaq və yeniləmək ehtiyacı. Texnologiya aludəçiliyi məharət və üstünlük olub. Köləlik nə zamandan bəri qiymətə mindi. “Haydı namaza, haydı qurtuluşa” deyilərək hər gün beş dəfə göylərdən yer üzündəki xəstəliklərə resept təqdim olunur.

10- Qohumlarımdan birinin toplu göndərdiyi “xanımım hamilə qaldı, ata oluram”, mesajı telefonumda durur. Şərh etmirəm, etsəm pis olacaq.

11- Od, torpaq, su və hava dörd ünsür qəbul edilir. Cem Yılmaz taxtayı da bura əlavə etdi. Artıq dörd ünsür mobil telefon, internet, köntur və pul olub. Gecə Allah üçün qaim (ayaq üstə), gündüz saim (oruclu) insanlar yerlərini gecəni internetlə qaim, gündüzü naim (yuxulu) keçirən gənclərə veriblər. İnternet sanki şah damarından yaxın olmuş. Heyvan ola-ola buqələmun ətrafındakılara görə rəngini dəyişirsə, insan olanın könü nə üçün dəyişməsin?..

12- İki məktəb arasında yerləşən uşaq kitabxanasının cəmi 8 üzvü var və daim bomboşdur. Məzarlıqlar belə gəlib-gedənlər nöqtəyi-nəzərindən kitabxanadan daha hərəkətlidir. Sanki İslamın ilk əmri oxumaq deyil, “internetdə olmaq”dır.

13- Həkimin yanına girmək üçün növbə gözləyərkən kitaba göz atdığımı görən

yaşlı bir xala “oğlum, imtahana hazırlaşır-san?”,- deyər soruşur. Əgər bir ölkədə kitab imtahana hazırlaşmaq üçün oxunursa, qəzetlər də krossvord və şəkillərinə görə alınarsa, həyəcan təbili çoxdan çalınmışdır.

14- İmanı qorumaq əldə qor tutmaq kimi çətindir, Allah yolunda xidmət etmək həm öz qorunu, həm də başqalarının qorunu tutmaqdır.

15- Bir filməndən eşidiləcək ən möhtəşəm cümlə: “dəyəri olan hər şey ya qanla, ya da eşqlə qazanılır”. Black gold - Qara qızıl filmi 2011.

16- Uzaqdan, danışan bir adama qulaq asıram. Ağzının içi qaranlıqdır, sözlər qaranlıqdan çıxır. Neft, gümüş, meyvə-tərəvəz, - hamısı torpağın məhsuludur. Qaranlıq doğan və istehsal edəndir. Uşaq da söz kimidir, qaranlıqdan çıxar. Uşağın ata-anası nə qədər əhəmiyyətlidirsə, sözün də həqiqət olması bir o qədər mühümdür.

17- Sərxoşları təbəssüm edərkən gördüm. Hünər ağıl başda ikən təbəssüm edə bilməkdədir. Ağıl uçub gedəndən sonra təbəssüm etmək asandır. Uşaqlar və körpələr də yuxuda gülürlər. Əsas məsələ ayıq ikən, bazarda, ofisdə, məsciddə təbəssüm edə bilməkdir.

18- Evdəki məhəbbət quşlarına “Sizi gidi, sizi, nə gözəl quşlarsınız! Plovun üstündə qızarmış halda nə gözəl olursunuz”,- dedim. Məni görən quşlar qaçmağa başladılar. Quş kimi oxusam, gözəl sözlər söyləsəm də bir daha aramızda məhəbbət yaranmadı. Məhəbbətlə zarafat olmaz.

19- Təkyə girişlərində “ədəb yahu”, çıxış tərəflərində isə “heç” yazılmış. Tətilə “ədəb yahu” deyərək girə bilmişiksə, o tətil “heç” olmaqdan xilas olmuşdur.

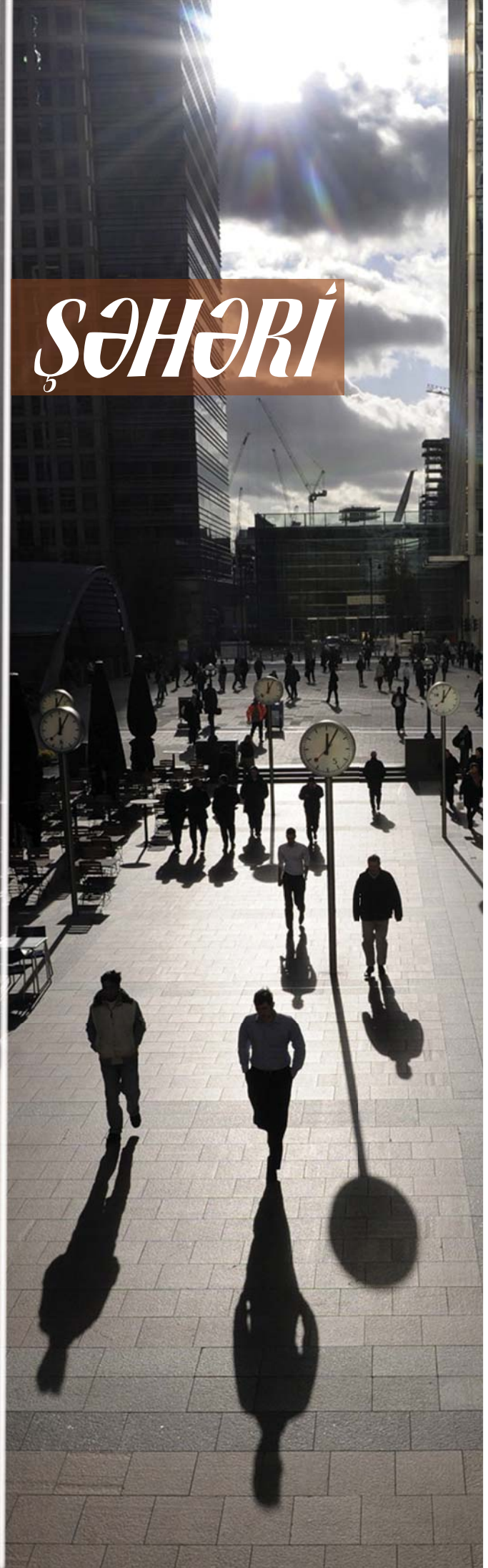
KÖLGƏLƏR

İsti yay günləri. Gecələr qısa, gündüzlər uzun. Günəşin insan beynini əridən istisi şüaları. Yollarda istidən yaranmış istilgümlər. Yorğunluqdan açılmayan göz qapaqları. Halsız bədənlərdə taqətsiz ruhlar. Beş-on manat çörək pulu üçün köz kimi yanmış fəhlə bədənləri. Küçələrdə susuzluqdan dillərini çıxarıb ləhləyən sahipsiz itlər. Özünü var etmək üçün başqalarını yox etməyə hazır olan vəhşiləşmiş insan gözləri. Vaxtından tez böyüyüb qocalan çoxbilmiş uşaq məsləhətləri. İnsana insan kimi dəyər verməyən bir cəmiyyət. Varlıqların pərdə arxasındakı yoxluqlar. Işığın sonunda qərar verən zülmət. Sən, mən və o. Bizim içərisindəki təbə dəyməyən bir cəm. Doluların yalançı boşluqları. Saxta sevgilərdən doğan real xəyanətlər. Kitab yüklü eşşəklər və cahilləşən alimlər.

Sən məni qınama, hələ əsas mətləbə keçmədim. Bura qədər oxuduqların səni sıxa bilər, amma unutma ki, bunlar hamısı kölgələr şəhərinin ayrılmaz parçasıdır. Deyilmədən, söylənilmədən keçilməyən ayrılmaz parçalar. Haqqın haqsızlar qarşısında məğlubiyyətidir bu.

Və ən əsası hər kəsin arxasına salıb gəzdirdiyi kölgəsi. Bəli, işıqlı günlərdə arxamızdan əl çəkməyən qaranlıqlarda isə bizi tənha qoyan kölgəmiz. Arxamızda kölgəmiz qədər yaxın bildiyimiz dostlar, tanışlar və güvəndiyimiz insanlar. Can deyib can eşitdiyimiz mexanizmlər. Sadəcə nəfəs alıb-verən qaz balonlu qarınlar. Onları da işıqlı günlərdə arxamızda gördük, amma yollarımız zülmətə qər q olduğu zaman heç birindən əsər-ələmət belə qalmamışdı. Yı-

ŞƏHƏRİ

xıldı bütün ümidlərimiz. Söndü nurunu əbədi sandığımız işıqlar. Ümidimiz sadəcə arxamızdakı kölgəmizə qaldı, o da tez tərk etdi bizləri. Çünki inanmamışdı bizə o kölgələr. Bizim varlığımızla nəfəs alıverirdi onlar. Bizim yoxluğumuzla onlar da yox oldu zaman-zaman. Bizdən güc-qüvvət alıb qarşımıza dikilənlər də oldu. Özləri olmaq istədilər, ancaq olmadı. Yalan olduqlarını, bizə görə var olduqlarını gec anladılar. Amma dərd bu deyil, bizim də kimsənin kölgəsi olduğumuzdır ən böyük dərd. Biz də özümüzü bir şey zənn edib onun qarşısına dikildiyimizdə bizə də öz acizliyimiz göstərildi. Sındı qol-qanadımız. Xeyallarda qalxdığımız zirvələrdən çox sürətlə çırpıldığımız yerlərə. Çünki biz özümüz də kölgələrə kölgə olmuşuq demək. Can deyib arxasına kölgə olduqlarımız da cansız kölgələrdən ibarət imiş.

Bu şəhər kölgələr şəhəridir. Adını mən qoymadım bu şəhərin. Tarix boyu özü qazandı ismini. Bir şəhər düşün ki, sadəcə kölgələrdən ibarətdir. Başdan-başa cansız kölgələr. İnsanlar sadəcə kölgələrdən ibarət. Addım-addım başqalarını izləyən yolsuz yolçular бүрүdü sağ-solumuzu. Bir bədən əsalətinin yox olduğu bir dünyada yaşayırıq artıq. İnsanlar kimlərinə arxasında gizlənen qorxaq varlıqlara çevrildi. Kölgəni arxasına özü salan kamil şəxsiyyətlər azaldı artıq. Yoxluqların arxasında var etdik kölgələrimizi. Güvəndiyimiz dağlara qar yağdı vaxtından öncə. Böyük sandıqlarımız kiçildi gözlərimizdə.

Sadəcə böyüklüyünə və əbədi olduğuna inandığımızın kölgəsi olmağa çalışmadıq. Bizi ona aparanlara güvənmədik. Ona aparan yolların çətinliyi nəfsimizə xoş gəlmədi. Göndərdiyi peyğəmbərləri yalanladığı, tutduqları yolları izləmədik. Artıq bu yolun sonudur. Arxamızda gəzən kölgələr bizi tərk etdi, oyanmadıq. İllərlə arxasında kölgə olduğumuz insanların ruhsuz canlar olduğuna inanmadıq.

Bu şəhər kölgələr şəhəridir. Adını mən qoymadım bu şəhərin. Tarix boyu özü qazandı ismini. Bir şəhər düşün ki, sadəcə kölgələrdən ibarətdir. Başdan-başa cansız kölgələr. İnsanlar sadəcə kölgələrdən ibarət. Addım-addım başqalarını izləyən yolsuz yolçular бүрүdü sağ-solumuzu. Bir bədən əsalətinin yox olduğu bir dünyada yaşayırıq artıq. İnsanlar kimlərinə arxasında gizlənen qorxaq varlıqlara çevrildi.

Vaxt gəlib zaman yetişdi, kölgələr şəhərində əbədi var olanın arxasında kölgə kimi dolaşmağın vaxtıdır. Bütün saxtakarların və fani olanların arxasından çəkməliyik kölgəmizi. Ən böyüyə sığınıb, onun əsalətində yox etməliyik varlığımızı. Peyğəmbər yolunun yolçularının kölgəsi olmaq aparacaq bizi o əbədiyyətə. Yaradan Allaha güvənimizdədir səadətimiz. Onun yollarından sürünən kölgələrimiz yəni-dən qazanacaq itirdiyi ruhlarını. Onunla nurlanacaq fanilərin kölgəsində qalmış qəlblərimiz. Kölgələr şəhərindən ayrılıb yaşamaqdadır səadətimiz. Allahın nuruyla nurlandıracaq yollarımızı. Fani kölgələr qalmasın arxamızda. Bunlar illərlə yaşam yerimiz olan kölgələr şəhərimizin yalançı əsalətini ruhumuzdan silməklə başlayacaq. Mən, sən və o. O zaman var olacaq və o zaman varlığını hiss edəcək. Bu xoşbəxtliyi gecikdirmədən bəxş edək illərlə əzab çəkən canlarımıza. Kölgəsiz şəhərin sakinləri olmaq ümidilə.....

FƏZİLƏTLİ ƏMƏLLƏR

Bu dünya axirətdəki haqq-hesaba hazırlıq üçün imtahan məkanı olduğuna görə, biz də hesab gününə hazırlaşmalı, böyük-küçük fərqi qoymadan hər cür faydalı əməlləri axtarmalı və buna əməl etməyə çalışmalıyıq. Mizan tərəzisi qurulanda ən kiçik faydalı əmələ belə ehtiyacımızın olacağını unutmamalıyıq. Zərrə qədər savab və ya günah olsa belə, heç bir şey gözdən qaçmayacaqdır. Uca Allah buyurur:

“O gün günahkarlar orada (yazılmış) olanları görüb qorxduqları üçün belə deyəcəklər: “Vay bizim halımıza! Bu necə bir kitab imiş! O, bizim heç bir kiçik və böyük günahımızı gözdən qadır-

madan hamısını sayıb yazmışdır ki!” (əl-Kəhf, 49).

Günümüzün insanları harada bir dünya mənfəəti və qazancı görsə, ona necə həvəs və hərisliklə meyl edirlərsə, bunun əksinə, ilk dövrün müsəlmanları da axirətlərinə xeyri və faydası toxunacaq əməlləri axtarır və bu əməlləri işləyərək axirət sərmayəsini toplamağa can atırdılar. Rəsulullahın (s.ə.s) səhabələrindən olan Muaz ibni Cəbəl (r.a) də belə əshabələrdən biri idi. Bizə bu barədə Rəsulullahla (s.ə.s) arasında keçən dialoqu belə rəvayət edir:

“Bir səfərdə Rəsulullahla (s.ə.s) bir yerdə idik. Yanaşı gedirdik. Bunu fürsət bilib ona yaxınlaşdım. Dedim:

-Ey Allahın Rəsulu, mənə cəhənnəmdən uzaqlaşdırıb cənnətə girməyimə səbəb olacaq bir əməl söylə.

Dedi:

- Çox mühüm bir şey soruşdun. Bu iş Allahın asanlıq verdiyi kimsədən başqasına asan deyildir. Allaha ibadət edər, Ona heç bir şeyi şərik qoşmazsan, namaz qılarsan, zəkat verərsən, Ramazan orucunu tutar, Beytullahı da həcc edərsən,- Bunun ardınca buyurdu: -Sənə xeyir qapılarını göstərimmi?”

Mən də: -Bəli, Ey Allahın Rəsulu- dedim. Belə buyurdu:

-Oruc (cəhənnamə) pərdədir, sədəqə suyun odu yox etdiyi kimi xətalrı yox edər, möminin gecə vaxtı qıldığı namaz salehlərin şüarıdır”- dedi və bu ayəni oxudu: **“Onlar ibadət etmək üçün gecə vaxtı yataqlarından qalxar, Rəblərinin əzabından qorxar və rəhmətini ümid edərək Ona dua edərlər. Özlərinə verdiyimiz ruzidən də Allah yolunda infaq edərlər” (Səcdə, 16).** Sonra soruşdu:

-Bu dinin başını, dirəyini və zirvəsini sənə xəbər verimmi?

-Bəli, Ey Allahın Rəsulu” dedim.

-Elə isə qulaq as,- dedi və buyurdu- Bu dinin başı islamdır, dirəyi namazdır, sirvəsi isə cihaddır. Sənə bütün bunları özündə toplayan əsas şeyi xəbər verimmi?

-Bəli, Ey Allahın Rəsulu,- dedim.

-Buna sahib çıx,- dedi və əli ilə dilini göstərdi. Mən təkrar soruşdum:

-Ey Allahın Rəsulu, biz danışdıqlarımızdan məsuliyyət daşıyırmı?

Belə buyurdu:

-Anasız qalasan, ey Muaz! İnsanları üzü üstə və ya burunları üstə atəşə yuvarlayan dilləri ilə qazandıqlarından başqa bir şeydirmi?” (Tirmizi, İman, 8).

Bəli, sadəcə bu hədis bir möminə Allahın razılığını qazandıracaq və qəzəbindən

də əmin olacağı əməlləri göstərməsi baxımından kifayətdir.

Başqa bir hədisdə isə belə buyurulur: *“Cənnətdə bəzi otaqlar vardır ki, içindən çölü, çöldən də içi görünür”*. Bunu eşidən bir bədəvi (çöldə yaşayan ərəb): *“Bu otaqlar kimlərə aiddir, ey Allahın Rəsulu?”* - deyə soruşdu. Rəsulullah (s.ə.s): *“Şirin dilli olan, yemək yedirən, oruc tutmağa davam edən, bir də gecə hər kəs yuxuda ikən qalxıb (təhəccüd) namazı qılanlara aiddir”*,-deyə buyurdu (Tirmizi, Birr, 53). Allah-Təala bizləri də belə insanlardan etsin! Amin!

Fəzilətli əməllərdən biri də insanlar və digər məxluqlar üçün faydalı bir iş görməkdir. Rəsulullah (s.ə.s) bu haqda belə buyurmuşdur: *“Hər hansı bir müsəlman bir ağac əkər və ya bir toxum səpərsə, bunların məhsulundan bir insan, bir heyvan və ya hər hansı bir quş yeyərsə, bu o müsəlman üçün sədəqə yerinə keçər”* (Buxari, Ədəb, 27).

Biz də, belə faydalı və fəzilətli əməlləri axtarmalı və yerinə-yetirməyə səy göstərməliyik. Çünki Uca Rəbbimiz buyurur: **“İnsana ancaq çalışıb (öz əlləri ilə) qazandığı vardır”** (ən-Nəcm, 39).

“O gün günahkarlar orada (yazılmış) olanları görüb qorxduqları üçün belə deyəcəklər: “Vay bizim halımıza! Bu necə bir kitab imiş! O, bizim heç bir kiçik və böyük günahımızı gözdən qaçırmadan hamısını sayıb yazmışdır ki!” (əl-Kəhf, 49).

XƏCALƏT

Bayaqdan bəri pəncərənin önündə gəzişir, özünə heç cür rahatlıq tapa bilmirdi. Gah pəncərədən yağan payız leysanını seyr edir, gah da masanın üstünə qoyduğu saralmış şəkllə ilişib qalırdı baxışları. Əliylə sanki şəklin üstünü silirmiş kimi barmaqlarını ehmalca şəklin üstündə gəzdirdi. Xəyal onu bu gün olub keçənlərin, XƏCALƏT dənizinin burulğanında yelləyirdi...

Ağır bir avtomobil qəzası keçirmiş, ölümə bir addımlıqla pəncələşirdi. Çoxlu qan itirdiyindən ona təcili qan lazım idi. Amma qan tapılmırdı. Qan qrupu - olduğundan uyğun gələn tapılmırdı ki, tapılmırdı. Bütün xəstəxana heyəti, həkimlər, tibb bacıları bir-bir palatalara girir, xəstələrin yanına gələn qohumlarına dil tökür, əgər qan qrupu uyğun gələn varsa, kömək etmələrini xahiş edirdilər. Amma bütün ümidlər boşa çıxırdı. Radio ilə elan

verilməsindən də dəqiqələr ötür, bir xəbər çıxmırdı. Həkimlər ümitsiz baxışlarla bir-birinə baxıb «Gözümüz görə-görə onu itirir, amma bir şey edə bilmirik»- deyirdilər. Lap son dəqiqələrdə hamının ümitsizlik içərisində dəqiqələri saydığı anda möcüzə baş verdi. Bir nəfər radio ilə elanı eşitmiş, təcili özünü xəstəxanaya yetirərək könüllü qan vermək istəmişdi. Onu ölümün pəncəsindən qoparan, təmənnasız qan verən insanlığın bu təmənnasız sahibini ölüm döşəyindən qalxan kimi kim olduğu ilə marqlanmış, yalnız soyadını və telefonunu güclə ala bilən tibb bacısından öyrənmiş, xəstəxanadan çıxdığı ilk gündən onu axtarmağa başlamışdı...

İndi nəhayət ki, axtarılıb tapa bildiyi bu xeyirxah insanın görüşünə gedirdi. Minnətdarlığın və təşəkkürün sonsuzluğunda və aciz qaldığı cümlələri bayaqdan bəri qəlbində dolandırır və yenə də bu

Eynən otuz il əvvəlki kimi mehriban, sadə gülümsəməsiylə ən doğma, ən yaxın dostunu görüb sevinən insan kimi doğma və isti addımlarla qollarını açıb ona sarı gəldi. "Xoş gördük səni, xoş gəlmisən"- deyib qarşısındakını bağrına basan bu insana bütün bədənini basan və alnından muncuq-muncuq gilələnib üzünə-gözüünə tökülən xəcalət tərinin islatdığı bumbuz do-daqlarla bircə bunu güclə deyə bildi: "Azər...bu sən...sən?"

cümlələrin, təşəkkürlərin azlığına utanırdı. Əlini cibinə salan kimi sağ cibindəki «Pejo» markalı maşının açarı yadına düşür, beynində hey düşünürdü... Görəsən, qəbul edəcəkmi?! Öz qanını tanımadığı bir insanı ölümdən qurtarmaq üçün təmənnasız verən insan belə bir hədiyyəni qəbul edərmidi görəsən?! Bəlkə azdır?!

Rəhbərlik etdiyi şirkətdən bəllidir ki, imkanlı adamdır. Görəsən xasiyyəti necədir, kobud, təkəbbürlü?! Yox! Ola bilməz! Tibb bacısı deyirdi ki, çox nəcib adamdı. Hətta kimliyini bildirmək istəmiş. «Nəyinizə gərəkdir soyadım, mən Allah rizası üçün verirəm qanımı», - desə də tibb bacısı dilə tutub iş yerini, ünvanını öyrənmişdi. Fikirlər, düşüncələr burulğanının əsiri olmuş, dəqiqələrin tez ötməsini istəyirdi.

-Buyurun içəri...

Onu katibə qızın səsi xəyaldan ayırdı. Qalstukunu düzəldib içəri keçdi. İçəri girən kimi sanki onu ildırım vurdu. Katibə qız onları tək qoyub otağı bayaqdan tərketmişdi. Amma o, hələ də donmuş, heykəl kimi yerindən tərpənə bilmirdi.

....Aman Allah! O hələ də dəyişməmiş, sadəcə saçlarına dən düşmüşdü. Nə üzünün məsumluğu, nə də sadə görkəmi ona heç cür iş adamına oxşar nişanələr vermirdi. Eynən otuz il əvvəlki kimi mehriban, sadə, gülümsəməsiylə ən doğma, ən yaxın dostunu görüb sevinən insan kimi doğma və isti addımlarla qollarını açıb ona sarı gəldi. "Xoş gördük səni, xoş gəlmisən" - deyib qarşısındakını bağrına basan bu insana bütün bədənini basan və alnından muncuq-muncuq gilələnib üzgözünə tökülən xəcalət tərini islatdığı bumbuz dodaqlarla bircə bunu güclə deyə bildi: "Azər...bu sən...sən?"

Dili tutlub lal olmuşdu sanki. Elə bil ölüydü, boş və quru qəfəs... Bəli, özü idi ki, var. Bu, onun sinif yoldaşı və otuz ilin ən acı xatirəsi... AZƏR.

Düz on il incidib hər addımda sındırmağa çalışdığı, bir fürsət tapan kimi böhtan atıb müəllimlərə danlatdığı, paxıllığından sinif yoldaşlarını da yoldan çıxarıb daima kasıb görkəminə, geyiminə gülüşdükləri, hətta buraxılış gecəsində də ağ köynəyini arxadan ləkələyib ləzzətlə məsxərəyə qoyduğu, sakit baxışlı, tərbiyəli, dərslərə çalışqanlığı və dəvamiyyəti ilə nümunəvi olan, amma ona paxıllığından qəlbində baş qaldıran bu kəni günbəgün çoxalan, onu ölümdən qurtarmasıyla özünə edilənlərin cavabı olaraq verdiyi "XƏCALƏT" - AZƏR idi. Bütün elədiyi bu yaramaz hərəkətlərinə səbirlə duruş gətirən, bircə dəfə də olsa onunla savaşımayan, yalnız sakitcə "Allah Böyükdür", - deyib səssizcə gedən imanlı sinif yoldaşı - Azər! Yalnız Allahın böyüklüyünə sığınan və pisliklərə səbir edən Azər!

Əlini mehribanlıqla kürəyinə vurub onu sakitləşdirməyə çalışan bu böyük qəlbin sahibi - yaxşılığı ilə özünə qarşı törədilən pislikləri dəfn edən Azər!

Yalnız indi, bu anda Azərdən də pulunun çox, vəzifəsinin böyüklüyünə baxmayaraq mənəvi kiçikliyi ilə pisliklərinin içində onu da dəfn edən Azər!

Çətinliklə "məni bağışla" deyib onun qarşısında son dərəcə kiçik olduğunu yalnız indi etiraf edə bildi... İçindəki şeytan onu illərlə qürurla bəslədiyindən bu etirafı da özünə həzm etdirmək çətin idi. Ancaq o, yenə eynən otuz il bundan əvvəlki kimi təmkinini pozmadan ... "Allah Böyükdür!" Bağışlamaq yalnız Allaha məxsusdur, İnşallah, hər birimizin günahlarını bağışlayar - deyib gülümsədi və qonağına oturmağa yer göstərərək: "Əyləş" dedi.

Əlbəttə ki, o gün oturmadı. Döşəməni deşib otuz qat yerə girdi. Yaşamadı, otuz dəfə ölüb-dirildi. Xəcalət çəkdi, xəcalət. Həyatının ən böyük və ən ağır xəcaləti!

MÜSƏLMAN TOLERANTLIĞININ HƏDLƏRİ:

LAĞLAĞI SÖHBƏTLƏRİN KONTEKSTİNDƏ

İş elə gətirib son illərdə nəinki İslam, eləcə də xristian dünyasında daha çox insanların dini inancları təhqir, lağ, ikrah və ironiya obyektinə çevrilir. Etiraf edək ki, Qərb bu cür hücumlara o dərəcədə tolerantlıq göstərüb ki, hətta demək olar, onlar mövcud durumla bir növ barışası olublar. Bu gün katolik, pravoslav kilsəsinin etirazlarına baxmayaraq istər Amerika, istərsə də Avropada İsa peyğəmbər xristianlığın ehkamlarına zidd olaraq tanınmış müsabiqələrdə yer tutan məşhur rejissorların filmlərində əsas obraz olur. Bu dinin simvolları rəsm, foto əsərlərin, ədəbi mətnlərin ironik qəhrəmanına çevrilir və buna postmodernizm adı verilir. Sonucda heç bir xristian təşkilatı, nə də Vatikan kilsəsi rejissor, rəssam və yazıçıların nəinki öldürülməsi haqqında fərman verir, çox vaxt

heç onların cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi haqqında məhkəməyə belə müraciət də etmirlər. Yazı müəllifi də, yeri gəlmişkən, ateistlər, eləcə də liberal demokratlar bu sual ilə tez-tez rastlaşır: Siz heç görmüsünüz ki, atesitlər yığışıb anti-atesit düşüncülərə görə dindarın hansısa formada cəzalandırılması, linç edilməsi haqqında qərar versinlər.

Bu baxımdan istər-istəməz müsəlman cəmiyyətlərində dindarların tolerantlığının həddləri məsələsi öz aktuallığını daima saxlamaqdadır. Deyək ki, dinin və ənənələrin cəmiyyətdə hakim olduğu Səudiyyə Ərəbistanı kimi ölkələrdə bu məsələ xüsusi aktuallıq kəsb etmir, çünki o ölkələrdə dinə qarşı çıxış edənləri cəzalandıran sərt qanunlar qəbul edildiyindən, İslama, onun simvollarına qarşı çıxış edənlərin sayı da az qala sıfır

dərəcəsidir. Bir sözlə problemin özü demək olar mövcud deyil.

Bəs digər, Qərbə integrasiya yolu tutmuş müsəlman ölkələrdə dindar kəsim onlara qarşı yönələn hücumlara qarşı mütləq tolerantlıq prinsiplərindən çıxış etməlidirlərmi? Yoxsa tolerantlığın hansısa həddləri olmalıdır?

Öncə onu qeyd edək ki, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, müsəlmanları demokratlardan fərqli olaraq qeyri-tolerantlıqda günahlandırانlar bir şeyi unudurlar ki, xristian cəmiyyətlərindən fərqli olaraq müsəlman toplumları kifayət qədər konservativdir. İkincisi, nominal olaraq xristianların əksəriyyətini dindar olmaları, hətta bəzən özlərini xristian saymaları bir yana, dinə bağlılıqları belə aşağı səviyyədədir. Tolerantlığı müdafiə edənlər heç cürə müsəlmanların onların sakral, müqəddəs bildikləri dəyərlərə qarşı təhqirlərə sərt reaksiya vermələrini həzm edə bilmir.

Uzağa getməyək. Bir müddət öncə ölkəmizin tanınmış şairlərindən biri müqəddəs Ramazan ayının başlanması ərəfəsində lağlağı ruhunda bir məqalə yazmışdı. Yazı ilə bağlı müəllif KİV-lərə verdiyi intervülərdə ona zəng edilib ölümlə hədələndiyini bildirdi. Bir müddət sosial şəbəkələrdə məsələnin geniş müzakirəsi də getdi. Bu müzakirələrdə bəndəniz də iştirak etmiş, dostluq siyahısında olan debatçıları bu problemə daha geniş rəkursdan baxmağı tövsiyə etmişdi.

Məqalə, qeyd etdiyim kimi, təhqir yox, gizli ikrah elementləri olan lağlağı, həcv tonunda yazılmışdı. Yeri gəlmişkən, müzakirələrdə dini müdafiə edən həmvətənlərin də bəzən qeyri-tolerantlığına rast gəlmək olurdu. Məsələn, biri yazırdı ki, Quranda yazılanlara əfsanə demək müsəlmanları təhqir etmək deməkdir. Halbuki bu, təhqirə qətiyyənlə daxil olmayan atesitlərin irəli sürdüyü

adi bir tezisdir. Fikrimin qayəsi odur ki, müsəlmanlar bütün hallarda əsəbiləşib, - dediyim məqamda o müsəlman da hissə qapılmışdı, ya da elementar məntiq bilgisindən məhrum idi, - dini müdafiə etmək naminə əsassız fikirlər söyləməkdən çəkilməli: boş yerə “yüz dəfə ölç, bir dəfə biç” deməyiblər.

Elə söz azadlığını müdafiə edən həmvətənlərimiz də sosial müzakirələrdə məhz onu vurğulayırdı ki, müəllif müsəlmanları təhqir etməyib, sadəcə Ramazan bayramı ilə bağlı hansısa məişət məqamlarına ironik yanaşma göstərib. Bax, burda məntiqi olaraq sual yaranır ki, dinə qarşı təhqir yox, bu cür xoşagəlməz yanaşma ilə üzləşəndə müsəlmanın tolerantlıq həddi nə qədər olmalıdır.

Bəlkə də çoxları mənimlə razılaşmayacaq, amma hesab edirəm ki, bəzən bu cür hallarda maksimal tolerantlıq göstərsək, daha münasib olar. Mən təklif edirəm ki, bundan sonra bu tipli yazılar yazılanda bir müddət onlara ümumiyyətlə reaksiya verilməsin, - yəni bu, özlüyündə bir etiraz forması olsun, susmaqla etiraz forması. Elə qeyd olunsun ki, biz müsəlmanlar demokratik protest forması olan susmaqla məsələyə etirazımızı bildiririk. Demirəm ki, bu, yüz faizlik müsbət effekt doğuracaq, amma ən azından, cəmiyyətə bir mesaj olacaq: yəni yeri gələndə müsəlmanlar da demokratik vasitələrdən istifadə edib öz sözlərini bu formada cəmiyyətə çatdırı bilər.

Sözsüz ki, bəhs etdiyim etiraz forması İslama təhqir yox, lağlağı edənlərə qarşı sadəcə bir təklif kimi irəli sürülür. Təhqirə qarşı isə müsəlmanın sərt, yeri gələndə adekvat təhqirlə cavab vermək hüququ var. Təbii ki, burada adekvat deyəkən hansısa dinin müqəddəsətinə təhqiri nəzərdə tutmuram. Bu isə ayrı söhbətin mövzudur.

Gözəl Alma... ÇÜRÜK ALMADAN BƏTƏR

Ucqar kəndlərin birində məşhur bir bağban var idi. Həmin bu bağban öz alma bağı ilə hər yerdə tanınmışdı. Hər kəs demək olar ki, onun bu alma bağından danışır. Günlərin birində bu bağbanın xarici ölkədən bir dostu gəlir. Bu dost bağbana xaricdə olan yeniliklərdən danışır və bağban dostuna təklif edir ki, ona xaricdən gətirmiş olduğu yeni alma ağaclarından birini versin. O alma ağacının özəlliği o idi ki, bu ağac həm həddən artıq məhsuldar, həm də zahiri baxımdan çürüməyən, gözəl görünüşlü, lakin çürük alma qədər belə faydası olmayan ağac növü idi.

Beləliklə, bağban bu alma ağacını gətirib alma bağının ən gözəl yerində əkir. Ancaq bağbanın bağına yeni bir alma ağacını əkməsindən çox ciddi narahat olanlar var idi. Bu, alma ağacları idi.

Ümumiyyətlə, bağban bağında bir yenilik etdiyində bağın münasib bir yerində edərdi. Sonra müşahidə edər, bu ye-

niliyin bağındakı alma ağaclarına zərər verib-vermədiyini və bağındakı almaların narahat olmadığından əmin olduqdan sonra bağın yaxşı bir yerinə gətirər və öz bağındakı almalarla tanış edərdi.

İl dolanır, aylar keçir, fəsilər bir-birini əvəz edir. Nəhayət, yeni əkilmiş alma ağaclarının çiçəklənmə vaxtı gəlib çatır. Bütün alma ağacları yeni əkilmiş alma ağacının çiçəyinin tozundan narahat olurlar. Onların hətta bir neçəsi bu tozlanmada məhv olur.

Beləliklə, yeni ağac istisna, bütün ağaclar zəif və az bar verirlər. Bağban bağa gəldiyində öz heyvətini gizlədə bilmir. Ona görə ki, bu yeni əkmiş olduğu ağac həddən artıq yaraşqlı, bol məhsullu, möhtəşəm bir gözəlliyə sahib idi. Bu hal bağbanın gözünü elə qamaşdırır ki, o, öz bağının almalarının fəryadını eşitməz olur.

Bu gözəllikdən ovsunlanmış bağban bu minvalla bir neçə ili yola salır. Günlərin birində bağban dəhşətli mənzərə ilə

*İnsanların Qərb ölkələrinə
marağı çoxalır və əksəriyyət
Qərb mədəniyyətini mənimsəyir,
nəticədə ailələrdə xoşagəlməz
problemlər yaşanır. Öncə
cazibədar görünsə də özümüzdən
uzaqlaşmağımızın zaman
keçdikcə əzabını çəkirik.*

qarşılaşır. Elə bir dəhşət ki, yatsa yuxusuna girməzdi. Bütün almalarının məhv olduğunu görür.

Bağban almalarından soruşur:

- Sizi kim bu hala saldı?

Almalar cavab verir:

- Yeni gətirdiyin alma növü. O elə qəribədir ki, kökümüzdəki bütün vitaminləri özünə çəkir. Bağban dizinə vursa da artıq işindən keçmişdi...

Yuxarıda qeyd etdiyimiz alma hekayəsini ona görə misal verdik ki, cəmiyyətimizdə bu gün buna bənzər müəyyən proseslər gedir. Hansı ki, zamanla problem olaraq öz əksini doğurur. İnsanların Qərb ölkələrinə marağı çoxalır və əksəriyyət Qərb mədəniyyətini mənimsəyir, nəticədə ailələrdə xoşagəlməz problemlər yaşanır. Öncə cazibədar görünsə də özümüzdən uzaqlaşmağımızın zaman keçdikcə əzabını çəkirik. Sözsüz ki, bu problemlərin səbəbini biz özümüzdə axtarmalıyıq. Əsasən, bu cür məsələlərdə valdeynlər ehtiyatlı olmalıdır. Çünki bağbanın başına gələnlər onların da başına gələ bilər. Hal-hazırda cəmiyyətimizdə elə valideynlər var ki, artıq bu cür problemlərlə üz-üzədirlər və bu problemlərdən çıxış yolu axtarırlar.

Hekayəmiz bu sonluqla bitir: Təbii ki, bağban ondan sonra nə qədər zəhmət çəksə də, əvvəlki alma ağaclarını geri qaytara bilmədi.

ELM ELM BİLMƏKDİR

Elm elm bilməkdir
Elm kəndin bilməkdir.
Sən kəndin bilməzsən
Ya necə oxumaqdır.

Oxumaqdan murad nə
Kişi, Haqqı bilməkdir.
Çün oxudun bilməzsən
Ha bir quru əməkdir.

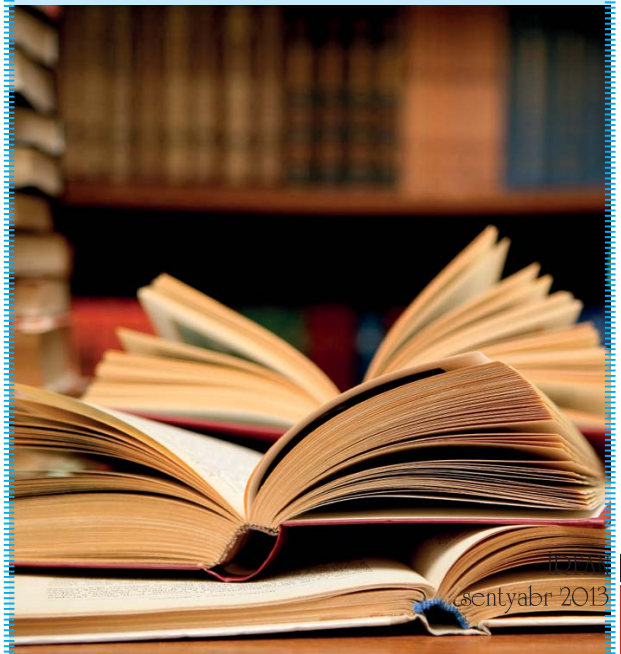
Oxudum bildim demə
Çox təət qıldım demə.
Əgər Haqq bilməz isən
Əbəs yerə gəlməkdir.

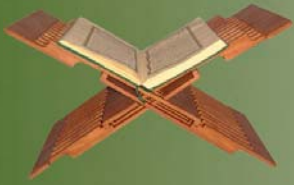
Dörd kitabın mənası
Bəllidir bir əlifdə.
Sən əlif bilməzsən
Bu necə oxumaqdır.

İyirmi doqquz heca
Oxursan ucdan uca.
Sən əlif dersən hoca
Mənası nə deməkdir.

Yunus Əmrə der hoca
Gərəksə min var həccə
Həpisindən iyicə
Bir könülə girməkdir

Yunus Əmrə

“MÜDDƏSSİR” SURƏSİ

“Muddəssir” surəsi Məkkədə nazil olmuş və 56 ayədir. Hz. Peyğəmbərin (s.ə.s) şəxsiyyətinin bəzi yönlərini izah edir. Ona görə “Müddəssir” surəsi deyilmişdir. Bu mübarək surə Peyğəmbərə (s.ə.s) dəvət məsuliyyətini, təbliğ vəzifəsini cəhd və səylə yerinə yetirməsini, kafirləri xəbərdar etmə və Allah, Onunla düşmənləri arasında öz hökmünü verincəyə qədər səbir etməyi əmr edərək sözlə başlayır: **“Ey (libasına) bürünüb sarınan! Qalx (qövmünü Allahın əzabı ilə) qorxut! Öz Rəbbini uca tut! Libasını təmizlə! Pis şeylərdən uzaqlaş! (Bütləri tərk et!) (Etdiyin yaxşılığı) çox bilib başa qaxma! Rəbbinin yolunda səbir et!”** (1-7)

Sonra bu surə günahkarları xəbərdar edərək onları şiddətli, çətin bir günə təhdid edir: **“Elə ki, sur çalındı, O gün çox ağır bir gün olacaqdır; (O gün) kafirlər üçün asan olmayacaqdır!”** (8-10)

İnsanı titrədib dəhşətə salan bu şərhdən sonra surə bədbəxt kafir Vəlid b. Muğirədən bəhs edir. Vəlid Quranı dinləmiş və Allahın kəlamı olduğunu anlamışdı. Lakin liderlik və qövmünə başçılıq sevdası uğrunda, Quranın insanın bildiyi sehr kimi bir şey olduğunu iddia etmişdi. (11-26)

Daha sonra bu surə Uca Allahın kafirləri təhdid etdiyi cəhənnəmdən, onun sərt gözətçilərindən, cəhənnəm əhlinə əzab etməklə vəzifələndirilən əzab mələkləri olan zəbanilərdən, onların sayından və bu sayın xüsusilə qeyd edilməsindəki hikmətdən bəhs edir.

Surə, cəhənnəmin böyük bələlardan biri olduğuna dair aya və işığına; səhərə və aydınlığına and içir: **“Xeyr! (İş heç də bu müşriklərin zənn etdiyi kimi deyildir). And olsun aya; Dönüb-qayıdan (yaxud gündüzün dalınca gələn) gecəyə. Və sökülməkdə olan dan yerinə ki, (Cəhənnəm) böyük bələlardan biridir! (O, Allahın əzabı ilə) qorxudur insanları”** (32-36).

Daha sonra surə kafirlərin cəhənnəmə girmələrinin səbəbi haqqında, möminlərlə kafirlər arasında keçən qarşılıqlı söhbəti izah edir: **“...bir-birindən soruşacaqlar; Günahkarlar barəsində (və sonra həmin günahkarlara müraciət edib belə deyəcəklər): “Sizi Səqərə (Cəhənnəmə) salan nədir?” Onlar deyəcəklər: “Biz namaz qılanlardan deyildik; Yoxsulu da yedirtməzdik; Batilə dalanlarla birlikdə biz də daldırdıq; Haqq-hesab gününü yalan sayardıq”** (40-46).

Surə müşriklərin imandan üz çevirmə səbəbini açıqlayaraq sona çatır: **“Onlara nə olub ki, öyüd-nəsihətdən üz çevirirlər (qaçırlar). Onlar sanki vəhşi eşşəklərdir. (O eşşəklər ki) aslandan hürküb qaçarlar! Xeyr, onların hər biri özünə (göydən) nazil olmuş səhifələr verilməsini istəyər. Xeyr, daha doğrusu, onlar axirətdən qorxmazlar! Xeyr, bu (Quran) bir öyüd-nəsihətdir! İstəyənlər ondan öyüd alar. Bununla belə, Allah istəməsə, onlar əsla öyüd ala bilməzlər. Qorxub çəkinməyə də, bağışlamağa da layiq olan ancaq Odur!”** (49-56)

Ənəsdən (r.a) rəvayət edilən bir hədisə görə, Rəsulullah (s.ə.s.) bu ayəni oxudu və belə dedi: *“Rəbbiniz buyurdu ki; Mən özündən Qorxub çəkinməyə layiqəm. Kim Məndən çəkinərsə, Mənimlə yanaşı başqa tanrı qəbul etməsin. Mən onu bağışlamağa da layiqəm”* (Tirmizi, Təfsiri-Quran, 71).